

1 9 4 2 . G O D I N A

Organizacija rukovođenja i komandiranja

Historijsko značenje Savjetovanja u Stolicama 26. rujna 1941. pod rukovodstvom Tita bilo je prije svega u jasno formuliranoj strategiji i taktici oružane borbe i ciljeva socijalističke revolucije u Jugoslaviji.

Formiranje Vrhovnog štaba NOV i POJ, glavnih štabova, pokrajinskih štabova i operativnih štabova (štabova zona), bilo je odlučujuće za rukovođenje oružanom borbom, za komandiranje jedinicama NOV i POJ. Odluka da se svi PO na teritoriji Jugoslavije organiziraju kao borbene vojne jedinice trojne formacije od desetina do bataljona i više, imala je pun smisao u cilju vođenja partizanskog načina ratovanja i kombiniranih djelovanja PO i operativne vojske.

PAVLE VUKOMANOVIC-STIPE, Španski borac, K-t. MPO u prvoj polovici 1942. godine i K-t. II. OZ Narodni heroj

Sprovodeći u život odluke donijete u Stolicama, CK KPH je ubrzo lormirao GŠ NOV i POH, 11. X 1941, a veljače 1942. i štabove operativnih zona kao slijedeći, drugi stupanj komandiranja. Svi PO formirani su kao vojne jedinice. Budući da je imao snagu jačine jedne partizanske čete, MPO je siječnja 1942, odlukom Paje Gregorića-Brzog, bio svrstan formacijski kao treća četa I slavonskog bataljona, koji je bio nešto jačeg sastava. Četa je dobila ime »Kasim Čehaić« (koji je 19. prosinca 1941. strijeljan u Bjelovaru kao sekretar OK KPH Bjelovar). Ti-

me se ništa ne mijenja. MPO djeluje samostalno te nije ukinut tom formacijom. Naime, nikada taj bataljon nije bio postrojen da bi u nje- ga ušla četa, odnosno MPO. Riječ je o neadekvatnoj primjeni odluke donijete u Stolicama, što je samo epizoda u početnoj fazi izgradnje oružanih snaga NOR-a. Bitno je da Partija i njena rukovodstva odlučno sprovode u život postavke ČK KPJ, odnosno KPH, o stvaranju PO. MPO je izrazit primjer pravilnosti rada i rukovođenja u NOB-u. Teritoriju Hrvatske GŠH je podijelio na pet operativnih zona, od kojih su druga i treća obuhvaćale sjevernu Hrvatsku sa širim rejonom Zagreba.

Prema toj podjeli, Moslavina je ušla u operativno područje Štaba II operativne zone i činila njen jugoistočni dio. Početkom siječnja 1942. za komandanta MPO-a postavljen je Pavle Vukmanović-Stipe, španski borac, koji je u proljeće te godine postavljen i za komandanta II operativne zone, a Stanko Parmač za komesara. Međutim, dogodilo je da je nešto kasnije formiran još jedan štab II operativne zone na Žumberku, tako su jedno vrijeme postojala dva štaba II operativne zone i djelovala do srpnja 1942., kada je Ivo Lola Ribar u ulozi delegata Vrhovnog štaba i ČK KPJ raščistio situaciju. Štab II operativne zone nije odmah u početku bio pune formacije, što je, razumije se, imalo negativne posljedice. Štab III operativne zone, čije je operativno područje obuhvaćalo sjevernu Hrvatsku istočno od linije Ilava — Pito- mača, odnosno međurječe Drava — Sava od te linije pa istočnije, bio je organizacijski i kadrovski jači pa je dosta dugo utjecao na aktivnosti MPO-a i druge odrede.

Takva situacija u pogledu organizacije i rada štabova zona negativno se odrazila na komandiranje i razvoj borbenog djelovanja PO u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a time i na MPO. Unatoč tome, stvaranje operativnih zona bitno je utjecalo na razvoj NOB-a i sigurno značilo nov kvalitet.

POLITIČKA SITUACIJA U MOSLAVINI U PRVOJ POLOVINI 1942. GODINE

Za razliku od 1941. godine, u prvoj polovini 1942. situacija u Moslavini okarakterizirana je, pored ostalog, i sljedećim:

— Partija je uspjela stvoriti solidnu organizaciju NOP-a. Čitava teritorija pokrivena je velikim brojem odbora, omladinskih i seoskih organizacija, a formirane su i mnoge partijske organizacije i grupe aktivista.

— Veći dio sela ima vezu s rukovodstvima NOP-a, bilo da su formirani ilegalni NOO-i, grupe aktivista, partijske i druge organizacije. Obuhvaćeno je 70 — 80% sela u garešničkom i čazmanskom kotaru, dok je na kutinskom situacija nešto slabija.

— Aktivnost MPO je znatno veća. Česte borbe, od kojih nekoliko većih, razbijaju iluzije neprijatelja o miru u ovom kraju, a jačanju moral pripadnika NOP-a i naroda u cijelini, snažno utječu na velik broj seljaka, koji su kao zaštitari 1941. ušli u ustaški pokret, da napuštaju izdajničke redove. U mnogim selima uz ustaše ostaju zločinci, oni koji su okrvavili ruke narodnom krvlju, poput Miškulina, Joceka, Rogulje,

Buržića i drugih s kotara Garešnice, Mrazeka iz Križa, Adrineka iz Osečkova, Uročića iz Repušnice i drugih.

Vodi se intenzivna borba s reakcionarnim dijelom rukovodstava HSS-a na čelu s Mačekom, ali još uvijek pismenom propagandom i agitacijom po selima. Napredni rukovodioци HSS-a već sarađuju, s nama ima ih i vrlo aktivnih, ali tada još nismo postigli odlučujući uspjeh.

Neprijatelj oštro reagira na svaku pojavu partizana, na svaku aktivnost KP, surovo se obračunava s uhvaćenim pripadnicima NOP-a, osobito s komunistima, hapsi, muči, strijelja i snažnom propagandom nastoji neutralizirati i spriječiti dalji razvoj NOB-a. Ocijenivši da mu sve te mjere nisu dovoljne, UNS intenzivno nastoji otkriti organizacije KP i NOP-a. Zahvaljujući izdaji nekih pojedinaca i ubacivanju agenata u redove KP i pokreta, UNS-u uspijeva s više većih provala, od kojih je tzv. »Borina« najveća i s najtežim posljedicama u sjevernoj Hrvatskoj, a vjerojatno i šire. Dovitljivi agent UNS-a uspio je otkriti a zatim dao uhapsiti više stotina pripadnika NOP-a, velik broj članova KP i SKOJ-a, od kojih je značajan broj članova KK Čazma, Kutina i Križevci. Činjenica što je neprijatelj agenturom i provalama uspio nanijeti teške gubitke, veće nego sve njegove jedinice oružanih snaga, govori o tome da je mjerama sigurnosti i samozaštite trebalo posvetiti više pažnje. To nije učinjeno u potreboj mjeri. Čini se da za to rukovodstva KP, OK i KK ipak nisu bila dovoljno osposobljena. To se odnosi i na operativno rukovodstvo CK u Zagrebu, jer je, pored toga što se znalo da je imao »slabo držanje pred policijom«, Bora poslan u Moslavинu s članom CK i direktno se ubacio u partijsku organizaciju kao tobožnji partijski radnik i sigurna veza. Ali, rat je rat pa su se moglo događati i takve stvari.

PRVA PROTUDJELOVANJA NEPRIJATELJA NA MOSLAVAČKI ODRED

Poslije uspješnih borbenih akcija MPO-a u prosincu 1941. i projene situacije da bi bilo nužno prebazirati Odred u istočni dio Moslavačke gore, izvršene su pripreme za marš. Ocijenjeno je da je najpogodnije vrijeme za pokret vrijeme božićnih, odnosno novogodišnjih praznika kada je neprijatelj neoprezan i manje aktivan. Zato je rukovodstvo Odreda odlučilo da 31. prosinca izvrši pokret MPO-a pravcem Andigole — Lugarica — Stara Straža, Mlinska (nastambe šumskih radnika) — Nasip — Kaluđerov Grob — Piramida (tt 489 — Krajiška Kutinica). Rano popodne 31. prosinca otpočeо je marš moslavačkih partizana prema istočnom dijelu Moslavačke gore. Snijeg je već povisok, padaju bijele pahuljice, lagano i tiho kao pamuk, hladno je. Uđe kolona partizana u visoku bukovu šumu, ide grebenom prema Staroj Straži, koja, eto, ponovno po tko zna koji put postaje svjedok važnih događaja. Odmiče kolona, na čelu je omalen i čvrsto zbijen borac, Pavle Maričić-Pjetika, jedan od prvih moslavačkih partizana. Došao je Pjetika iz Dalmacije, bilo je to poodavno kada je kao mladić otišao trbuhom za kruhom, i stigao u Moslavačku goru gdje je radio kao šumski radnik nekoliko godina. Odmah iza njega je Josip Avgustinović-Josina-Dugi, mršav, visok i stasit borac rodom od Travnika, ali već dugo u

svijetu, slično kao Pjetika. To su stari poznanici i drugovi. Smjenjuju se na čelu kolone jer odlično poznaju Moslavačku goru i njene staze.

Nakon dva sata marša kolona stiže u rejon radničkog naselja Mlinska. Radnici izlaze pred barake, neki gledaju kroz zamagljena stakla malih prozora. Kakva je to vojska? Imaju čudne uniforme, mnogo različitih kapa s crvenom petokrakom zvijezdom. Neki nose kape sa tri roga, od kojih je zadnji najveći. Mora da su to ti »odmetnici«, kako ih nazivaju ustaše. Znači, stvarno ima partizana, nije to priča. Pojedini se radnici prepoznavaju. »Vidite, eno Josine i Paje, i Čuljak je tamo.« Partizani prilaze radnicima, pozdravljaju sa »zdravo, drugovi.« Zatim se izdvoji čovjek srednje visine, svijetloplave kose, bio je to Svetli, i počne govoriti: »Drugovi radnici, mi smo narodna vojska, partizani, borimo se protiv okupatora i njegovih domaćih slugu ustaša i o-stalih neprijatelja, borimo se za slobodu, bratstvo i jedinstvo, za radnike i narod, pod rukovodstvom KPJ. Mi ćemo u toj borbi pobijediti. U čitavoj Jugoslaviji vodi se velika oslobodilačka borba. Neprijatelj trpi teške poraze. Od ove naše male jedinice izrast će čitava vojska i na ovom području. Smrt fašizmu — sloboda narodu. Sretna vam Nova godina.« Zatim pozvaše radnike: »Tko želi ići u partizane, neka nam se priključi.« Odmah se izdvoje Lazo Volaš-Lako, rodom iz Bosne, i Božo Brezić-Iso, rodom iz Like, krupan i snažan mladi radnik. Oni su već ranije bili uključeni u pokret.

Bio je to prvi javni nastup partizana u Moslavini, prvi partizanski miting, o kome je neprijatelj već sutradan saznao i napisao više izvještaja.

Noć se spustila, Svetli naredi pokret. »Zdravo drugovi, sretna vam Nova godina«, mašu iz kolone Iso, Lako i ostali. Radnici gledaju za njima. Partizani odu uz potok Mlinsku i kolona uskoro nestaj u zimskoj noći. Ostaju radnici da dočekaju Novu 1942. godinu, komentirajući živo izvanredan događaj. »Pa to su radnici, naši drugovi«, govore među sobom.

Odmakavši, kolona uz velik napor izbi na Nasip (dio Moslavačke gore). Sada je bilo lakše, idu grebenom. Kolona kreće sporo, ali ipak odmiče. Snijeg pada i pokriva tragove. Bio je to težak marš 35 km uz stalno sruštanje i penjanje, ali svi su borci izdržali. Odred je na marsevski cilj, u selo Krajišku Kutinicu, stigao 1. siječnja 1942. naveče i razmjestio se po kućama. Prihvati boraca bio je izvanredan. Sve je funkcionišalo. Selo je imalo borce (Rakić Obrad, Pane i Pero i dobre saradnike, a formiran je i odbor koji se o svemu brinuo.

U Krajiškoj Kutinici Odred se zadržao 5—6 dana, za koje je vrijeme po danu iskopana i uređena zemunica u rejonu 371 (Kozara) istočno od Humke tt 489. Stvorena je nova baza, bivak MPO-a, što je omogućilo da se Odred sredi, organizira opskrba i rad. Tih dana stigao je i novi komandant Odreda Pavle Vukomanović-Stipe.

Pored neposrednog osiguranja i patrola, u širem pojasu osiguranja MPO-a sudjelovala je mreža saradnika u selima oko Moslavačke gore, prije svega u Velikom i Malom Prokopu, Krajiškoj Kutinici, Podgaricu i Novom Selu, koja je sezala do neprijateljskih uporišta. Takvo osiguranje uskoro se pokazalo vrlo značajnim.

Neprijatelj intenzivno prikuplja podatke. Jasno mu je da na Moslavčkoj gori ima partizana, ali nema podataka o jačini, rasporedu i na mjerama Moslavčkog odreda. Zato sve žandarmerijsko-oružničke postaje, ustaše po selima, općinskim i kotarskim centrima njuškaju, hapse i čiste teritoriju u obavještajno-izviđačkom smislu. Svi podaci govore da je Odred u Moslavčkoj gori, negdje oko Garić-Grada ili Humke. Neki doušnici tvrde da su partizani u razvalinama samog Garić-Grada. Pomoću lugara, svojih doušnika, domaćih ustaša seljaka, pojedinih službenika i seoskih starješina, neprijatelj s dosta sigurnosti otkriva da se u širem rejonu centralnog dijela Moslavine, oko Humke, nalazi Moslavčki odred, vjerojatno u zemunicama. Snijeg je visok preko 60 cm, zima je žestoka, partizani ne mogu nikuda, okružit će ih i sve pohapsiti, govore ustaški zapovjednici, dogovaraju se s kotarskim logornicima i stalno poduzimaju izviđanja.

U vezi sa tim karakterističan je dopis kotarske oblasti Čazma Velikoj župi Bilo-gora od 31. 12. 1941.

KOTARSKA OBLAST ČAZMA

BROJ PRS 390 — 1941.

Čazma, dne 31. pros. 1941.

VELIKOJ ŽUPI BILO GORA

BJELOVAR

Predmet: Maričić Pavao i drugi
radnici u Garjevici—
— komunisti. —

Savezno s dosadašnjim izvješćima broj PRS 380 — 41 od 26. 12. 1941. prs 386 — 41 od 30. 12. 1941. prs 388 — 41 od 30. 12. 1941, nakon vođenih izviđa ustanovljeno je:

1. Da su sudionici svih čina neki šumski radnici iz Garjevice, koji su svojevremeno napustili posao i otišli u planinu.
2. Da im je sjedište u Garjevici i Gariću, f-akle na medi ovog kotara, te Garešničkog, Kutinskog i Bjelovarskog.
3. Da se među njima nalazi Buden Tomo, Muftić Huso i Simunec Ivan, počinitelji djela u Marinkovcu 22. 11. 1941. o čemu je naslovu poslano izvješće pod broj prs 343 — 41 od 24. 11. 1941. i broj 12459 — 4' od 8. 12. 1941.

Dokaz ove tvrdnje:

Prpić Franjo šumski radnik iz Garjevice iskazao je danas (31. 12. 1941) ovo:

Odmetnuli su se u planinu Maričić Pavao i Čuljek Marko i još neki treći kojega ne poznajem.

Ima tome već neka 4 mjeseca kako sam ga prijavio oružnicima u Čazmi, jer mi je rekao: »Tu su drugovi sa njima ja idem. Crvenaši pobjeđuju cijeli svijet.« Taj čas je i otišao. Sada ga viđaju kako navraća u šumu.

Tako je bilo sinoć oko 8 sati. Sinoć su zaustavili mašinu Našičke dd i polupali telefon u

OPIS MARIČIĆ PAVLA:

Kestenjasta kosa, rjetka, češlja se na stranu, oči plave, nos šiljast, brije brkove, lice duguljasto, žut, zubi zlatni 3 ili 4 srednje visine, kapa krznenata crna a gore crvena (si. sokol kapi) vojn. kabanica, ovijači vojnički, visoke cipele crne, govori ženskim glasom, dalmatinskim dijalektom, nosi rad. ruksak star oko 28 godina.

OPIS ČULJAK MARKA:

Star oko 26 — 27 godina, visok, crnomanjast, crne kose, lice duguljasto, mršav, nos šiljast oči tamne sive boje, kratki radnički ruksak, cajgane hlače, čarape bijele vunaste, cipele crne visoke, odrešito govori.

Maričić je radio u Garjevici 3 — 4 godine, Čuljak je isto toliko radio. Posao su napustili pred kojih 4 mj. odnosno Čuljak pred 5 nedelja. Bili su članovi URS-e.

Čuljakova žena nalazi se u Mustafinoj Kladi.

Žena mu je kao i on.

Ova dvojica s drugovima nalaze se u razvalinama Garića, a to znam otuda što su oni i njihovi drugovi prilikom prolaska kroz Garjevicu pitali kuda je put u Garić, a jedan je rekao, nemoj ga pitati ti znaš bolje nego on.

Oni često dolaze u Garjevicu na Badnjak i jučer.

Da se Buden Tomo nalazi među njima dade se zaključiti iz opisa, koji je naslovu dostavljen izvješćem broj 12459 — 41 od 8. 12. 41. tim što se nalazi kod njih Buden Tomo, sigurno su i njegovi drugovi Mufić Huso i Šimunec Ivan.

Da su odmetnici u Garjevici i na Gariću, dade se lako uočiti po njihovim činima, gdje ih vide otkuda dolaze i kako se navraćaju. Spomenuti je da se na Gariću nalaze razvaline starog grada Garića, koji je bio prošlih godina popravljen, pa su sada odmetnici ovo upotrijebili u svoje svrhe.

Ja sam sa svoje strane organizirao izvjestan broj pouzdanih osoba, da točno ustanove mjesta, gdje se nalazi njihovo pravo sjedište, kao i kada se tamo skupljaju. I kada se to dozna zatražit će se odmah od nadležne župske redarstvene oblasti pomoći da bi se jednim mahom pohvatili svi odmetnici.

Najbolje bi bilo da se poduzmu jednovremeno sa svih strana akcije (od Čazme, Kutine, Ivanske, Bjelovara, Garešnice) i opkoli Garić i Garjevicu (u većem razmjeru) i pohvataju odmetnici.

Jedino bi bilo dobro, da župska redarstvena oblast povede jedinstvenu organizaciju, da ne bi svaki na svoju ruku poduzimao akcije i time bi sve bilo upropasti, pošto bi se odmetnici otjerali sa jednog mjesta, ili Kotara na drugi i tako izbjegli hvatanje.

Lugar N. N. otkriva bliži rejon u kojem se smjestio Odred. Jedna ustaška trojka u više navrata izviđa pravac Gornja Jelenska — Pukli Kamen — Garić-Grad (razvaline). Tako je 20. siječnja ponovno poranila da ispita rejon Humke, pošto nije pronašla partizane u rejonu Garić-Grada. Vodi ih zbirnik. Idu u civilu kao lovokradice (raubšiceri, odo-maćen naziv), ako slučajno naiđu na partizane. Naoružani su, snijega je svuda, vide se tragovi, drveće je bez lišća, golo. Odjednom, nedaleko od njih, patrola u uniformama. Trojica idu prema njima. U prvi mah pomisle da su to partizani. Presječe ih nešto. Ali valjda nisu, to su sigurno oružnici iz Kutine, i oni izviđaju, tako im je rekao tabornik iz Popovače. »Stoj, poviće jedan iz patrole, tko ste, ovdje oružnici iz Kutine.« Dobro je, laknu vodi ustaške trojke, naši su, i podu u susret »oružničkoj« patroli. Zbilja su oružnici, imaju uniforme, kape, oznake na kapama i vodu patrole gospodina vodnika. Pridu bliže. »Vodnik« je strog i otresito vojnički pita: »Tko ste vi, da niste partizani-odmetnici?« »Ne, pohvali se P. I, mi smo ustaše, izviđamo partizane. Tu su ne-gdje. Poslao nas je tabornik.« »Dajte legitimacije, naredi »vodnik«, da vidim.« Vade ustaše legitimacije i utrkuju se tko će prvi. Gleda »vodnik«, stvarno, ustaše su, znači to je izviđačka patrola. Pogleda svoje pratioce koji su stajali sa strane, mnujevito baci pušku na gotovs i naredi: »Ruke uvis.« Razoružane ustaše uhvati smrtni strah, ali onda Domisle: možda se oružnici šale. Ali kad »vodnik« reče: »Mi smo na-rodna vojska, partizani, a šta vi izdajice naroda radite ovdje u ovoj pla-nini, izviđate, tražite nas, evo nas. Tko vas je poslao?«

Muca vođa ustaške patrole i reče da su im naredili, da oni nisu prave ustaše, da su ih prisilno upisali itd. Pokušava se bandit izvući. Ali neće, znaju partizani tko su oni, čuli su o ustašama iz Gornje Jelenske da su najgori u čitavom kraju. Poslije kratke ali precizne istra-ge, kad su ustaše uvidjeli da je vrag odnio šalu, pokušaju bježati, ali snijeg je bio dubok. Stignu ih zrna iz partizanskih pušaka. Partizani pokupe tri vojničke puške i vrate se u bazu Odreda²⁸).

Kad je komandant Odreda saslušao raport o događaju, postane mu jasno da neprijatelj sprema protivakciju te upozori rukovodstvo na mogućnost napada. Dogovor je bio da se pojača budnost, poveća broj uatrola i prikupe novi podaci o neprijateljskim snagama u uporištima oko Moslavacke gore. Odred se spremao za borbu.

Oko 10 sati, 26. siječnja, u Odred su stigli Pajo Gregorić-Brzi i Zvonko Brkić-Dorat. Toga dana održani su sastanci partijske ćelije, či-tavog Odreda i rukovodstva. Izvršena je reorganizacija Odreda kao vojne jedinice, formirani su vodovi i desetine, iako jedinice nisu bile brojno potpuno popunjene. Potvrđeno je da je komandant, odnosno komandir Pavle Vukomanović-Stipe, komesar Mato Svetličić-Svetli, vod-nici Marko Čuljak-Mak i Duka Prilika-Brko. Određeni su sekretari partijske i skojevske organizacije, Ivan Miletić-Brada partijske organiza-cije, a Nikola Sušnjar-Geno skojevske²⁹).

²⁸) Dogodilo se da je jedan od ustaša ostao samo ranjen, pa se u donjem vešu sav promrzao uspio izvući. Prihvaćen je u Podgariću, ostao živ, umro poslije rata.

") O tome nema pismenih dokumenata, to je ustanovljeno rekonstruk-cijom i na osnovi izjava.

Moslavački partizanski odred toga je dana imao 50 boraca. Odred je bio jačine čete, pa je i formacija odgovarala partizanskoj četi. Na osnovu toga bile su podijeljene dužnosti.

Popis boraca MPO-a 26. siječnja 1942:

- Pavle Vukomanović-Stipe, radnik, Srbin, iz Gornjih Kusonja, općina Podravska Slatina, španjolski dobrovoljac, komandir čete,
- Mato Svetličić-Svetli, radnik, Hrvat, iz Šarampova Gornjeg, komesar čete,
- Ivan Miletić-Brada, službenik, Hrvat, iz Šarampova Gornjeg, sekretar partijske organizacije čete,
- Marko Ćuljak-Mak, šumski radnik, Hrvat, vodnik,
- Nikola Sušnjar-Geno, student, Srbin, iz Stupovače kraj Garešnice, politički delegat voda i rukovodilac SKOJ-a u četi,
- Duka Prilika-Brko, radnik, Hrvat, iz Bjelovara, vodnik,
- Tomo Buden-Hitri, radnik, Hrvat, iz Garešničkog Brestovca, politički delegat voda,
- Andrija Lustig-Dado, radnik, Hrvat, iz Garešnice, najstariji član KPJ u četi,
- Ivan Bobinac-Čelo, radnik, Hrvat, iz Garešničkog Brestovca, ekonom čete,
- Petar Petrov-Vanča, radnik, Bugar, iz Garešničkog Brestovca,
- Ferdo Einspiegel-Sivi, intelektualac, Nijemac, iz Garešničkog Brestovca,
- Stevo Milaković-Aco, radnik, Hrvat, iz Garešničkog Brestovca,
- Slavko Kezele-Slavni, seljak, Hrvat, iz Garešnice,
- Milan Vuksanović-Brzi, seljak, Srbin, iz Mikleuške,
- Pane, Pero i Obrad Rakić-Ljuti, seljak, Srbin, iz Kutinice,
- Stjepan Bek-Alija, radnik, Talijan, iz okolice Daruvara,
- Husejin Muftić-Mujo, radnik, Musliman, živio u Zagrebu, porijeklom iz Bosne,
- Pavle Maričić-Pjetika, šumski radnik u Moslavini, Hrvat, porijeklom iz Like,
- Grga Vukelić-Mali, radnik, Hrvat, iz Ivanić Kloštra,
- Ante Bušljeta-Bušo, radnik, Hrvat, živio u Zagrebu, porijeklom iz Dalmacije,
- Josip Augustinović-Dugi, radnik, Hrvat, iz Milaševca kraj Čazme,
- Karlo Remenar-Čibo, radnik, Hrvat, iz Križa,
- Stjepan Barilić-Vago, seljak, Hrvat, iz Opatinca kraj Ivanić-Grada,
- Josip Turčinec-Tuk, seljak, Hrvat, iz Opatinca,
- Ivan Pokas-Bosi, seljak, Hrvat, iz Opatinca,
- Stjepan Srac-Malča, seljak, Hrvat, iz Opatinca,
- Mato Šantek-Crni, seljak, Hrvat, iz Opatinca,
- Ivan Muškon-Neža, seljak, Hrvat, iz Ostrne kraj Dugog Sela,

- Vinko Golubić-Golub, radnik, Hrvat, iz Velike Gorice,
- Joco Vasiljević-Zmaj, radnik, Srbin, iz Stupovače kraj Garešnice,
- Mile Maršić-Biće, radnik, Srbin, iz Kašljavca kraj Bjelovara,
- Jakov Valjevac-Hrabri, radnik, Hrvat, iz Kašljavca,
- Tomo Matijević-Malarija, radnik, Hrvat, iz okolice Bjelovara,
- Zlatko Glik-Gorki, intelektualac, Hrvat, iz Hercegovca,
- Ivan Ivanović-Rujo, seljak, Hrvat, iz Gornje Garešnice,
- Mile Nenadović-Bosanac, radnik, Srbin, iz Bršljanice,
- Ilica (ime nepoznato), radnik, Slovenac, živio u Zagrebu, poniškoni iz Istre ili Slovenije,
- Božo Brezić-Iso, radnik, Srbin, iz Like,
- Lazo Volaš-Lako, radnik, Srbin, iz Ključa,
- Petar Biškup-Veno, radnik, Hrvat, iz Podgoraca kraj Bjelovara,
- Ante Dobrila-Pepo, radnik, Hrvat, iz Istre,
- Petar Kovač-Lav, radnik, Hrvat, iz Bjelovara,
- Franjo Kokor-Grab, seljak, Hrvat, iz Semovca kraj Đurđevca,
- Nikola Vujčić-Nojo, seljak, Srbin, iz okolice Bjelovara,
- Bogdan Jelača-Zona, seljak, Srbin, iz Lipovčana kraj Bjelovara,
- Stevo Ivančević-Ličan, seljak, Srbin, iz okolice Križevaca,
- Branko Halapa-Braco, seljak, Srbin, iz Javorovca kraj Koprivnice i
- Ilija Marić-Ciklon, seljak, Srbin, iz Mikleuške.

Nacionalni sastav grupe: 29 Hrvata, 16 Srba, jedan Musliman, jedan Nijemac, jedan Bugar, jedan Slovenac i jedan Talijan; socijalni sastav: 28 radnika, 18 seljaka, 3 intelektualaca i jedan službenik.

U izvještaju Pavia Gregorića-Brzog pored ostalog piše slijedeće: »Odred čazmansko-garešnički izvršio je 10. XII (zapravo 8/9. XII, op. p.) akciju u Garešničkom Brestovcu gdje je razoružao stražu na pilani (Kultur-bund) i dobio 5 pušaka, nešto municije i nekoliko stražarskih bunda (kabanica). Drugu akciju izvršio je taj odred u Bršljanici (kotar Garešnica). Razoružana 4 stražara, dobito 4 puške i nešto municije» (kod Bršljanice razoružana su 3 »kulturbundovca« i zaplijenjene 3 puške, op. p.)...

U navedenom izvještaju Gregorić govori se i o prethodno iznijetom hvatanju ustaške trojke. Napominjemo da su partizani u **to vrijeme** nosili žandarske, domobranske, ustaške i njemačke uniforme, a na specijalnim zadacima i kape s odgovarajućim oznakama. Ustaše su povjerovale da su to žandari iz Kutine. Patrola ih je legitimirala. Kad je provjerila da su stvarno ustaše, pozvala ih je da odlože oružje.

Na sastanku s rukovodstvom Odreda, Pavle Gregorić i Zvonko Brkić ocijenili su vojno-političku situaciju u svijetu, u Jugoslaviji i Hrvatskoj te na prostoru Moslavine. Bilo je govora o ulozi i zadacima MPO-a,

posebno o tome da prijeđe u ofanzivniju oružanu borbu, da što brže brojno ojača. Rečeno je da će neprijatelj slijedećih dana napasti Odred. Odlučeno je: ako neprijatelj bude napadao jačim snagama, Odred će se prebaciti u Slavoniju, da bi se opet vratio na Moslavačku goru.

Toga dana podveče Brzi i Dorat odu u »Jamu«, a Dado ostane s Odredom. Tih su dana pristigli u MPO i drugovi koji su došli iz Bilogore: Biškup-Veno, Duka Prilika, Bogdan Jelača i drugi.

BORBA NA MOSLAVAČKOJ GORI 27. I 1942. GODINE

Poslije izvršenih priprema, organizirane saradnje između zapovjedništva 1. pješačke divizije u Bjelovaru, zapovjedništva 1. oružničke pukovnije, žandarskog, odnosno oružničkog krila u Bjelovaru, ustaških logornika iz Bjelovara, Čazme, Kutine, Garešnice i Grubišnog Polja, neprijatelj je 26. I krenuo sa šire kružne osnovice Čazma — Kutina — Garešnica, uglavnom u popodnevnim satima pročešljavajući sela, i djelom snaga zanoćio u nekim selima, a glavninom u općinskim i kotarskim centrima, da bi sutradan ujutro, 27., krenuo u manjim kolonama prema centralnom dijelu Moslavačke gore da napadne na MPO. Prema neprijateljskim dokumentima vidljiv je cilj: najprije okružiti, zatim uništiti MPO. Jedinice kotarskih ustaških pripremnih bojni i žandari kretali su se prema Moslavačkoj gori na osnovnim pravcima Čazma — Podgarić — Popovača — Jelenska — Garić-Grad — Kutina — Mikleuška, zatim Kutina — Kutinica, Vukovje — Kutinica, Garešnica — Veliki Prokop — Podgarić i Berek — Podgarić. Bila je to akcija širih razmjera, najveća do tada, s više od 1000 domobrana, ustaša, žandara i kulturbundaša.

Obavještajno-operativni organi neprijatelja ocijenili su da na Moslavačkoj gori ima 100—150 partizana. Sva sela u Moslavini bila su blokirana, sve što je bilo za Pavelića bilo je organizirano. Posebnu ulogu imali su veliki župani velikih župa Bilogora i Prigorje. Oni su ne samo koordinirali rad i obavještavali jedni druge već su insistirali da se partizani unište i osigura funkcioniranje ustaške vlasti.

Glavne snage neprijatelja sačinjavala je ustaška bojna (čiji su priпадnici već bili poznati kao zločinci iz Gudovca i drugih mjesta), zatim udarna satnija 31. pješačke divizije te domaće ustaše i žandari. Glavne snage neprijatelj je prikupio u Garešnici. Da bi što prije stigao u rejon bliže MPO-u, neprijatelj je 27. siječnja rano ujutro ukrecao jedinice na šumsku industrijsku željeznicu »DD Nihag« u Breštovcu i prevezao ih u Podgarić.

Organizacije NOP-a, partizanski obavještajci i saradnici javljali su o pokretu neprijatelja sa svih glavnih pravaca.

Čim je video da neprijatelj kreće prema Podgariću šumskom prugom, Ljuljan Đarić³⁰) iz Velikog Prokopa odmah upućuje svoga starijeg sina Cvijana da ide brzo kroz šumu u Odred i obavijesti Stipu o neprijatelju. Pogleda Cvijo punu kompoziciju ustaša i domobrana, malo se

³⁰) Ljuban Đairić bio je jedan od organizatora NOP-a, član AVNIOJ-a i ZAVNOH-a, čija je cijela porodica bila u partizanima. Umro je 1949. сахрањен у Писаници.

zamisli, a zatim utrča u kuću, uzme zimski kaput i brzini koracima krenu pored Ferenčića klijeti grebenom kraj Crkvišta. Gazi dubok snijeg, sav je mokar od žurbe, košulja mu se prilijepila uz tijelo, ali ne "ustaje. Od kote 309 ide nizbrdo, trči, nekoliko puta pada, ali brzo ustaje i trči dalje.

Oko 8 sati stiže u Odred zadihan i iscrpljen ali zadovoljan. »Druže Stipo, eto bande, reče komandantu, ide na Odred čitava kompozicija od desetak vagona i dva furgona. Idu za Podgarić. Ustaše i domobrani. Od Popovca i drugih sela također idu ustaše.«

Komandant MPO-a sasluša s nogu kratak i u jednom dahu izgovoren raport omladinca Cvije. Nema sumnje, podaci su točni jer je Ljuban Darić provjereni saradnik. Odred je bio postrojen. Izvršen je raspored jedinica za borbu. Stiže i patrola s pravca Mikleuške i Milan Vuksan-Brzi izvijesti komandanta Stipu da neprijatelj nastupa i sa te strane.

Znači, to je velika neprijateljska protuakcija, bit će teško, ocjenjuje Stipe, ali neka, dočekat ćemo ih kako valja. Reče to borcima i donosi odluku: ne povući već poslata osiguranja, jednim vodom zaposjeti položaj iznad Kozare tt. 371, sačekati kolonu neprijatelja i tući je. Kolona krenu uz greben na položaj.

Ciča je zima, snijeg do grudi, neprohodno je ići van grebena kose, puca drveće u šumi kao pištolj, minus 30°C i više. Vjetar sa sjevera podiže oblake snijega i otežava osmatranje.

Kada^u izbili na plato, istovremeno presedlinu, Stipe naredi da zauzmu položaj za obranu, koji je u prvoj fazi zasjeda. Sebi odredi tiesto na desnom krilu, a puškomitraljescu u blizini, ostale borce postavi ulijevo, tako da se na krilu našao Tomo Buden-Hitri. Borci su stali iza debelih bukava, njih 11, čekaju, hladnoća je velika, ne smiješ dodirnuti cijev puške, prsti se odmah lijepe. Većini je to prva prava borba. Svima je jasno da šaka boraca dočekuje mnogostruko jačeg neprijatelja. Svaki borac razmišlja za sebe. Napregnuto iščekuje. Misli su isprekidane. Svi su koncentrirali pažnju na to kako će gadati. Stipe će prvi otvoriti vatru iz puške. To će biti znak za paljbu. Tuk, nišanđija jedinog puškomitraljeza, osmatra, čeka.

Oko 11 sati evo ih, idu. Kolona neprijateljskih vojnika gazi dubok snijeg. Puno ih je, čitav vod na čelu razvio se sjevernom ivicom kose. Osmatraju. Ustaše i domobrani gledaju oko sebe: nema nikoga. Kreću dalje, izbijaju na ivicu visoke šume. Stipe nanišani i opali. Sastavi plo'^in iz partizanskih pušaka. Tukov »brnac« zataji. Zamrzio se ono malo alja kojim je podmazan. Ništa ne može učiniti. Uzalud povlači ručicu zatvarača. Sukob je kratak i žestok. Neprijatelj iznenaden i kao grom pogoden brzo se uskoleba, a kada padnu prvi, nagne bježati ^Spašavaj se, izgibosmo«, viču ustaše. Stipe krikne: »Juriš«, i partizan krenu. Satnija bježi, strah je golem, ne smeta ni dubok snijeg, voj mei bacaju oružje, ostavljaju puškomitraljez, puške, mrtve i dva zarobljenika. Rijedak je slučaj da se dogodi tačko nešto: zapravo je svaki partizan ubio po jednoga neprijateljskog vojnika. Za svega nekoliko minuta neprijatelj je izgubio desetak ljudi. Tom prilikom dogodi se da neprijateljski vojnik, pogoden prvim zrnom, ostane sjediti u dubokom

JOSIP TURCINEC-TUK, prvi
puškomitrailjezak MPO-a

snijegu. Borci, misleći da je živ, otvore vatru na njega tako da dobije još desetak zrna. Tek kada netko reče: »Mora da je mrtav, majku mu«, kreću na juriš.

Na strani partizana poginuo je skojevac Vinko Golubić-Golub, teško je ranjen Stevo Milaković-Aco.

Puće glas da je izginulo više ustaša nego što ih je stvarno pobijeno. Zapovjednici neprijateljskih jedinica žure da se odmaknu od mješta događaja, divljaju i psuju svoje vojnike. Čuju se glasovi da nema šale, da su stradali Gareščani. »Tako će biti i s nama«, govore seoske ustaše jedan drugome. »Najbolje je što prije napustiti ustaške redove«, reče Ivo S.

Radost partizana pomućena je pogibijom Vinka Golubića-Goluba koji je pao kada je krenuo na otvoren prostor iz zaklona. Poginuo jeiza Hitrog pokušavajući prijeći od bukve do bukve. Zrno ga je pogodilo u čelo, pričao je Hitri. Bilo mu je žao toga dobrog druga koji je mnogo obećavao.

Vojni rezultat borbe 27. I 1942. na Moslavačkoj gori: neprijatelj je imao 13 mrtvih i 10 ranjenih, od čega je bilo 7 ustaša iz Garešnice, što će imati teške posljedice za ustaški pokret. Nema potpunih podataka tko su ostali poginuli i ranjeni. Zarobljen je i jedan oficir za kojeg se

najprije mislilo da je domobran, ali se uskoro otkrilo da je poznati ustasha, porucnik, pa je i on strijeljan na licu mesta. Zaplijenjeno je 8 pušaka, jedan puškomitraljez, 8 okvira za puškomitraljez, 2 bombe i nešto opreme.

Kao što se vidi, čelno odjeljenje neprijatelja koje je upalo u zasjedu partizana, prosto je smrvljeno, uništeno. Bio je to strašan šok za neprijatelja koji se sreo s opasnim protivnikom, s moslavačkim partizanima.

Političko značenje pobjede MPO-a nad mnogostruko jačim neprijateljem, prije svega nad ustasha, bilo je znatno veće od vojnog. Fašisti su dobili žestok udarac, težak po posljedicama, a snažan i pozitivan za razvoj NOP-a. Osobito je bilo važno to što su ti bukači i nasilnici nad golorukim narodom, sa slovom U na kapi i reverima, dovezli 7 svojih mrtvaca u Garešnicu kasno uveče istoga dana. Sutradan su ih izložili u Garešnici kao »žrtve odmetnika«. Narod Garešnice je shvatio, iako još ne u potpunosti, da je počela borba za slobodu i da ustasha zlikovci nisu vječni. To je bila najbolja partizanska propaganda. Mrtav neprijatelj, poginuo u borbi, ali ne tamo negdje u Bosni i Lici, već tu u Moslavačkoj gori. Pričalo se da su ih pobili Kezele, Bobinac, Buden, Sačarić i drugi (znalo se tko je u partizanima). U selima podno Moslavačke gore narod je dočekao uspjeh s oduševljenjem, koje je ponekad morao suzdržavati i kriti. Aktivni učesnici NOP-a, omladinci, oni koji su znali što se zbilo, pozdravljali su se na partizanski način podignutom stisnutom šakom.

IZVLAČENJE MPO-a IZ OKRUŽENJA I MARŠ ZA SLAVONIJU

Poslije podne 27. I 1942., zapovjednici neprijateljskih jedinica zaključili su da su loše radili i još gore prošli. Imaju gubitaka u mrtvima i ranjenima, a partizane nisu uništili, ne znaju ni da li su koga ubili i ranili (neprijatelj nije znao da je Golub poginuo a Aco ranjen, rno gao je samo nagadati). Pala je nova odluka: osloncem na borbene dijelove koji su ostali po selima oko Moslavačke gore, svim snagama su tradan, 28., produžiti akcije protiv partizana.

Uhvatit ćemo mi te crvene vragove koji se tako opako tuku, platit će nam sve odjednom kad ih pohvatamo, hvališe se ustasha satnik. Domobranci oficiri skreću pažnju da se mora ići oprezno, sa svim inagama i bolje grupirano. Plan je načinjen, izdana su naredenja, a gospoda poručnici, natporučnici i satnici, s ustaskim logornicima i tabornicima, pošli su u gostioniku u Garešnici, večerali, nešto popili i otišli na spavanje. Sutra je težak dan, ne zna se tko će poginuti. Sve bi bilo dobro, umumlja ustasha rojnik, samo da nije tih partizana. Ali ići u direktnu borbu, to je već druga stvar. Koji me vrag gonio da idem u te ustase, razmišlja on. Ako sutra ostanem živ, treba da se iz svega toga izvučem. Slično su razmišljali mnogi seljaci ustase koji su se zaletjeli ili se sticajem okolnosti našli na krivoj strani. Međutim, oni ekstremni tipa Miškulina, Joceka Jankovića, Rogulje i sličnih, pripremali su nove zločine.

Stvarno, sutradan, 28. I, digao je neprijatelj sve svoje snage i ponovno krenuo iz svih pravaca prema centralnom dijelu Moslavačke go-

re, na Humku ili Piramidu, sa zadatkom da likvidira MPO. »Danas nam neće umaći«, govore ustaške starještine. Ali kako ići naprijed bez zaštite, došaptavaju se pojedinci, ustaše i žandari. Tko ide prvi, njega će prvog i ubiti. I to je riješeno. Ustaški logornik Štreger i ostali doglavnici riješili su to na taj način što su pokupili 8 talaca iz garešničkog zatvora i iz Podgarića i isturili ih ispred sebe, ispred napadnih kolona

streljačkog stroja. Ako su partizani, kako kažu, narodni borci, neće pucati u svoje, u civile. Tako ćemo ih zadržati dok ih ne okružimo na uskom prostoru, a onda ćemo pobiti i taoce i partizane, i gotovo. Da, bio je to lukav plan bez milosti. Što bi se dogodilo da su ga uspjeli ostvariti? Teško je reći, ali je sigurno da bi MPO došao u veoma tešku situaciju.

U međuvremenu je i Štab MPO-a, na čelu sa Stipom, analizirao situaciju poslije borbe u rejonu Humka. Zaključeno je da je Odred položio ispit zrelosti, nanio neprijatelju teške gubitke, osobito ustašama, uz minimalne vlastite žrtve, i postigao velik politički uspjeh. Ali svima je jasno da će neprijatelj već sutradan nastaviti ofanzivu svim raspoloživim snagama. Bilo je moguće da se pojave i nove jedinice.

Zbog toga Odred treba izvući iz Moslavacke gore, iz okruženja, prema Slavoniji, a kasnije ga vratiti. Tako su rekli Brzi i Dorat, podsjeti na kraju Stipe. Ali kako to izvesti? Snijeg je dubok, čovjek prosto nestaje pod njim, hladnoća je grozna, sve se smrzava, a tu je i ranjeni Aco. Što ćemo s njim? Padaju prijedlozi, govore Svetli, Hitri, Dado, Geno i drugi. Zaključak je: nema druge, Odred u toku noći izvući u Veliki Prokop i zakonspirirati ga kod saradnika NOP-a. Tamo je odbor veze su sigurne (Ljuban Đarić, Pero Popović, Karanović, Filipović, Ču-Durdija i drugi). Ranjenog Acu skloniti i li iečiti; slijedećih dana Odred preko veza prebaciti za Slavoniju.

Nakon ručka i priprema Odred je krenuo pravcem: kota 371 — koتا 309 — Veliki Prokop, kuća Ljubana Đarića. To je relativno kratka relacija, svega 10 — 12 km, ali su uvjeti marša bili surovi i predstavljali su pravi podvig. Ako dodamo opterećenje zimskom odjećom, opremom i naoružanjem, pa nošenje ranjenoga Ace, taj se marš može složno ocijeniti kao najteži za čitavo vrijeme rata. Ni ptice se nisu pokretale iz svojih skrovišta. Sve živo sklanjalo se pod krov, u zaklon.

Snijeg je padao cijelo poslijepodne, da bi predveče i u toku noći napadao novih 15 cm. Bio je gust i sitan. Noć je, MPO kreće uz veliki zemljani objekt s kotom 309. Teška uzbrdica. Na čelu kolone smjenjuju se Iso, Vago, Lako, Bićo i drugi fizički izdržljiviji borci i rukovodoci. Čelni gazi dubok snijeg, ide tako 10, 50 i 100 metara pa ga zamijeni slijedeći iza njega. Na začelju je grupa koja nosi Aco i začelna patrola. Napokon se borci uspnu na greben koji vodi od Crkvišta do Ferencića klijeti. Prevalili su veći dio puta. Tu ih sačeka čika Ljuban Đarić sa sanjkama i jednim konjem. Pozdrave se Stipe i Ljuban, zatim pogognu Aco na sanjke. Odred nastavi. Stipe pita kakva je situacija u Velikom Prokopu. Ljuban odgovara da je dobra, za sada, banda je otilla u Garešnicu, ali sutra će sigurno ponovno doći.

Ide partizanska kolona, snijeg uporno pada. Da bi se prtina što boj Ije uništila i kamuflirala, Ljuban Đarić na začelju zakači za sanjke većiku bukovu granu da izbriše tragove. Nov snijeg potpuno zatrپava

partizansku stazu. Poslije pola noći Odred stiže do kuće Ljubana Đarića. »Ulezite, drugovi ogrijte se«, reče Ljuban. Partizani su umorni i Dromrzli. Kuća je mala, ali topla i prijatna. Smjestila se ta stara i slammom pokrivena kuća na rubu šume, tamo gdje završava jedna od kosa grebena Moslavačke gore. Kao da стоји na straži iznad industrijske prule. Brestovac — Podgarić i zaledene rječice Garešnice.

Stipe naredi da se postavi osiguranje, zatim se sa Svetlim, Slavnim i Ljubanom Đarićem izdvoji radi dogovora u malu sobu. Stipe upita: »Kamo s Odredom, kasno je da idemo dalje, tragovi bi se mogli otkriti, što da radimo?« Ljuban Đarić odgovori: »Stipe, najbolje je da ostanete u Velikom Prokopu, kod mene u kući i štali. U Prokopu ima mješta da se Odred razmjesti po kućama. Organizirat ću izviđanje u sein. Javit ćemo ako banda pode ovamo. Njima neće pasti na pamet da ste vi tu kraj pruge.«

To je najbolja ideja. Ostat će u Velikom Prokopu, tu pokraj pruge, na 200 metara. Ako kakva patrola i zaluta ovamo, treba je pustiti neka pogleda i ode. Ako nešto otkrije, treba je zarobiti i zadržati. U krajnjem slučaju: prihvati borbu u toku dana, do noći, a zatim proluziti marš za Slavoniju.

To je bila pravilna odluka komandanta Štaba i Ljubana, ludo hrabri, do drskosti, koja govori o moralu i sposobnosti partizana, ljubavi 'odanosti naroda. Visoka patriotska svijest Ljubana Đarića i njegove Dorodice svjedoči o dubokim korijenima NOP-a. U većini kuća u Velikom i Malom Prokopu u to se vrijeme Odred mogao sigurno skloniti.

Ranjenog Stevu Milakovića-Acu u toku noći odvoze na saonicama u Mali Prokop i smještaju kod Špire Vekića, rodom iz sela Boboljuske kod Drvara, koji je već bio saradnik NOP-a, davao je hranu i pomagao. Bio je sam. Kupio je imanje, a porodica je ostala u Bosni, nije se stigla preseliti. Aco je smješten na štagalj. Spiro će ga čuvati, previjati i hraniti. Hrana će se spremati kod Laze Pilipovića, susjeda, Bosanca koji se doselio prije nekoliko godina. Tu je i Lazin brat Miloš koji će pomoći ranjeniku (Milaković je tu ostao mjesec dana, zatim je prebačen u selo Dišnik).

Rano ujutro, 28. I 1942, neprijatelj počinje nov pokret. Glavne su snage na pravcu Garešnica — Podgarić, a iz pravaca Kutina — Popovača — Čazma — Berek dolazi više kolona. Ima ih više od 1000. Idu oprezno, zagledaju svaki šumarak. Izbijši na kružnu liniju Podgarić — Garić-Grad — Mikleuška — Paurska i Krajiška Kutinica — Manastir, oko 10 sati, četiri veće kolone, svaka s dvije do tri pomoćne, kretale su se prema rejonom Humke (tt 489). Idu ustaše, žandari, kulturbundashi i domobrani, penju se, teško je uz strme padine, preko kosa i grebenja. Sada će pobiti sve do jednoga, tako misle zapovjednici i oni najokorjeliji iz te šarene vojske ustaške NDH. Čelni u kolonama nemaju vremena da razmišljaju, dubok je snijeg i velik strah. Zastajkuju. Svakog časa mogu planuti partizanske puške. Zato se brzo »umore«, traže da ih smijene drugi, a ovi nevoljko kreću naprijed, uz povike rojnika vodnika da se ide brže. Oko podne izbijaju sa svih strana na vrh Moslavačke gore. Partizana nigdje. Nema ni tragova. Snijeg je sve zatrpano.

Međutim, kolona koja je vodila taoce (Nikolu Jurišića, Ljudevita Tota i dr.) išla je najkraćim pravcem i najsporije, jer je išla oprezno »pipkajući«. Taoci su prvi izbili na greben gdje se jučer odigrala borba. Tiho je, bjelina svuda, u snijegu zavejani leševi ustaša. Leže i sjede potpi no smrznuti. Prilaze ustaše i gledaju mrtvu sabraću. Strašno, ne ma šia, mrtvi su. Gomila ih šutke promatra i ponovo razmišlja: Nije nam to trebalo, što prije napustiti ustaše, to je zadnja borba. Ali tako ne misle rojnici i najzatucaniji pojedinci. Oni spominju »majku komunističku«.

»Nema ih ovdje, »reče ustaški satnik, idemo prema logoru, mora da su unutra, sigurno nas ne očekuju.³¹⁾« Uskoro opkole rejon zemunica i ospu paljbu iz pušaka i puškomitraljeza. Nema odgovora. Nitko ne uzvraća. Prikradaju se bliže, oprezno. »Predajte se!« — viće satnik. Tajac! »Bacit ćemo bombe, izlazite.« Opet ništa. Nitko se ne javlja. »Bacaj bombe.« Odjeknu eksplozije. Opet tišina. »Nisu unutra«, istovremeno viknu njih nekoliko.

Budući da nisu našli partizane, pada zapovijed da se pretresu sva sela, pohapse svi sumnjivi, pokupe Srbi kao taoci kako bi ih se zastrašilo da ne pružaju pomoć partizanima. Mora da su tu negdje, u srpskim selima, glasno razmišljaju ustaški dužnosnici.

Dok su se kolone vraćale u uporišta, glavne ustaške snage, domobrani i žandari prikupili su se u Novom Selu pa šumskom željeznicom krenuli za Brestovac i Garešnicu. Ide ustaška krema promrzla i nezadovoljna, vozi 7 mrtvih ustaša Gareščana u furgonu. Nisu našli nijednoga mrtvog partizana (Vinko Golubić, zakopan u snijegu, kasnije je sahranjen). »Tko zna, možda nismo nikoga ni ubili«, reče omalen ustaša, obrtnik iz Garešnice. »Vrag je odnio šalu, reče drugi, izlazim iz tog kola.« Te večeri u ustaškim se kućama pričalo, tko zna po koji put, kako su izginule ustaše i kako nisu našli partizane. Mnogo je toga uveličavano po onoj narodnoj: u straha su velike oči. Ušao je nemir u njihove kuće. Žene, očevi i majke govore: »Manite se vi ustaša, to je ološ koji hapsi i ubija nevine ljudе, to neće izići na dobro. Ako jednog dana pobijede partizani, pitat će oni tko je služio Nijemcima i ustašama.<< Tako govore viđeniji i trezveniji ljudi u selu.

Dakle, zaista je snažno odjeknula pobjeda MPO na Moslavačkoj gori na početku 1942. godine. Mnoge vruće ustaše i njihove pristalice počinju ozbiljnije razmišljati, hladiti se, a oni koji su među njih slučajno upali, izvlače se iz ustaškog pokreta. Upravo te 1942. ustaše će napuštati svi oni koji nisu ekstremisti, koji nisu idejno vezani, a s ustašama će ostati ološ, primitivci, zločinci, pljačkaši i dio mačekovaca, koji imaju i svoje posebne planove.

Noću 28/29. I 1942. MPO je izvršio veoma naporan marš iz Velikog Prokopa do Tomašice pravcem Veliki Prokop — Veliki Pašijan — Tomašica — mlin Mileković, koji se nalazio između Tomašice i Kajgane, svega nekoliko kilometara od kotarskog mjesta Garešnice. Čitav Oared

³¹⁾ Neprijatelj je dan ranije otkrio rejon zemunica gdje je logorovao Odred, pa je pretpostavljao da su partizani tamo i da će ih uspjeti iznenaditi. Međutim, Odred je već bio u Velikom Prokopu.

smjestio se u mlinu na tavanu i predanio 29. I., a slijedeće noći produžio marš i našao se pomoću partizanskih veza u rejonu Daruvara.

Tako se MPO bez većih nevolja izvukao iz okruženja i preko rijeke Ilave prešao u Slavoniju. Jake neprijateljske snage udarile su 23. I u prazno, pokupile poginule i vratile se u uporišta.

MPO je za vrijeme čitavog rata mnogo puta bio u okruženju, vodio žestoke borbe, ali uvijek bi se nakon dan-dva izvukao ili probio. Neprijatelj, koji je raspolagao jakim snagama, nikad nije uspio ni razbititi ni uništiti MPO. Da ne bude sumnje, na čelu 1. gorske divizije, gorskih zdrugova i ostalih neprijateljskih jedinica nalazili su se sposobni vojnici i okorjeli fašisti tipa pukovnika Gusovića i Perišića, koji su visoke činove postigli u borbi protiv partizana.

Krvav pir ustaša

Prema odluci velikih župana Velike župe Bilogora i Prigorje, 1. do mobranskog zbora u Sisku i zapovjedništva 1. pješačke divizije, koja se tada nalazila u Bjelovaru, prepusteno je ustašama i žandarima da »pročešljaju« Moslavini, posebno sela blizu Moslavačke gore, i uniše NOP. Ter, ako se »ta kuga«, kako su znali govoriti ustaški glavari i političari, proširi i u ovom dijelu NDH, neće biti dobro. Sličan zahtjev postavio je i opunomoćeni general u Hrvatskoj Gleise von Horstenau. Izvršena su velika hapšenja Srba u selima Podgarić, Novo Selo, Mikleuška, Krajiška Kutinica, Veliki i Mali Prokop. Uhapšenici su otjerani u Bjelovar. Prilikom hapšenja ustaše su divljale. Postupak je bio kratak: kupiti lične stvari, zavežljaj u ruke i u zatvor.

Toga kobnog dana (28. I 1942) za Milana Mrkšića i Nikolu Bastu, poslije podne dođe grupa ustaša iz Berekia. S njima su Jocek i Miškuljin³²⁾ naoružani puškama s bajonetama i bombama. Idu kroz Novo Selo pa kroz Podgarić. Ljudi se sklanjavaju i izviruju. Kamo će? Koga će uhapsiti? Prođu čitavim selom i skrenu u zaselak Mišljenovac i zaustave se kod kuće radnika Milana Mrkšića. Mrkšić je bio poznati sindikalista, ursovac i komunist. Bio je u kući. Ustaša Jocek reče: »Tu si, crveni gade, spremaj se, ideš s nama.« »Zašto, ljudi, pa što sam skrivio?« »Brže «prodere se Miškuljin i udari ga kundakom puške »majku ti srpsku i komunističku.« Bit će zlo, razmišlja Milan, taj skromni radnik kojega je poznavalo stotine radnika u Moslavini. Došao je iz Bosne (rodom od Prijedora) već davno, oženio se, živio teško i borio se za radnička prava i bratstvo među ljudima. Žena i dijete plaču, a on stiska zube i šuti. Počeo je tražiti zimski kaput. »Ne treba ti« dere se Jocek, »izlazi.« Istjeraju ga iz sirotinjske kućice i svežu žicom. Okrene se i umjesto pozdrava samo pogleda suprugu, baci još jedan pogled na kuću, mahne djetetu i pode između Jocka i Miškulina. Gone ga do sredine Podgarića, u kući Kočnika ga maltretiraju i tuku. Natjeraju Jovu Cvjetojevića, seljaka, da smjesta upregne konje u sanjke. Za kratko vrijeme stižu u Novo Selo do trgovine Baste Nikole. Uhapse i njega. Bra-

³²⁾ Jocek Vampi i Ante Miškuljin poznati su ustaški razbojnici koji su izvršili čitav niz teških zločina u toku rata. Uhvaćeni su i likvidirani kao izdajnici i neprijatelji naroda.

ni se riječima Basta da ništa nije kriv, da je neki dan bio u Bereku kod bilježnika koji mu je rekao da može trgovati i da ga nitko neće dirati. Ne pomaže, ne slušaju ga, vežu ga kao i Mrkšića i brzo kreću niz s-lo. Kod potoka Josipovca okrenu ulijevo. »Što, zar nećemo u Garješnicu, kamo nas vodite«, pita Basta. Jocek ga udari kundakom u led: »Šuti, majku ti tvoju, dobit ćeš ti svoje.« Prođu pored kuće Bože Rupčića i dalje uz kosu poljskim putem. Prtina je slaba pa snažni konji Jove Cvjetojevića jedva izvuku saonice na greben kod grupe kuća u rejonu kote 195. Kad pridu šumi Klokočev briješ, Miškulini naredi da stanu. »Izlazite iz saonica.« Basta i Mrkšić ustaju, ali ih ustaše izbacuju iz saonica. »Ti, Jovo, vraćaj se kući i ne govori nikome ništa, ako pisneš, zaklat ćemo te. Jesi li razumio?« upita Jocek Cvjetojevića. »Jesam«, odgovori preplašeni Jovo i brzo okrene sanjke. Gotovi su, ubit će ih lopovi, pomisli.

Tjeraju ustaše Mrkšića i Bastu ispred sebe, stavljaju noževe na puške i idu prema Šimljaniku. Prođu pojas šume. Nakon nekoliko stotina metara skrenu ulijevo kraj puta kod jedne živice. Obojica shvate da će ih tu ubiti, ponovo pitaju zašto. Umjesto odgovora udarci kundakom. Padnu u dubok snijeg. »Sada ćete umrijeti, majku vam vašu, jer ste u vezi s odmetnicima. Nećete više raditi protiv Nezavisne države Hrvatske i poglavnika.« Udare ih još nekoliko puta i onesvijeste. Zatim kleknu na njihove grudi i počnu klati. Snijeg se izmiješa s ljudskom krvlju. Jocek i Miškulini, opijeni krvlju i zakrvljenih očiju, ispalje po jedan metak u svakoga i odu: da negdje drugdje počine takvo isto zvjerstvo.

Zločin u Malom Prokopu

Osvanuo je 29. siječanj sunčan ali hladan. Ustaški satnik N. N. počrene svoju vojsku u lov na ljude i oko 10 sati stiže u Veliki Prokop. Izdužila se ustaška kolona kroz selo, kao da ih je na stotine. Pretresaju kuće i ispituju seljake. »Ima li partizana?« »Nema«, odgovaraju seljaci, »naše selo je mirno.« »Lažete«, deru se ustaški rojnici. Gospodin satnik je na čelu glavnine kolone. Zna on poredak na maršu. »Nema nikog stranog u selu«, izvještavaju gospodina satnika. Tu je i seoski starješina Stevan Jakšić, predstavnik vlasti. »Nema nikog«, ponovi on satniku. A satnik uživa u svojoj moći. On je sila, može da radi što hoće.

Pošto prijeđe raskrsnicu putova koja dijeli Veliki i Mali Prokop, kolona se počne spušтati u Mali Prokop. Opaze ih seljaci i uskomešaju se. Strah i neizvjesnost uvuče se u svaku kuću. Nije dobro. Ne dolaze oni zabadava. Bogdan Čupurdija (22 godine) pita starijeg brata Dušana: »Šta sad, da bježimo?« »Nemoj, ostani, možda nam neće ništa.« »Ne, idem ja stricu Stevi da mu javim i da bježimo za Kutinicu.« Tu izgubi nešto vremena. Evo ustaša, blizu su. Pode saonikom i za desetak minuta stiže do stričeve kuće. »Ustaše«, vikne Bogdan, »eto ih iza mene, ima ih mnogo.« Nasta tajac. Stevo Čupurdija razmišlja kamo će bježati, nema se kuda, zatečen je, snijeg je dubok. Ipak se odluči i istreći iz kuće pa niz selo prema Maloj Bršljanici. Pozva sa sobom Milana i Bogdana, ali oni krenu niz strminu prema Torinama. Nisu stigli daleko. Snijeg je do pojasa, sporo odmiču. Toga časa stiže čelni dio kolone koji spazi bjegunce, i priputa iz pušaka. Ustaše trče, raspoređuju

se duž seoskog puta i otvaraju vatru. Tu je i satnik. Sjate se oko kuće Đure Čupurdije i ponovo grmnu paljba. Omladinci Milan i Bogdan³³⁾ nastavljaju bježati.

Upravo su u udolu, 250 — 300 m od sela, još samo 100 m do šume i usjeka poljskog puta. Ali snijeg je do grudi, preko 1 m visine. Bauljaju, posrću. Hoće li uspjeti? Teško! Fijuču zrna i zabadaju se oko njih. Snijeg pršti. Izdaje ih snaga. I puškomitraljez otpočne svoju pjesmu smrti kišom zrna. »Pogoden sam«, vikne Bogdan i pade u snijeg. Tog trenutka i Milana udari nešto strašno. I on pada u snijeg. Paljba utihne, nastane vika. Urlaju ustaše i trče dolje da uhvate bjegunce. Za njima ide satnik. Puškomitraljezac je spremam da ponovo otvoriti vatru ako pokušaju bježati. Uhvate ih. »Tko ste, kamo bježite, krivi ste, znači. Gdje su partizani?« navali satnik. Milan i Bogdan teškom mukom ustanu i odgovore da su tu iz sela, da su se uplašili tolike vojske i zato bježe, ne znaju oni ništa o partizanima. »Govorite odmah« naređuje satnik »gdje su odmetnici, znamo mi da ste njihovi, ništa vam neće biti ako kažete.« Hoće satnik da odaju narodne borce. Milan zna gdje je MPO, sinoć je bio skriven kod Ljubana Đarića. Ali Milan nije izdajnik. »Kazujte kad naređujem« dere se satnik, »strijeljat ću vas.« Opet isti odgovor: »Mi ništa ne znamo.« »Rojniče, pripremi roj za strijeljanje.« »Odmah, gospodine satniče«, reče rojnik P. M.

Stoje dva omladinca, dva mlada komunista (iako nisu bili članovi KP) pred puščanim cijevima i šute. »Nišanić, zapovjedi satnik. Podignu se puške, tri na svakoga. »Gdje su partizani«, urla satnik. »Ne znamo«, odgovore omladinci. »Pali!« Plotun planu. Padaju kao pokošeni jedan do drugoga. Ustaše priskoče i bajonetima bodu tijela ubijenih. Svakoga probodu na šest mjesta, kroz stomak.

Bio je to krvav ustaški pir u Malom Prokopu, selu što se smjestilo podno istočnih padina pitome Moslavacke gore.

Toga dana zločinci uhapse Milana Nasakandu s porodicom, njegovog zeta Savu Pilipovića i kćerke te Dušana Čupurdiju s porodicom. Otjeraju ih u Bjelovar, u zatvor velikog župana Župe Bilogora.

Ustaški satnik nije dopustio da se mladići sahrane na groblju, nego na licu mjesta, gdje su i pobijeni. »Njima nema mjesta na groblju«, to je bio stav ustaša koji su provodili dok su god imali vlast, osobito u prvoj fazi rata.

Povratak u Moslavinu

Prebacivši se preko Illove, MPO je ostao u selima daruvarskog kojara nepunih mjesec dana. Za to vrijeme sudjelovao je u manjim akcijama i politički i organizaciono pripremao se za povratak u Moslavinu. Valjalo je sačekati da prođe surova zima i snijeg bude manji da se može kretati. Neprijatelj je držao čitavu teritoriju pa je svaki pokret izvan putova mogao biti lako uočen. Bila je to u osnovi ispravna ori-

") Milan Čupurdija, sin Steve Čupurdije, jednog od organizatora ustanka, bio je učesnik NOP-a, vrlo aktivni omladinac. Otač Stevo živio je poslije rata u Garešnici, bio je nosilac Partizanske spomenice 1941. Umro je i sahranjen u Garešnici 1974.

ientacija; u protivnom MPO bi mogao doći u tešku situaciju, mogao bi biti i razbijen što bi se veoma nepovoljno odrazilo na razvoj oružane borbe u Moslavini.

Sredinom ožujka MPO se vratio u Moslavinu. Zima je popustila i prohodnost je bila znatno bolja. Nakon boravka od nekoliko dana u Velikom i Malom Prokopu, uspostavlja veze s organizacijama NOP-a, zatim se prebacuje u Krajišku Kutinicu.

NAPAD NA ŽANDARMEIJSKU STANICU VELIKO VUKOVJE

Nakon uspješno izvedenih manjih akcija na području kotara Garešnica, Čazma i Kutina, donijeta je odluka da se napadnu žandari i ustaše u općinskom centru Veliko Vukovje.

Rukovodstvo MPO-a pripremalo se za napad prikupljajući podatke desetak dana uz učešće članova KK KPH Garešnice i većeg broja aktivista NOP-a u Velikom Vukovju, Rogoži, Stupovači i Kaniškoj Ivi. Ideja da se likvidira uporište i zaplijeni oružje bila je vrlo dobra. Bez oružja je bilo više od 70 boraca smještenih po selima.

Međutim, u pripreme je bio uključen prevelik broj ljudi pa je neprijatelj otkrio naše namjere. Bilo je čak dogovora s nekim žandarmerijskim starješinama i pojedincima da će se predati u toku napada, ali to nije ostvareno. Saznavši za napad neprijatelj je izradio detaljan plan obrane. Po svemu sudeći, komandir žandarmerijske stanice narednik Magolić, zamjenik Petar Kralj i ustaški tabornik Tomo Rogulja znali su sve o predstojećem napadu. Izdajnik je bio J. M., aktivist, kojega je, zbog pokušaja stvaranja četničke organizacije, narodni sud osudio na smrt strijeljanjem. Budući da je on bio zadužen za organizaciju akcije, imao je kontakt sa žandarima i izdao plan napada. Općinski bilježnik Peršen, trgovac Mejašić u dogovoru s Roguljom i s kotarskim logornikom i drugima, organizirali su obranu V. Vukovja.

25. ožujka 1942, pod vodstvom komandanta Odreda Pavia Vukra-novića-Stipe, MPO svojim glavnim snagama (dio je na Kopčiću, a dio u akciji na kulturbundaše u Velikoj i Maloj Bršljanici) napada žandare i ustaše. Sudjelovalo je i tridesetak boraca bez oružja. U centralnom dijelu sela Stipe naredi da vodovi i desetine krenu na zadatke. Napad je trebalo izvršiti sa tri strane: sa sjevera, zapada i juga. Ali od iznenadenja ništa. Neprijatelj je bio spremna, otvorio je jaku vatru iz pušaka i puškomitrailjeza prije nego što su dijelovi Odreda zauzeli jurišne položaje. Nastojanja da se prodre do zgrade žandarmerijske stanice nisu urodila plodom. Partizani na čistini, noć je vidna, a vatra neprijatelja jaka i precizna. Vidi Stipe da je napad otkriven i neprijatelj pripremljen. Već je dosta municije utrošeno, Stipe odlučuje: prekinuti napad i povući se.

Neuspjeh je rastužio borce, osobito one bez oružja koji su pošli u akciju. Narod Velikog Vukovja, Rogože i Stupovače žali što partizani nisu uspjeli. Neprijateljsko uporište u V. Vukovju predstavljalo je »kst u grlu«, bilo je ozbiljna smetnja za brže uključivanje naroda u borbi. Uspjeh dijela Odreda, koji je iste noći u V. Bršljanici razoružao kulturbundaše i zaplijenio 5 vojničkih pušaka (kojom prilikom je ubijen kulturbundaš Komogović), donekle je popravio raspoloženje boraca i

naroda. Neprijatelj je likovao. Osobito su se veselili zapovjednici žandarmerije, narednik Magdić, Kralj, ustaški tabornik, načelnik općine i bježnik Peršen te ustaša Franjo Mejašić, poznati šovinist. »Tako se bori? a poglavnika i NDH«, hvalili su se Rogulja i Mejašić u selu i u Garešnici. »Samo neka probaju opet, majku im komunističku, dobit će svoje. Ove Srbe ja ču još više pritegnuti. Jest da su se pokrstili, ali ne treba im vjerovati, listom su za partizane«, govorio je ustaški tabornik Rogulja kotarskom logorniku Štergeru. Rogulja dobro poznaće situaciju i sposoban je tabornik. Bio je dobar vojnik i za Franje Josipa I, imao je čin štapsfeldbebla u austro-ugarskoj vojsci, izvodio podvige na ruskom frontu 1914. i 1915. »Stari je to soldat«, hvali ga Mejašić. »Sve sumnjive pohapsiti« naredjuje Šterger, »posebno komuniste i Srbe. Od Srba vezati za sebe one bogatije i kolebljive, a masu zaplašiti.«

Zna Rogulja što treba da se radi, ima on svoje ljude u srpskim selima koji ga o svemu obavještavaju. Tu je Sava Misirača³⁴⁾ i drugi.

Analiza neuspjeha u Velikom Vukovju pokazuje: prvo, pripreme su bile površne, neadekvatne; drugo, bilo je naivno povjerovati u predaju žandara u to doba rata (Stipe i ostali nisu uspjeli prozreti namjere i igre Rogulje, Mejašića i drugih, a posebno J. M. Njihov je cilj bio navući MPO na teške gubitke i ozbiljno osujetiti razvoj oružane borbe, odbiti Srbe od NOP-a i učvrstiti ustašku vlast u općini Vukovje i u kotaru Garešnica); treće, neprijatelj je raspolažeao podacima o napadu, pripremio se i odbio MPO; prava je sreća što Odred nije imao gubitaka pa je neuspjeh prošao bez većih posljedica. Žandari su imali jednoga mrtvog.

Činjenica da napadi na žandarmerijske stanice ni poslije nisu bili efikasni, osim u slučaju izrazite nadmoći i iznenadenja, govori o tome da je neprijatelj dobro organizirao obranu i raspolažeao podacima o partizanima (slučaj Berek, Ivanske i drugih sela).

Pored toga, važno je istaći:

— Žandari (oružnici) bili su solidno pripremljeni kao pojedinci, odjeljenje ili vod, i dobro plaćeni kao službenici režima; u boroi su predstavljali tvrd orah; takvog neprijatelja moglo se razbiti samo žestokom borbom.

— Na čelu odjeljenja ili vodova, odnosno stanica, bili su u pravilu pravi »žace« narednici, podnarednici, odnosno vodnici, antikomunistički odgojeni. To su oni koji su u bivšoj kraljevini Jugoslaviji hapsili, batinali i ubijali komuniste i napredne ljude i borce za radnička i narodna prava. To su bili tvrdokorni i zakleti neprijatelji NOP-a.

— Kao iskusni poznavaoci prilika, situacija i ljudi na svom području, čak do te mjere da su znali svakog stanovnika u selu, žandari su bili dobro informirani i organizirani. Budući da su u svim selima imali svoje ljude koji su ih obavještavali o svemu, raspolažeali su s dosta podataka o partizanima i NOP-u, iako ne uvijek potpunima i pravovremenim. Navodimo primjer: Seoski starješina N. N., iz malog sela blizu

³⁴⁾ Sava Misirača, stariji, uhapsio ga štab MPO u proljeće 1943. Likvidiran kao neprijatelj NOP-a. Bio je povezan s Tomom Roguljom, ustaškim tabornikom, odnosno pomoćnikom kot. logornika za kotar Garešnicu.

Moslavačke gore, dođe u općinski centar po službenoj dužnosti i navrati kod komandira žandarmerijske stranice, ili njegovog zamjenika, • podnese neku vrstu izvještaja o tome što ima novog u selu. Pored tekućih pitanja obavezno daje podatke o partizanima. Komandir mu postavlja mnoga pitanja, međutim, starješina nije bio spreman dati sve podatke zbog lične sigurnosti. Rekao bi da se »priča po selu« to i to, da se u susjednom selu primjećuju partizani i sli. Dakle, on je davao obavještenja, ali je bježao od toga da bude strogo konkretan, jer ako bi se to saznalo, partizani bi ga osudili i kaznili. Ni komandiri nisu uvek žurili u akcije, već bi slali izvještaje višoj komandi na znanje i odlučivanje. Reagirali su odmah kada se njih neposredno ticalo i po naređenju.

Ali nisu svi pripadnici takvih jedinica bili neprijateljski nastrojeni. Bilo je pojedinaca koji su se rano opredijelili za NOB-u i prešli na našu stranu, ili su postali važni saradnici i aktivisti unutar neprijateljskih redova, npr. komandir stanice u Posavskim Bregima narednik Vuković i drugi. Tako je na primjer žandarski narednik Matija Crnečki uskoro poslije napada na Vukovje otisao u partizane i već u jesen 1942. postao komandant I bataljona MPO-a s nadimkom »Cer«.

Osim vojnih akcija. Odred je u to vrijeme razvio veoma živu organizaciono-propagandno-političku aktivnost. Stvoreni su mnogi NOO-i po selima, brojno i kadrovski su ojačani i organizirani oni iz 1941. Stvorena je široka poluoslobodena i oslobođena teritorija, uglavnom u zahvatu Moslavačke gore. Razbijena je a dijelom i neutralizirana ustашka vlast, posebno je manje etikasna u velikom broju sela oko Moslavačke gore. Stvorena je nova vojnopolitička situacija u Moslavini. Neprijatelj je bio prisiljen upadati u sela jačim patrolama ili jedinica-jačine od voda naviše, uglavnom danju, radi kontrole teritorije, uspostavljanja narušenog sistema vlasti, držanja naroda u strahu, radi hapšenja, progona i pljačke. Naime, iako je imao podatke o MPO-u, više se nije usuđivao slati manje snage u direktnu borbu.

DRUGA VEĆA PROTUAKCIJA NEPRIJATELJA NA MPO

MPO je najveću aktivnost ispoljio u kotarima Garešnici i Čazmi. Upravo je bio u usponu politički rad Partije i NOP-a u cjelini, ali ni neprijatelj nije spavao.

Pored osnovnog cilja, da čvrsto drži u rukama vlast na čitavoj teritoriji, da istovremeno sprječi razvoj NOP-a uopće i MPO-a posebno, neprijatelj priprema akcije na širem planu. Poučen iskustvima iz borbi s partizanima uopće, a posebno u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, nastoji širom akcijom i čitavim nizom mjera i radnji onemogućiti stabilizaciju ! razvoj NOP-a, osobito njegovih partizanskih jedinica.

Pavelić i njegovi doglavnici nisu bili zadovoljni razvojem situacije i sjevernoj Hrvatskoj i oko Zagreba pa su već u drugoj polovini 1941, osobito potkraj te godine i početkom 1942, počeli mijenjati taktiku i metode rada u cilju da taj strateški najvažniji dio NDH ne zahvati ustanak, da ovo područje ostane relativno mirno, shvativši da je bitka za narod odlučujuća. Zbog toga ustase pojačavaju propagandu svim sredstvima, prikazujući se »pravim predstavnicima« hrvatskog naroda,

i poduzimaju mjere za dalju organizaciju države, vojske, policije, pri-vrede i ostalog. S druge strane, u dogovoru s Mačekom i istaknutim šefovima HSS-a u gradovima, kotarskim i općinskim centrima i većim selima, i s njegovim sljedbenicima, organiziraju masovnu političku kam-panju za mobilizaciju u domobranstvo. »Treba ići u domobrane, to je naša hrvatska vojska, ustaše su već kompromitirane«, govorili su Mače-koji političari na terenu. »Nije vrijeme da se ide u borbu protiv Nije-maca, treba čekati, i treba se spremati«, bile su njihove kapitulantske parole.

Bio je to pravi politički rat, nedovoljno vidljiv za neupućenog gra-danina, koji nije mogao shvatiti sve te smicalice ustaša i Mačeka u bor-bi protiv NOP-a. Težište neprijatelja bilo je: izolirati KPH od naroda, nabacivati se lažima, klevetama, intrigama na NOP u cjelini. Nepri-jatelj vješto koristi svoje protuoфанzive u zapadnoj Srbiji, istočnoj Bosni, Lici, Kordunu i Baniji, govoreći kako su partizani uništeni svuda, pa će i ovi u Moslavini biti svи pohvatani i pogubljeni.

Koristeći se prodorom u organizacije KP i NOP-a, posebno u veli-koj »Borinoj« provali³⁵), oštrom mjerama hapšenja, ubijanja, upućiva-nja na rad u Njemačku, neprijatelj je nastojao zaplašiti narod Mos-la-vine, odvojiti ga od KP i NOP-a, pripremajući veliku i drugu po redu orotuofanzivu na MPO u cilju okruženja i uništenja.

U takvoj situaciji dolazi do borbi na Moslavačkoj gori 28. i 29. o-žujka 1942.

Štab MPO-a bio je svjestan da će neprijatelj uskoro reagirati pro-tuakcijama. Odred je sada bio brojno jači, imao je dva puškomitralje-za i veće borbeno iskustvo. Već je stvorio i politička rukovodstva na terenu i izveo više borbenih akcija radi podizanja morala naroda. Tih je dana MPO djelovao u zapadnom dijelu Moslavačke gore razvijajući živu aktivnost. Taj dio Odreda povezao se s organizacijama KP i NOP-a, stvarajući istovremeno i nove organizacije.

Bilo je prohladno, snježni pokrivač obukao je u bijelo čitav krajo-lik, prohodnost kroz sela bila je dobra, izvan putova otežana. Oslonci akcija bili su opet u Andigoli i Kopčić Brdu, ali »stalne baze« nije bilo. Radi bolje koordinacije rada na terenu i akcija MPO-a, Ivan Božičević-Bijeli boravio je tih dana na kotaru Čazma i u ovom dijelu Odreda. 27. III partizani su se ulogorili u rejonu Stare Straže (1 km južno), nedaleko od razvalina Košut-Grada. Bio je sunčan i lijep dan pa je za ne-koliko sati napravljena nadstrešnica, malo usječena u zemlju, s ležajevima od priručnog materijala. Sa sjeverne strane bila je glavna pokriva-ka od grana, trave, lišća i zasađenog šiblja (odsječeno se zabode u zemlju) radi maskiranja. Te noći padaо je gust snijeg i potpuno prekrio okolicu i tragove, a nastamba se uklopila u ambijent i zakamuflirala partizane. Zato se i dogodilo da je jedan ustaša iz potjere sutradan, 28. ožujka ujutro, došao na desetak metara od partizanskog logora i ni-šta nije opazio.

³⁵) O »Borinoj« provali bit će još riječi. To je bio ubačeni agent UNS-a u organizaciju NOP-a u kotarima Čazma, Dugo Selo i Kutina, koji je uspio nanjeti veliku štetu. Prema nekim podacima, uhapšeno je oko 400 ljudi, "lanova KP, SKOJ-a, NO-a i gradana.

Te večeri taj je dio Odreda opskrbljen namirnicama (Ivan Klepac i Duka Pazdrijan donijeli su hrani u rejon Stare Straže, odakle je odnijeta u logor). Održani su sastanci s rukovodstvom i članovima Partije pod rukovodstvom Bijelogog, dogovorene su naredne akcije. Bilo je govor o tome da se pripremi prihvati boraca iz Zagreba. Razmatrala se i mogućnost da neprijatelj sprema akciju pa zato treba pojačati oprezost i mjere sigurnosti. Međutim, nije se znalo da je već te noći počela velika protuofanziva protiv moslavačkih partizana.

Osvanuo je 28. ožujak. Pravi zimski dan. Moslavačka gora pokrivena je novini snijegom. Bilo je magle, grane su se povijale pod bijelim snježnim teretom. Moslavački partizani sjede kraj vatre, razgovaraju i šale se. Među njima i drugarica Vesela, koja je s terena dan ranije stigla u Odred. U trenutku najboljeg raspoloženja začuje se nekakvo dorikivanje na stazi koja vodi grebenom od Gornje Jelenske i Popovače prema Staroj Straži. »Idi vidi šta je, tko to galami«, kaže Hitri Isi. Netko reče da su to seljaci iz Mikleuške koji idu na sajam u Popovaču. Ali Iso ipak izide da izvidi. Ubrzo se vrati i reče: »Drugovi, banda je tu, ustaše, eno ih dolje na presedlini prema Staroj Straži.« Izidu i ostali (bilo ih je 12) i spaze kako se ustaše prikupljaju nedaleko od njih, hoće da doručkuju. Paveličevi vojnici i ne slute da ih partizani promatraju. Znači, banda je krenula na Odred, razmišlja Hitri koji je rukovodilac. »Da ih napadnemo i razbijemo«, jave se borci. »Opkolit ćemo ih i zarobiti baš sada kada su se okupili«, reče Hitri. Grupa kreće prema ustašama preko širokog grebena Stare Straže na Nasip. Sve bi bilo dobro da niz greben od Nasipa s juga nije naišla grupa vojnika. Hitri zastane. To su naši iz Odreda, pomisli, jer su trebali stići još sinoć. Dok je on zastao i ocjenjivao položaj, dio boraca s Markom Sačuljakom na čelu već je odmakao i iz pokreta otvorio puščanu vatu na ustaše. Tako ih grupa nije uspjela okružiti sa strane na kojoj se nalazio Hitri. Nasta pometnja među ustašama. Većina se razbjereži i uteče prema Staroj Straži i dalje, neki prihvate borbu povlačeći se prema Nasipu. Vojnici koji su se pojavili iz pravca Popovače nisu bili partizani, već ustaše. Dode do borbe i s tim dijelom neprijatelja. Partizani su privremeno odbili napad.

Evo što se toga jutra događalo među ustašama.

Toga su jutra ustaše iz općine Križ, pod rukovodstvom ustaškog tabornika Josipa Mrazeka ratoborno i raspoloženo krenule u potjeru za »odmetnicima« u Moslavačku goru. Bilo ih je mnogo. »Idu naši sa svih strana, iz Ivanske, Čazme, Križa, Popovače, Kutine, Garešnice. Odmetnici su u mišolovci, sve ćemo ih pohvatati«, hvalio se Mrazek. Na grebenu Stara Straža — Nasip trebalo je da se spoje ustaše iz Križa s onima iz Čazme i Popovače. Partizana nigdje, ni za lijek. »Utekli su. Šta će drugo šaka jada nego uteći«, govori rojnik I. K. »Naložite vatru«, naredi svojim ustašama pa povuče dobar gutljaj rakije i doda bocu kumu Franji. »Na, potegni, dobra je ko bog.« Griju promrzle prste oko vatre, galame, vade rakiju iz torbi i krijepe se. Odjednom planu puške, odjeknu pucnji i proparaju jutarnju šumsku tišinu. Grom iz vedra neba! Ruke s bocom rakije zastanu u pokretu. Tada se ustaše u smrtnom strahu bace u snijeg i počnu bježati niz strminu. Odbacuju puške, lične stvari, hranu. Bježeći naidu na grupu koja je krenula iz

Mustafine Klade. »Bježite natrag, partizani nas sve pobiše«, viču u sav glas (a oni živi). Ispod kose zaustavi ih tabornik Mrazek, ispsuje, ponovo organizira i natjera prema Staroj Straži.

U kratkom ali oštom sukobu razbijene su dvije grupe ustaša u rejonu Stare Straže. Ranjen je partizan Marko Čuljak-Mak, komandir voda, dok je neprijatelj imao tri ranjena i dva poginula vojnika; zaplijenjene su tri vojničke puške.

Šta dalje? Toga dana bilo je jasno da je neprijatelj jakim snagama krenuo na Moslavački odred okružujući Moslavačku goru. Iz pravaca Čazme, Križa i Popovače nadirale su njegove kolone. Hitri odluči da se krene u sastav Odreda koji se nalazio u rejonu Humka.

Da ne bi upao u neprijateljsku zasjedu, vod se izvukao iz borbe i krenuo pravcem Stara Straža — Srednja Rijeka — kota 204, 303, i 253, gdje je prenoćio u napuštenoj radničkoj baraci 28/29. III 1942. Ujutro 29. nastavio je marš prema glavnini Odreda u centralnom dijelu Moslavačke gore. Vod se kretao obilazno preko kote 253 i Bjeljevine. Oko 11 sati izbio je u blizinu objekta Bjeljevine na jedan bezimeni vis. Hitri gleda na dvogled kako se neprijateljska kolona spušta niz kosu. Nabrojio ih je 82. Mnogo za jačinu voda. I neprijateljski oficir gleda na dvogled. Hitri pokrene jedinicu iza grebena i dode s druge strane bezimenog visa. Dolazi do kratke borbe i prepucavanja bez gubitaka.

Bile su to neprijateljske snage s pravca Čazme, koje su se uskoro povukle. Kasnije oko 15 sati ovaj dio Odreda marširajući ka Humci promatrao je ustaško-domobranske kolone, koje su se povlačile pored razvaline Garić-Grada poslije borbe s glavninom MPO na Moslavačkoj gori.

Stigavši naveče u rejon Humka, ovaj dio Odreda nije našao nikoga pa se spustio u Veliki Prokop, gdje je prenoćio. Naredne večeri produži za glavninom Odreda koji se već povukao.

Istoga dana, 29. III 1942, glavnina MPO-a našla se u rejonu Humke tt 489 u centralnom dijelu Moslavačke gore. Patrole koje su isturene na sve važnije pravce i saradnici NOP-a iz sela javljali su da je neprijatelj jakim snagama krenuo iz svih pravaca. Situacija je bila znatno drugaćija od one potkraj siječnja. Zima je bila snošljivija, pokret i manevar lakši, Odred jači i iskusniji. Nije bilo iznenadenja kao važnog faktora u borbi. Neprijatelj je bio dvostruko jači.

Nastupajući duž glavnih grebena iz četiri pravca: Kaluđerov grob — kota 440 — Humka; Kutina — s. Kutinica — Humka, s. Mala Bršljаницa, Manastir — Kozara — Humka i s. Podgarić — Humka, oko 12,30 sati glavna kolona sa zapada podišla je objektu sa tt 489. Humka, idući u vodnim i odjeljenskim kolonama.

Plan obrane Odreda: glavnim snagama čvrsto držati uži rejon Humka, isturajući osiguranje na sve važnije pravce; jačim snagama sačekati glavninu neprijateljskih snaga s pravca Garić-Grada, tući ih i držati se na položajima u centralnom dijelu Moslavačke gore.

Bilo je -12° , umjereno oblačno, povremeno je padaо slab snijeg. Neprijateljski vojnici kreću naprijed, ali sporo, zvjerajući na sve strane. Požuruju ih rojnici i vodnici. Vojnici požure nekoliko koraka, pa opet uspore. Boje se, jer tu su negdje partizani. Samo da ih ne bude

ispred nas, neka se s njima bore ustaše i žandari, razmišlja domobran. Ako zapuca brzo će se baciti u snijeg i ni makac naprijed. I baš tada prolomi se plotun iz partizanskih pušaka, zaštektka puškomitraljez, začuje se i drugi. Nasta metež, neki padnu, čuju se jauci i psovke. »Bježi, spasavaj se«, viču. Zapovjednici psuju: »Natrag, majku vam seljačku, kamo bježite.« Ali ne pomaže, panika je jača. Ipak se zaustave, srede i otvore jaku vatru. Krenu u protivnapad pod zaštitom puškomitraljeza i minobacača. Kolona izbija na kosu i pokušava dalje, ali precizna partizanska vatra prikuje ih za zemlju. Borba potraje dva sata, neprijateljska kolona odustaje od daljeg napada iz ovog pravca. Privremeno prijede u obranu.

Odahnu i partizani. »Odbili smo ih«, govore borci. Komandiri i Stipe zaključe da treba ostaviti slabije snage na ovom pravcu i težište borbe prenijeti na pravac Mikleuška, odakle se čuje žestoka paljba. Kada su Stipini borci pristigli, situacija je bila ozbiljna. Neprijatelj je uporno napadao.

Oko 14 sati neprijateljska kolona iz pravca Mikleuške uspjela je prodrijeti do Piramide i pritjesniti Odred na uskom prostoru. Veoma je ozbiljno. Odred je okružen sa svih strana. Prašte puške, odjekuju rafali puškomitraljeza. Čuje se to i u dalekim moslavačkim selima. Narod se veseli. Ljudi govore: »Ala grmi, tuku partizani.« Ali oni ozbiljniji počinju brinuti da »banda ne pobijedi naše.« Valjda neće. S druge strane, u nekim selima proustaški pojedinci likuju: »Tuku ustaše, sve će ih pohvatati.«

I dok je tako podno Moslavačke gore, rukovodstvo na čelu sa Stipom i Svetlim nakon kraćeg dogovora odlučuje da se MPO mora probiti iz okruženja i povući u Slavoniju, zatim će se ponovo vratiti u Moslavtinu. »Da smo svi naoružani mogli bismo manevrirati na ovom području, ali s tolikim brojem ljudi bez oružja to ne ide«, zaključi Stipe (s Odredom je oko 40 boraca bez oružja, a još ih je toliko u selima).

Poslije kraće vatrene pripreme Odred krene u napad, razbija neprijatelja na grebenu Kose i brzo se spušta niz pošumljeno strmo udolje južno od Humke 489.

U toj žestokoj borbi Zona i Mujo³⁶⁾ ostaju mrtvi na položaju, drugovi ih nisu mogli izvući. Bili su hrabri borci, pali su jedan kraj drugoga: Zona, Jelača Bogdan, rodom iz Lipovčana kod Bjelovara, i Mujo, Husein Mustić, rodom iz Banjaluke, krojački radnik. Teško su ranjeni Grga Vukelić, Stjepan Barilić-Vago i Ante Bušljeta-Bušo, ali su ih borci uspjeli izvući iz borbe i ponijeti sa sobom.

Kasno je popodne, magla, pada slab snijeg. Partizanska kolona probija se padinama prema Kutinici, ali ne ide kroz selo, nastavlja i noću stiže do sjeverne grupe kuća sela Čaire. »Ovdje ćemo prenoći i sutra predaniti, a zatim u Slavoniju«, Stipe će komandirima. Borci bez oružja hoće s Odredom dalje, ali rukovodstvo se ne slaze i donosi odluku da se razidu po selima i ostanu kod saradnika i rodbine, da se skrivaju do povratka Odreda iz Slavonije, o čemu će biti na vrijeme obaifije-

") Bio je to težak gubitak za MPO posebno zato što su bili prvoborci od kojih je neprijatelj slijedećeg dana načinio »izložbu« mrtvih partizana u Garešnici.

šteni. Bio je to težak trenutak: vratiti se u svoja sela bez oružja, u neizvjesnost. Teška srca i nevoljko, ali disciplinirano, borci se razidu po grupama u raznim pravcima.

Odluka rukovodstva MPO bila je trenutno ispravna, bar u načelu, ali bi sigurno bilo bolje da su nenaoružani borci pravovremeno izvučeni i ostavljeni po selima čvršće organizirani. Tada se ne bi dogodilo da velik broj kasnije ne dođe u partizane dobrovoljno. Neke je neprijatelj pohapsio.

Kada borci bez oružja odu, Stipu izvijeste da domaćin ne želi primiti partizane na konak i boravak. »Stradat će mi familija i selo«, jadao se seljak. »Ne boj se ti ništa, mi ćemo ostati noću i sutradan, a zatim ćemo dalje«, reče mu Stipe. Odred se razmjesti u štaglju i postavi straže. Seljak se pomiri sa situacijom. Ocjenjujući položaj s ostatim drugovima, komandant odluči da predani nepunih desetak kilometara od Kutine zato što je smatrao da su glavne neprijateljske snage došle iz Bjelovara i Garešnice i da su još u Moslavačkoj gori, pa je bolje naći se bliže Kutini. Dode li do otkrivanja Odreda, to mogu učiniti samo slabije snage koje će Odred razbiti i nastaviti marš u Slavoniju. Takva procjena pokazala se pravilnom. MPO je predanio u Čairama 30. III 1942, nešto sjevernije od jakog neprijateljskog uporišta Kutine.

Slijedeće noći MPO nastavlja marš pravcem s. Čaire — s. M. Bršljanica — kota 150 — Pudljikovac — šuma Međuvode — potok Toplica — šuma Toplica, istočno od Garešnice. Iako je to svega 18 — 20 km udaljenosti, marš je bio veoma naporan kako zbog raskvašenog zemljista (seoski putovi, staze, najčešće njive), tako i zbog zamorenosti borača i slabe ishrane. Stigavši na marševski cilj u močvarnu i gustu šumu tik kraj neprijateljskoga kotarskog centra Garešnica (svega 3 km), MPO predani 31. ožujka bez hrane, u vodi i blatu. Neprijatelj je toga dana dovršavao pretres Moslavačke gore i sela osobito na obroncima bližim šumi, ali nije ni slutio da su partizani kraj same Garešnice. To je apsurd, rekli bi neprijateljski zapovjednici. Ali to je bila smjelost i taktika partizana.

Kada je pao mrak, Odred je krenuo i iste noći stigao u »Jamu« kod jamara Bohuša Vojačeka. Borci su se odmorili, večerali, zatim nastavili marš u Šibovac. Veći dio boraca nije znao da je to »Jama«, ni što ona predstavlja za NOB-u.

U Slavoniji Odred se zadržao svega desetak dana. Dio koji je bio u zapadnom dijelu Moslavine u vrijeme II protuakcije stigao je i ušao u sastav glavnine.

Dok se Odred povlačio s Moslavačke gore, što se događalo s neprijateljem?

Kada su oko 14 sati 29. III glavne snage neprijatelja izbile u rejon Humka, partizani su se već probili iz okruženja. Istina, ostavili su dva mrtva nad kojima se sada cereka i izivljava grupa ustaša. »Opet su nam izmakli«, ljudili su se časnici i donijeli odluku da se jedinice povuku svaka na svome pravcu, a sutra će nastaviti akciju. »Bogami, partizani «e dobro tuku, nikako da s njima izidemo na kraj«, reče domobranski poručnik. »Šutite« brecnu se ustaški satnik, »udesit ćemo mi njih.« Pokušivši svoje mrtve, vrate se niz padine. Posebna grupa vojnika nosila je mrtve partizane.

Istoga dana vraćaju se kolone u polazne garnizone, u Bjelovar, Čazmu, Kutinu i Garešnicu, a domaće ustaše u svoja sela i općinske centre, u Berek, Ivansku, Štefanje, Čazmu, Križ, Ludinu, Popovaču, V. Vukovje i Hercegovac. Kod šumske manipulacije u Novom Selu skupila se oveća gomila, tu su domobrani, dvije satnije ustaša, nešto radnika i službenika DD Nihag i stanovnici sela. Ustaše izlože mrtve partizane Zonu i Muju. »Evo ih, majku im komunističku, vidite ih! Tako će proći svi oni koji se usude da rade protiv nas«, govorio je ustaški logornik š. V. Gledaju ljudi, većina šuti, ne izjašnjava se, prilaze seljaci, radnici, ima žena i djece. Pogledaju i sklanjavaju se. Pridu i neki radnici iz HRS-a i glasno psuju komuniste, podržavajući ustaše i NDH. »Treba ih sve pobiti, osobito ove koji ih pomažu«, dere se Tona Baričević-Kocijančić i počne gaziti mrtve partizane (uskoro je otisao u ustaše; poginuo je).

Sutradan, 30. ožujka, ustaše organiziraju »izložbu« u Garešnici, ali c malo uspjeha. Slično kao u Novom selu, većina je šutjela, a ustaše su divljale. Grupa starijih i ozbiljnijih ljudi potiho razgovara među sobom. »Kako se fale nad dvojicom mrtvih partizana, a oni su imali više od 20 mrtvih«, reče Duka Divjak. »Neka, proći se i njihova sila«, privatne poznanici.

Kad je lakrdija bila završena, mrtve partizane odvezu na Brezovac pa ih i tamo izlože narodu, zatim ih sahrane na židovskom groblju, u jednom kutu. »Komunistima nema pokopa na groblju. Neka ih sa Židovima, tamo im je mjesto«, govorili su logornik Šterger i njegov pomoćnik Rogulja. Jedan ustaša iz Garešnice, koji je utovarivao mrtve partizane u saonice, stavio im je glave na šeringu (zadnji dio ograde kola) da se klate, rekavši »to će im pasati«. Grobovi mrtvih partizana ostali su bez ikakvih oznaka. A da su i znali imena, ne bi ih obilježili.

Tako je završila II neprijateljska protivakcija na Moslavačku goru i MPO, zapravo bez rezultata, uz osjetne gubitke. Prema prikupljenim podacima, neprijatelj je imao 18 mrtvih i 25 ranjenih, što znači da su iz stroja izbačena 43 vojnika. Moslavački odred imao je 2 mrtva i 4 ranjena druga, svega 6 izbačenih iz stroja.

Zapovjedništvo I domobranskog zbora i I pješačke divizije, te veliki župani Velike župe Bilogora i Prigorje s ustaškim kotarskim logorinicima, žandarmerijske komande i rukovodstva ustaša u moslavačkim selima učinila su sve da »očiste« Moslavačku goru. Međutim, ništa od svega toga. Brojčana nadmoć nije mogla uništiti jedan relativno mali partizanski odred.

Angažirajući neposredno oko 1500 vojnika, a posredno, s čitavim aparatom i većinom ustaških pripremnih bojni, više od 3000 ljudi, neprijatelj je imao ogromnu nadmoć u živoj sili i vatrenim sredstvima, čak 20 : 1. Da ne bude nejasnoća, i u neposrednoj borbi taj je odnos ostao u osnovi isti, ali ni to nije bilo dovoljno za pobjedu. I ovaj pun raznorodna banda s nesposobnim rukovodstvom doživljava težak poraz na bojnom polju. MPO, kao borbena jedinica, bio je mnogo superiorniji, što će ostati osnovna karakteristika kroz čitav rat. Da su borci Odreda bili izvježbaniji, kao vojnici i da su komandiri desetina i vodova bolje znali što je sistem vatre, neprijateljski gubici bili bi još veći.

Brzina i pravilnost odlučivanja u rukovodstvu Odreda, iako ono još nije klasičan štab, odlučujuće je utjecala na uspješnost akcija. Ali valja napomenuti da je već tada postojao dobro organiziran narodnooslobodilački pokret s mrežom organa i organizacija na području Moslavine i sjeverne Hrvatske koju je stvorila KP. Organizacije NOP-a bile su osnovna pretpostavka razvoja i djelovanja MPO-a. Sada više nije bilo većih problema u vezi s izvlačenjem Odreda iz okruženja u Moslavackoj gori i prebacivanjem u Slavoniju. Primjena partizanskog načina djelovanja u našim uvjetima dala je pozitivne rezultate. Neprijatelj je bio nemoćan. MPO je po vezama NOP-a stizao do Daruvara i Papuka bez većih teškoća: dođe u selo, razmjesti se u nekoliko kuća, odnosno štag-ljeva, tu predani, a slijedeće noći kreće dalje, u drugo selo, pomoću organiziranih veza.

Da zaključimo: u početku 1942., u dva mjeseca, neprijatelj je organizirao dvije veće akcije na MPO u cilju okruženja i uništenja, ali je doživio potpun i vojnički i politički slom. MPO je položio ispit zrelosti i stvorio solidnu osnovu za dalji razvoj NOB-a u Moslavini, u centru NDH.

PRESJEK DJELOVANJA MPO-a DO SREDINE 1942. GODINE

Zadaci i rad Odreda u razvoju NOP-a.

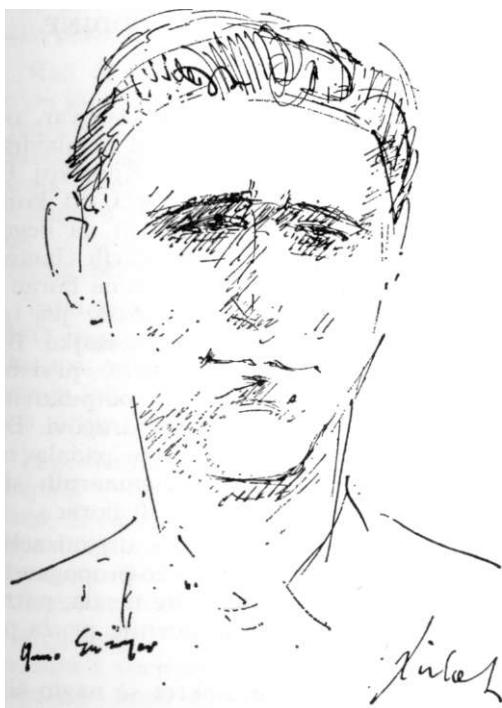
Nakon kraćeg boravka u selima na području kotara Daruvar, odmora i organizaciono-političkih priprema, MPO se vratio u Moslavinu. Prešavši rijeku Ilovu na ribnjacima, Odred se zadržao u Kaniškoj Ivi gdje mu se priključuje u sastav oveća grupa novih boraca, od kojih je izvjestan broj već nekoliko mjeseci bio u partizanima ili na ilegalnom radu, ali se do sada nisu uspjeli spojiti. Bilo je tu starih članova KP, kao što je Ivan Panda-Tatek i drugi. Do tada jedina žena borac u Odredu bila je Ankica Kežman-Buden-Vesela, a sada su došle još tri: Dobrila Jurić-Fatima, Slava Šepak-Šojska i Marija Maušević-Bojka. Bio je tu i krčmar Stjepan-Časni, Ivo Buden-Zrik i Ivan Kiš-Figaro, prvi borac mađarske narodnosti iz Moslavine (umro 1951. kao potpukovnik TNA u Šapcu), zatim Smajo Ruščuhić-Muftija i još neki drugovi. Dio boraca bio je naoružan uglavnom pištoljima. Većina je pripadala naprednom radničkom pokretu, neki su bili članovi revolucionarnih sindikata i omladinskih organizacija. Sada je Odred imao 70 boraca.

Za kratko vrijeme Odred je uspostavio stalnu vezu s organizacijama KP i NOP-a na terenu. Otpočeo je intenzivan političko-propagandni organizacioni rad. Partizani se više ne kriju, danju ulaze u sela, patrole se sve češće danju kreću kroz sela, narod sve masovnije pruža pomoć u hrani i opskrbљuje svoje borce.

Situacija na garešničkom kotaru je povoljnija, pokret se naglo širi, partizani drže prve javne skupove u selima Veliki i Mali Prokop i u još nekim. Prvi odbori formirani u Moslavini 1941. sada postaju NOO-i, stvaraju se i druge političke organizacije, najprije manje a kasnije i jače organizacije SMG (Savez mlade generacije), SKOJ-a itd. Rukovodioци Odreda rade neposredno s rukovodstvima KP na terenu. Svaki je borac politički radnik. To je osnovna karakteristika u radu Partije u MPO-u i KK KPH na terenu.

Dok je tako na kotaru Garešnica, na čazmanskom i kutinskom kotaru situacija je znatno lošija i teža, izuzev u nekim selima. Naime, tzv. velika »Borina« provala desetkovala je partijske organizacije i rukovodstva na čazmanskom i kutinskom kotaru. Neprijatelj je pohapsio čitava rukovodstva, na stotine članova KP i SKOJ-a. simpatizera i saradnika NOP-a.

Zbog takve situacije i potrebe da se oružana borba brže razvija i iača, odlučeno je da se dio snaga Odreda uputi na kotar Čazmu u cilju aktivnijeg djelovanja borbenih jedinica MPO-a. Pod rukovodstvom Tome Budena-Hitrog, omanja partizanska četa odlazi u zapadni dio Moslavine. Izvršena je reorganizacija Odreda, Pavle Vukmanović-Stipe postavljen je za komandanta II OZ (operativne zone), za komesara Stanko Parmač, a za člana Štaba Vjekoslav Janjić-Capo. Parmač i Janjić stigli su nešto kasnije u Moslavini, tako da je štab zone bio krnj i nepotpun, pa takav nije ni mogao dati ozbiljnije rezultate. Taj Štab neposredno rukovodi akcijama MPO-a, koji u jačini dvije partizanske čete razvija intenzivnu aktivnost u cijeloj Moslavini. Za komandira čete postavljen Ivan Turčinović-Suri, za političkog komesara Nikola Sušnjar-Geno.

NIKOLA ŠUSNJAR-JENO, polit komesar MPO-a u ljeto 1942. i 1943/44. godine

Dakle, glavnina Odreda, koji još uvijek nema štaba ni bataltona, pod komandom Surog djeluje u kotarima Garešnica i Kutina, a dva voda ili jedna osrednja partizanska četa u kotaru Čazma, što znači da ie druga manja četa u zapadnom dijelu Moslavine. Međutim, po tadašnjoj formaciji sve je to četa, odnosno Moslavački partizanski odred jačine veće partizanske čete. Taj dio Odreda sređuje partijske organizari

je, obnavlja razbijene i stvara nove. Može se slobodno reći da jedinice MPO-a i grupe rukovodilaca rade kao naoružana rukovodstva KPH, ali tako da čitavom aktivnošću rukovode kotarski komiteti Partije.

U tom razdoblju posebne su zadatke imali članovi CK, kao što je Pajo Gregorić, sekretari i članovi okružnih komiteta i instruktori CK, Dušan Čalić-Cule, Ivan Božićević-Beli, Antun Biber-Tehek i drugi. To je jedna od specifičnosti u radu Partije, posebno u radu brojno manjih partizanskih odreda u ovom dijelu zemlje.

AKTIVNOST ODREDA U RAZDOBLJU TRAVANJ — LIPANJ 1942. GODINE

U tom je razdoblju MPO, angažirajući se po dijelovima, desetina-ma, vodovima i četama, izveo velik broj manjih akcija, napada, prepa-da, gotovo bez gubitaka, zaplijenivši mnogo oružja, municije i ratne opreme. Organiziraju se udarne grupe omladinaca, koje poslije kraćeg vremena odlaze u Odred, tako da se njegovo brojno stanje stalno povećava.

Takva djelovanja Odreda na širem prostoru Moslavine izazivaju zabunu kod neprijatelja, koji sada svuda vidi partizane. Likvidacije većeg broja ustaških agenata, špijuna, istaknutijih dužnostnika i izdajnika unose strah u njihove redove. Velik broj bivših zaštitara, kasnije ustaša seljaka, napušta ustaški pokret, pasivizira se, da bi na kraju potpuno napustio faštiste. Mnogi su počeli saradivati s NOP-om.

Jedna od takvih akcija Odreda bila je u Posavskim Bregima. Poslije solidnih priprema, uz pomoć i saradnju žandarima narednika Vukovića, izvršen je noćni prepad na žandarsku stanicu. Stražar je bio brzo savladan, svezan, usta zapanjena, a ostali žandari uhvaćeni su na spavanju i razoružani. Tom je prilikom zaplijenjeno devet vojničkih pušaka, municija, uniforme i drugo. Nekoliko dana ranije, 9. svibnja 1942, taj dio Odreda razoružao je ustaše u Opatincu i likvidirao dvojicu izdajnika. Oslonac za djelovanje toga dijela Odreda bila je šuma Žutica. Stalan manevr saradnje sa Sisačko-banijskim odredom (dijelom u Brezovici), koji je aktivno djelovao oko Siska, izazvao je strah kod neprijatelja, ali je, razumije se, izazvao i protivakciju njegovih snaga. Zbog zauzetosti glavnih snaga NDH u Bosni, Lici na Kordunu i Baniji (priprema za tzv. III ofanzivu, posebno na Kozaru), na prostoru Drava — Sava nema velikih operacija čišćenja, već su to akcije s ograničenim ciljevima na pojedine rejone (Brezovica, Žutica, dio Moslavacke gore, dijelovi Slavonije, Bilogore i Kalnika). Tako su uvjeti za brži razvoj borbe u Moslavini postali veoma povoljni. Međutim, snage MPO-a još su uvijek bile nedovoljne za krupnije pothvate. Ova ocjena vrijedi i za čitavo međurječje Drava — Sava. Da smo tada imali krupnije i jače snage, mogli smo izvesti velik broj većih operacija i postići značajnije uspjehe.

U cilju stvaranja jačih partizanskih odreda u međurječju Drava — Sava, a zatim operativnih jedinica, brigada i divizija, GŠH (Glavni štab Hrvatske), provodeći u život direktive Vrhovnog štaba NOV i POJ i Tita, izvodi temeljitu organizaciju rada operativnih zona, štabova, partizanskih odreda te zahtijeva ofanzivnija borbena djelovanja. Iako su operativne zone već bile formirane, rad nekih nije bio dobro organiziran.

ran. Nije bilo dovoljno saradnje, koordinacije, nisu jasno precizirane granice i obaveze. Tako je u Moslavini formiran Štab II operativne zone na čelu s Pavlom Vukmanovićem-Stipom i Stankom Parmačom kao političkim komesarom, ali nepotpun, uz postojanje još jednoga takvog Štaba II operativne zone s komandantom Većom Holjevcem i komesаром Markom Belinićem. Nešto kasnije, dolaskom Ive Lole Ribara kao delegata i člana Vrhovnog štaba NOV i POJ, situacija je raščišćena pa je napokon formiran jedan štab II operativne zone (26. VII 1942).

Štab III operativne zone dugo vremena je rukovodio sa MPO, sve do 13. travnja kada je za komandanta II operativne zone postavljen Pavle Vukmanović-Stipe. Taj Štab je naredivao Štabu MPO-a i kasnije, povremeno sve do jeseni 1942, kada je Štab II operativne zone funkcionirao u potpunosti. Da je tako bilo moguće učiniti ranije, npr. u ožujku izvršiti razgraničenje između zona, kako bi štab II operativne zone funkcionirao na čitavom njenom području — onda bi razvoj NOB-a u Moslavini vjerojatno bio još uspješniji i dinamičniji. Stoga je pravilna ocjena da MPO nije bio dovoljno ofanzivan i aktivovan, nedostajale su veće akcije. Čitav niz elemenata utjecao je na stanje, jačinu i aktivnost borbenih jedinica u ovom dijelu zemlje, pa i na MPO.

Potkraj lipnja u Moslavini su trebali doći član GŠH operativni oficir Franjo Ogulinac-Seljo i Stanko Parmač, komesar II operativne zone, u cilju da se organizira rad Štaba zone, daju direktive, izvrši reorganizacija jedinica, njihovo okrupnjavanje i da otpočnu ofanzivnije aktivnosti. No, komesar Parmač stigao je tek poslije dva mjeseca u svoj štab, jer je od naredbe GŠH trebalo (u ovom i u mnogim drugim slučajevima) proći dosta vremena dok se odluka realizira u praksi.

Valja istaći da su dolazak Selje, formiranje Štaba II operativne zone i mjere koje su poduzete pozitivno utjecali na jačanje oružane borbe i brži razvoj Odreda.

Vruće ljeto

Uspješna djelovanja MPO-a u prvoj polovini 1942, vrlo intenzivan rad Partije, formiranje mnogih rukovodstava, stvaranje široke mreže organizacije NOP-a, osobito omladinskih, omogućili su brži razvoj NOB-a na čitavom prostoru Moslavine. Gotovo nije bilo sela gdje NOP nije prisutan, makar u malom opsegu. Djelatnost Odreda narasta: nižu se akcije, borbe, sudari patrola. Čitava lepeza raznovrsnih aktivnosti. Poslije obuke diverzanata i formiranja diverzantskog voda, Odred je aktivovan na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd-Zagreb. Izvedeno je više diverzantskih akcija pod rukovodstvom Ivana Hariša-Gromovnika, koji je i lično obučavao prve moslavачke diverzante u Velikom Prokopu. Evo jedne zgode: U voćnjaku Emila Jakšića, čija se kuća nalazila usred sela na blagoj padini, okupila se veća grupa partizana, sve odabrani borci diverzanti, njih 17—18. Tu su Orsi (Ivan Svetličić, rodom iz Gornjeg Šarampova) i drugi, budući komandiri i komesarji diverzantske *fčete*, bataljona i III diverzantskog odreda. Među njima je i skojevac Pero Pilipović iz Velikog Prokopa. Ivan Hariš, tada poznatiji kao Ilija Gromovnik, objašnjava u nekoliko rečenica što je partizanski diverzant, kakav mora biti kao ličnost i kakvi zadaci očekuju diverzante. Ilija pokazuje diverzantima antimagnetnu drvenu minu za rušenja vlakova (na-

pravljenju od jelovih daščica), čija je snaga ogromna. Muči se tako čika Ilija s poklopcom mine, lula mu je u ustima, a niz bedro visi dugi »mautzer« pištolj automat. Pridge mu nekoliko mlađih drugova da vide što on to radi. Jedan reče: »Ilija, daj da vidimo taj pištolj« (mnogi su ga prvi put takvog vidjeli). On šuti. Oni opet pitaju: »Daj samo malo da vidimo.« Ilija, onakav kakav je bio, brecnu se na njih: »Idite za poslom, ako vas raspalim po riti bute vidli kakav je to pištolj.« Svi prisutni prasnu u smijeh, ali se i okane daljih zahtjeva. S Gromovnikom nije bilo šale, onako mrzovoljnim i šutljivim, stalno zabavljenim oko opasnih mina.

Napad na domobransku stražu kod mosta na Česmi blizu Velikog Grđevca

Nakon prikupljenih podataka o pogodnim objektima za napad, rukovodstvo Odreda, uz učešće komandanta II operativne zone, odluči izvršili napad na domobransku stražu kod željezničkog i cestovnog mosta na rijeci Česmi kraj Pavlovca u blizini Velikog Grđevca. Naši obaveštajni organi i politički radnici pripremili su akciju tako da se zapuca na domobrane, a oni će se zatim predati. Među domobranima nalazio se i rojnik (desetar) B. J., koji je održavao vezu sa NOP-om i bio spreman da prijeđe u partizane. Tih dana Odred se našao u širem regionu Velika Trnovitica — Stara Ploščica — Trnovitički vinogradi. Da bi se našao bliže objektu napada, Odred je 8. srpnja bio u Novoj Ploščici, s njim je i štab II operativne zone. Iz log sela uzeti su vodići i Odred je krenuo u akciju. Dužina marša iznosila je svega 10 — 12 km, ali je zemljište pored Česme bilo jako blatinjavo jer je prethodnog dana padala kiša. Trebalo je više od tri sata da kolona stigne u blizinu mosta. Prema planu napada postavljene su zasjede na pravcima Veliki Zdenci — Hercegovac i Veliki Grđevac, a jedan vod se privukao zgradi u kojoj se nalazila domobranska posada.

Uskoro će ponoć, domobrani spavaju, samo je stražar na dužnosti, i rojnik B. J., zamjenik komandira straže. On je sav napet, očekuje partizane. Uskoro će ponoć, a njih još nema. Da se nije što izmijenilo, razmišlja B. J., to ne bi valjalo, mogli bi me otkriti, a onda teško meni. Opet, po tko zna koji put te večeri, B. J. odagna tu misao. U tom trenutku spazi partizane, privlače se, razoružavaju stražara i otvaraju vatru iz pušaka i puškomitrailjeza. Razliježe se jeka paljbe dolinom Česme u tijoj ljetnoj noći, čuje se nadaleko. Domobrani skaču iz ležajeva, metež je u stražari, neki otvore vatru iz pušaka, prste stakla na prozorima. »Gotovi smo, pobit će nas sve«, više domobran. »Nema druge nego da se predamo, već ste čuli da partizani ne ubijaju domobrane ako se predaju«, javi se B. J. »Tako je«, rekoše neki. Odjednom pucnjava prestane. »Predajte se, domobrani«, prolomi se partizanski glas. »Izlazite napolje, s rukama uvis«, ponovi isti glas. I domobrani se predaju. Samo su neki znali da je njihov rojnik B. J. kumovao čitavoj stvari. Partizani zaplijene 8 pušaka francuskog porijekla sa 170 metaka, svuku domobrane i puste ih kući u gaćama. Stipe naredi Surom da se četa povuče. Akcija je uspjela. Nije bilo gubitaka. U povratku kretalo se brže, više prečacem, pa je četa stigla u Novu Ploščicu rano u zoru, razmjestila se po štagljevima i usnula. Postavljeno je samo neposredno

osiguranje jedinice. Saradnici NOP-a dobro su obavili posao, prijem je bio kako treba, pa je izostala potreba osiguranja šireg rejona razmještaja jedinica Odreda.

Toga dana, 10. srpnja, u Novoj Ploščici skupio se Štab II operativne zone s komandantom Stipom, komesarom Parmačem, članom štaba Janjićem-Capom i Štefom Reginom. Tu je i Seljo član Glavnog štaba Hrvatske, i brat mu Duka Ogulinac. Otpočeo je sastanak Štaba zone. Prva točka dnevnog reda bila je vojnopolitička situacija u sjevernoj Hrvatskoj, posebno u Moslavini. Osvanuo je lijep i sunčan dan, jedinice Odreda po desetinama razmještene su u selu, ljudstvo se odmara. Rukovodstvo analizira situaciju i donosi odluke. Na primjedbu da može doći do napada na Ploščicu, Štab zone odlučuje da Odred ostane u selu. Ne brinu ga mnogo te glasine.

U međuvremenu, dobivši točne podatke o partizanima (posebno od izdaj lika ustaše N.), neprijatelj je već nastupao iz triju pravaca prema Novoj Ploščici. Odmah po odlasku partizana iz rejona mosta na Česmi, neprijatelj je poduzeo čitav niz mjera da »odmetnike« kazni. Tako se iz Bjelovara približavao dio poznate 37. ustaške bojne, iz Velikog Grdevca ustaše i žandari. Dobivši podatke od ustaše Ivana N. da su partizani juče bili u selu i da su se jutros vratili, ustaški je satnik očekivao lak plijen. Zato je bio u punom zanosu. Njegove ustaše mahom su stari koljači i pljačkaši. Obuhvaćajući selo već su sasvim blizu. Sigurno će ih iznenaditi, ali će biti veselo, pokazat će ja tim komunistima što su ustaše, razmišlja satnik. Trebalo je još samo deset minuta pa bi se ta prijetnja i ostvarila. Ustaški satnik razvio je kombiniranu jedinicu ustaša i žandara, jačine 200 vojnika, u streљački stroj i obuhvatajući selo sa sjevera, istoka i juga nastupao sve bliže sredini sela. »Sad će nam platiti crveni davoli«, reće satnik komandiru žandara. Ali partizanski stražari opale iz pušaka. »Otkriše nas, majku im«, procijedi satnik i naredi paljbu. Dode do žestoke vatre iz svih oružja. »Hvataj žive«, više ustaški vodnik. Partizani iskaču iz štagljeva i dvorišta, javi se i puškomitrailjer. Nasta kolebanje ustaša, neki bježe prema Česmi, padaju mrtvi i ranjeni. »Majku im banditsku, ne daju se«, psuju ustaše. »Povlačite se«, naredi ustaški satnik komandirima. Žandari se povuku bez gubitaka zahvaljujući vlastitoj vatrenoј zaštiti.

Plan ustaškog satnika bio je: po prelasku Česme razviti jedinice u udjeljenske kolone i što prije izbiti na sjevernu i južnu ivicu sela, a zatim, stežući kliješta, postepeno okružiti selo i pohvatati partizane. Međutim, plan je jedno, a stvarnost drugo.

Partizanima je bilo vruće. Neprijatelj je u prvi mah postigao iznenadjenje jer nije bilo plana obrane. Moglo je biti većih gubitaka da je neprijatelj odlučnije nastupao, ili da je neopaženo uspio ubaciti snage iznad sela i zatvoriti obruč sa zapada. Sva je sreća što su stražari u posljednji čas otvorili vatru i istog trenutka uzbunili sve jedinice. Snalažljivost partizanskih komandira i boraca došla je i ovaj put der punog izražaja. Otpor je pružen djelovanjem pojedinaca i grupa, a zatim desetina i vodova. Došlo je do bliske borbe u kojoj su partizani opet bili pobjednici. Neprijatelj je imao dva mrtva i tri ranjena. Partizani su prošli bez gubitaka. Jedino je jedna puška ostala u štaglju.

Suri je povukao Odred na greben. Stara Ploščica — Trnovitički vinogradi i sa Štabom zone produžio marš prema s. Veliki Prokop — Crkvište, gdje je tada obično logorovao Odred.

Pošto su se partizani počeli povlačiti, neprijatelj je sredio redove i ispratio ih vatrom, zatim je ponovo ušao u selo, izvršio pretres i maltretirao ljudе zapalivši štagljeve radi odmazde.

Rukovodstva Odreda i Zone nisu bila dovoljno budna. Naime, 15 — 20 km oko rasporeda MPO-a nalazio se čitav niz neprijateljskih uporišta: Veliki Grđevac, Kovačica, Ivanska, Berek, Velika Mlinska, Garešnica, Hercegovac i Veliki Zdenci. U svim većim selima postojale su ustaške jedinice. Moglo se očekivati da će neprijatelj intervenirati poslije razoružanja domobrana na Česmi, ako otkrije Odred. Dugo bavljenje u Novoj Ploščici, gdje je bilo ustaša, bila je greška. Bilo bi pravilnije da se Odred nalazio u selu s dijelom snaga uz potrebna osiguranja, a da su štabovi Odreda i Zone bili razmješteni na dominirajućem grebenu Trnovitičkih vinograda, u šumi, odakle je bilo pogodnije rukovoditi akcijama.

Crkvište

Pošto se Odred prikupio u rejonu kote 309 — Crkvište, u šumi iznad Velikog i Malog Prokopa, nastavljen je sastanak Štaba II c perativne zone s rukovodstvom MPO-a. Dogovoren je što treba učiniti u narednom periodu. Sutradan, 11. VII 1942, član GŠH Franjo Oguiinac-Scljo otišao je u Baniju. U rejonu Crkvišta organiziran je partizanski logor. Tu je bilo i KM (komandno mjesto) Štaba II operativne zone. Jedinice Odreda su na terenu, dijelom snaga izvode manje akcije, a patrole čiste teritorij od ustaških dousnika. Na Crkvištu, koje je velikim dijelom prikrivala visoka šuma sa sjevera i istoka, pod krošnjama stoljetnih hrastova i bukava, proradio je i narodni sud, izrečene su i smrtnе presude narodnim izdajnicima. U agitaciono-propagandnom odsjeku izdaju se radio-vijesti i leci različitog sadržaja. Narod Moslavine obavejštava se o likvidaciji pojedinih narodnih neprijatelja i izdajnika i o realizaciji parole: NI ZRNA ŽITA OKUPATORU. Opskrba jedinica MPO-a je potpuna, život u partizanskom logoru bio je dobro organiziran i planski. Jedinice bi odlazile u akcije na širem moslavačkom prostoru i nakon nekoliko dana opet bi se vraćale u partizanski logor na Crkvištu.

Crkvište je osrednji vis u blizini kote 309 u istočnom dijelu Moslavачke gore, koji je predstavljao pogodan rejon za razmještaj partizanskih jedinica. Taj zemljšni objekt služio je dosta dugo za razmještaj Štaba II operativne zone, Štaba MPO-a i jedinica, a zatim i kao oslonac u borbi protiv jačih neprijateljskih snaga. Stariji borci Moslavine veroma dobro pamte Crkvište kao partizanski logor.

Zajedno sa Siščanima

18. srpnja četa Odreda dijelom svojih snaga izvodi uspješan napad na domobransku patrolu kod Volodera i Gračenice. Tom je prilikom zaplijenjeno 8 vojničkih pušaka i uništene su tt linije na željezničkoj stanici Gračenica.

Već se sredinom lipnja dio Moslavačkog odreda, koji se nalazio u zapadnom dijelu Moslavine, spojio s dijelom Sisačko-banijskog odreda u šumi Brezovici i zajedno s njim izvodio borbene aktivnosti u tome rejonu. Od svih snaga formirane su dvije čete Moslavačkog odreda, jedna Sisačka u Brezovici i ova u Moslavini, s ciljem da se od njih uskoro formira partizanski bataljon. Taj plan nije mogao biti odmah osvoren jer je neprijatelj organizirao veću operaciju čišćenja šume Brezovice relativno jakim snagama iz Siska, Popovače, Ivanić-Grada i općinskih centara uz Savu. Angažirajući dio operativnih jedinica, ustaše i žandari okruže 17. srpnja šumu i prijeđu u napad. Opkoljeni partizani našli su se u složenoj situaciji pa je došlo do žestokih okršaja s pojedinim dijelovima neprijateljskih snaga.

Bojnik Ilić, komandant opkoparskog-inženjerijskog bataljona, odnosno bojne I domobranskog zbora u Sisku, koji je rukovodio akcijom, već je bio vidio uništene i zarobljene partizane, a sebe kao pobednika koji prima odlikovanja od svojih glavara. Ali partizani u Brezovici već su bili prekaljeni i iskusni borci i rukovodioci, među njima i onaj dio Sisačkog partizanskog odreda koji je formiran 22. lipnja 1941. Izvršen je probor na slabo branjenom pravcu i neprijatelj je ostao praznih šaka. Nakon toga, tako objedinjene snage Sisačko-banijskog odreda i dijela Moslavačkog odreda izvršile su marš prema Moslavačkoj gori. Na tom putu izvršena je akcija na šumska postrojenja DD Našička u Mikleuški 20. srpnja, a sutradan, 21. i u Podgariću. Akcije su prekinule rad na izradi drva u Moslavačkoj gori i eksploataciju šumskog blaga za okupatora. Ove dvije akcije odjeknule su veoma snažno. Mnogi šumski radnici stupili su u partizane. Poslije tih akcija i nešto kasnije akcije na pilani u Garešničkom Brestovcu, potpuno je obustavljena eksploatacija šuma do kraja rala. Fašisti više nisu uspjeli organizirati sjecu. Nekoliko stotina radnika i osoblja DD Našička i Nihag nisu više imali posla, ali su stvoreni uvjeti da se još više uključe u NOP.

Stigavši u Moslavini, Sisačko-banijska četa i dio Moslavačkog odreda jačine partizanske čete, koja je djelovala na zapadnom dijelu i spajanjem s glavninom Odreda, u jačini snažnije partizanske čete, naše borbene jedinice u Moslavini prvi su put narasle do jačine partizanskog bataljona. Budući da su to bili već iskusni borci i rukovodioci, moglo se prijeći na krupnije akcije. Već je bilo odlučeno u GŠH (Seljo) i u povjereništvu CK KPH za sjevernu Hrvatsku, da se ide na okrupnjavanje partizanskih jedinica i jačanje NOP-a. Zato će uskoro doći do formiranja Moslavačkog partizanskog bataljona u sastavu MPO-a.

AKCIJA NA GAREŠNIĆKI BRESTOVAC

Iako još nema štaba, MPO postaje snaga jačine bataljona, dvije velike partizanske čete, svaka izrasla u kvalitetnu borbenu jedinicu. Komandir Moslavačke čete je Ivan Turčinović-Suri, a Sisačko-posavske Mijo Bobetko. Ulogu Štaba odreda imao je Štab II operativne zone" Tu u već iskusni ratnici i rukovodioci Stipe, Parmač, Štefek, Capo, Suri, Bobetko i drugi, pa je aktivnost partizana naglo porasla. Zbog većeg broja uspješno izvedenih akcija, neprijatelju je to bilo zaista vruće ljeti u Moslavini.

Rukovodstvo Partije sa Š—II OZ (u Moslavini) odlučilo je napasti neprijatelja u G. Brestovcu s ciljem: onesposobiti pilanu i ostala postrojenja i u potpunosti spriječiti dalju eksploataciju šuma u Moslavackoj gori; zarobiti veće količine hrane, osobito brašna, masti, ulja, soli, slanine i ostalog; likvidirati neprijateljsko osiguranje. U vezi s grupiranjem snaga odluka je bila: glavnim snagama osigurati izvršenje akcije, zasjedama spriječiti intervenciju neprijatelja iz uporišta Garešnice, Hercegovca i Velike Mlinske. Posebno značenje bilo je političko-Dropagandno.

Osnovni podaci o snagama neprijatelja u Garešnici i okolnim garnizonima i o situaciji na pilani u Brestovcu već su bili prikupljeni. Odluka o napadu donijeta je brzo i odlučno je provedena u djelo. Neprijatelj ništa nije saznao, pa nije mogao ni poduzeti ozbiljnije mјere zaštite svojih objekata.

Neposredne pripreme izvršene su u toku 23. srpnja s komandoma četa, razrađen je detaljan plan djelovanja, određeni su zadaci svakoj jedinici i grupi. Svaki vod imao je vodiča izabranog između boraca Odreda koji su poznavali situaciju i teren.

I ovaj put bio je to smion napad na objekt kraj Garešnice (udaljen 3 km od centra Garešnice), tada kotarskog centra s dosta jakom posadom pretežno sastavljenom od domaćih ustaša i žandara. Faktor iznenadenja igrao je glavnu ulogu.

Toga dana, 23. srpnja, u rejonu Crkvišta kasno popodne, 200 partizana, razmještenih po četama i vodovima u visokoj hrastovoj i bukovoj šumi, sprema se za akciju. Raspoloženje je odlično, spremnost za borbu na visini. Održani su sastanci čelija, skojevskih organizacija i komandi četa. Sunce se polako spušta i uskoro će nestati iza Moslavacke gore. Partizani kao prava vojska prilaze kazanu. Pada komanda »spreman za pokret«. Prvi vod, drugi vod — četa zbor. Postroje se na proplanku grebena nešto istočnije od kote 309. Čitava masa partizana. Gledaju je komandiri i komesari. To je vojska, većinom uniformirana, naoružana, 6 puškomitrailjeza, uglavnom vojničke puške. Slika impozantna. Osim nekoliko starijih, sve sama mladost, kršni momci, preplanuli od sunca. Ulijevaju povjerenje. Stipe i komesar Zone Parmač ukratko objasne osnovni zadatak. Nije potrebno mnogo govoriti. To su svjesni borci, svaki je politički izgrađen, shvaća ciljeve NOB-a, politiku KPJ i svoje zadatke. Suri objasni politički značaj akcije. Svaki borac treba da uspješno izvrši svoj zadatak. Naglašava potrebu upornoštiti zasjeda prema Garešnici i Hercegovcu ako neprijatelj pokuša priteći u pomoć osiguranju u Brestovcu. Zasjede moraju ostati na svojim položajima tako dugo dok zadatak na pilani u Garešničkom Brestovcu ne bude izvršen i sav materijal evakuiran.

Jedinice krenu na marš dug 18 km. Ide se lako, zemlješte je pogodno, postepeno se spušta prema istoku, šuma je visoka. U to more zelenila ulazi partizanska kolona. Spušta se tiha ljetna noć. Borci su pod plaštem mraka sakriveni od očiju izdajnika. MPO se kreće pravcem Crkviše — Veliki Prokop (pokraj sela) — Mali Pašijan — industrijskom prugom do Brestovca. Na komunikaciji Garešnica — Bjelovar jedna četa skreće udesno, cestom izbjiga na vrh Garešnice i postavlja zasjedu. Druga četa glavnim snagama presijeca komunikaciju Ga-

rešnica — Hercegovac postavljajući zasjedu u visini Zdenčaca. Prema Velikom Pašijanu i Mlinskoj isturene su patrole. Glavnina Banijsko-sisačke čete kreće na zadatku u pilanu i stovarište Brestovac.

Bliži se ponoć 23/24. srpnja. Partizani upadaju u Brestovac. Kul-turbundaši i ustaše bježe. Neki su već otišli u Garešnicu. Uhvaćena su samo tri kulturbundaša. Nisu pružili otpor (već su imali iskustvo: pre-dati se i preživjeti). Razoružani su i pušteni. Ubijeni su činovnik Antun Boras i skladištar Andrija Špirelja jer su se držali agresivno nepri-jateljski prilikom napada. Grupe za evakuaciju plijena radile su svoj po-sao u skladištu krcatom namirnicama (brašno, mast, šećer, ulje i drugo), alatom i drugim materijalom. Sve vrvi. Partizani odnose plijen u vago-ne šumske željeznice. Pronaden je još jedan skladištar, blijed kao kreč, boji se za robu koju, eto, odnose partizani. U jedan se mah osmjeli i upita partizana koji izdaje naredenja: »A šta će ja, mene će ustaše zbog robe?« »Ništa se ti ne boj, reci im da je sve odnijela narodna vojska. Dat ćemo ti potvrdu«, odgovori mu partizanski komandir. To ga malo umiri. Zatim objasni gdje se što nalazi i koliko čega ima. U isto vrijeme patrola pronađe vlakovodu Štimca i naredi mu da se obu-če. »Šta će vam ja«, upita preplašeni Štimac, »ja nisam kriv.« Pode sav prestrašen. Kad stignu do ložionice, partizani mu naredi da pripremi lokomotive za vuču.

Kada je materijal bio natovaren u vagone, grupa za uništenje i onesposobljavanje izvrši svoj dio zadatka. Sve instalacije bile su polu-pane, onesposobljeni su glavni elementi galeri pomoću radnika sarad-nika, uništen je pogonski kompleks, zapaljeni su objekti i gotova gra-dia. Požar je osvijetlio cijelu okolicu, dim se dizao visoko u nebo. Spek-takl! Zora sviće, a partizani u dugoj kompoziciji šumskoga vlaka napu-štaju Brestovac. Gromko se ore partizanske pjesme »Po šumama i go-rama«, »Padaj silo i nepravdo«, »Bilećanka«.

Nitko ne ide pješke, svi se voze. Probudio se Brestovac. Bude se radnici i građani. Gleda Garešnicu. A brestovačka pilana gori. Partiza-ni zamiču u šumu Petkovaču, čuje se pjesma i kloparanje kotača šum-ske željeznice. Promatraju to neke ustaše iz prikrajka, a njihovi sarad-nici komentiraju. »Boga im, ne boje se oni nikoga, sila je to.«

Te noći Garešnica je bila propisno uzbunjena. Stizali su sve stras-niji glasovi. Jedan ustaša u gaćama, sav zadihan od bježanja, izvještava logornika Štergera da je na Brestovcu partizana na stotine i da će si-gurno napasti Garešnicu. »Eno ih, već kreću ovamo.« (Uočio je pokret partizana prema vrhu Garešnice). Skupljaju se zapovjednici i doglavnici. Šterger izdaje zapovijed da se organizira obrana centra Garešnice. »Sačekati jutro da vidimo šta će dalje biti«, zaključuju ustaše. Svi su u strahu. Šta ako stvarno upadnu ti komunisti u Garešnicu? Šterger zo-ve velikog župana po savjetu gospodina kotarskog predsjednika, ali ni-kako da uspostavi vezu. Psiuje Šterger tu gospodu koja samo Ilenčare. Napokon dobiva vezu s Bjelovarom, ali samo s dežurnim koji obeća da će obavijestiti gospodina velikog župana. Na tome se i završio telefonski razgovor.

Iako je neprijatelj imao dosta snaga u Garešnici i okolnim upori-štima, nije se usudio intervenirati ni u toku noći niti narednih dana. Učestale partizanske akcije, uveličani podaci doušnika o broju boraca

naoružanju stvorili su takvu atmosferu da je svako ustaško zapovjedništvo u kotaru prije svega osiguralo sebe. Radije se ograničilo na obranu nego da krene u borbu protiv »tolike partizanske sile.«

Osvanulo je prekrasno sunčano jutro, 24. srpanj. Ispred Velikog Prokopa po šumskoj pruzi gmiže dugačak šumski vlak, dvije lokomotive dahću ostavljajući iza sebe gust plavičast dim. U visini sjevernog dijela sela uspore vožnju i zaustave tu čudnovatu šarenu kompoziciju »na rampi« točno na 13. km pruge. Vlak je pun raspoloženih partizana.

Na dočeku su neki članovi štaba zone iz MPO-a i Ljuban Đarić, predsjednik MNO-a Velikog Prokopa. Povisok i malo pogrbljen stariji čovjek s lijepim prosijedim brcima gleda, oči mu pune radosti. »E, to je već vojska, nismo se badava toliko namučili. Od nekoliko boraca 1941, sada čitav bataljon«, reče Ljuban Đarić. Tu je i Pero Popović, jedan od najzaslužnijih organizatora NOP-a u ovom dijelu garešničkog kotara. Ozbiljan i poslovan, izdaje kratka naredenja vozarima zaprežnih kola da prilaze vlaku radi utovara materijala. Partizani su brzo istovarili i dio plijena koji je predviđen za Odred i seljačkim zaprežnim kolima odvezli ga u šumu, nešto u logor na Crkvištu, a veći dio u tajna skladišta.

Ubrzo je čitavo selo saznalo o velikom uspjehu partizana, ljudi su se prikupljali kod kompozicije najprije manja grupa, zatim se skupilo gotovo čitavo selo. Capo iskoristi priliku i održi govor o ciljevima borbe, pozove na saradnju i stupanje u partizane i na kraju reče: »Sada ćemo, drugovi i drugarice, podijeliti dio plijena koji smo oteli od neprijatelja. To pripada narodu, a vi ste zaslужili da dobijete nešto od toga, oskudni ste, dobro će vam doći.«

Intendant Ado (Stjepan Vučković, umro 1961. kao potpukovnik JNA), sada glavni, Tomo Dozet i još neki počnu dijeliti namirnice i robu. Većina je disciplinirano primala vreću brašna, tablu slanine, mast, šećer i drugo, ali kao i drugdje u sličnim situacijama, bilo je i onih koji su više puta dolazili i odnosili. Očevici kažu da je neki stariji čovjek odnio kući nekoliko desetina kg slanine (bio je to moslavački Jovica Jež, koji je u prvo vrijeme, bio protiv partizana jer »remete mir u selu«). Neka mu je prosto. Poslije je hvalio partizane.

Akcija je široko odjeknula u narodu posebno zbog toga što je izvedena u Garešnici, a neprijatelj nije smio m pušku opaliti. To je ulilo povjerenje i mnogima pomoglo da postanu saradnici NOB-a i borci s puškom u ruci.

Na Brestovcu su zaplijenjene tri vojničke puške, malo ako je riječ o oružju, ali je odnijeto mnogo materijalnih sredstava, posebno hrane. Prema izvještaju Župske redarstvene oblasti u Bjelovaru od 22. rujna 1942 (original u Vojnoistorijskom institutu, kutija 172-a, fascikl 9/6), partizani su zaplijenili: 3300 kg slanine suhe, 1600 kg šećera, 1200 kg brašna, 340 kg ulja, 300 kg masti i čitav niz drugih artikala prehrane te razne robe i alata.

Akcija na pilanu i skladište u Garešničkom Brestovcu potpuno je uspjela. Značila je mnogo u to vrijeme, prije svega na političkom i propagandnom području. Sasvim je jasno pokazala slabosti neprijateljskog komandiranja i njegovu nemoć da brzo intervenira ili poduzme

veći broj mјera i radnji. Iako je akcija bila prije svega ekonomsko-propagandnog karaktera, posredno je bila i vojno značajna u smislu mobilizacije novih boraca, a time i jačanja MPO-a.

FORMIRANJE MOSLAVAČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Potkraj srpnja, nakon akcije na Brestovcu, Banijsko-sisačka četa vratila se u Posavinu i bazirala u šumi Brezovica. Ali za kraće vrijeme, nešto više od 20 dana, opet se vratila u Moslavacku goru. Na putu je izvela nekoliko manjih akcija. Glavnina MPO-a izvela je za to vrijeme čitav niz manjih akcija zaplijenivši nešto oružja, opreme i drugog materijala.

Prema ranije donijetoj odluci, izvršeno je prikupljanje svih snaga MPO-a, pa je 23. VIII 1942. upravo na Crkvištu formiran prvi Moslavacki partizanski bataljon od snaga koje su do tada djelovale na prostoru Moslavine i Banijsko-sisačke čete. Za komandanta bataljona postavljen je Mijo Bobetko, za političkog komesara Ivan Turčinović-Suri. Bataljon je imao tri partizanske čete i manje prištapske dijelove, ukupno oko 200 boraca. Štab MPO-a još uvijek ne postoji, pa je tu ulogu imao Štab Moslavačkog bataljona. U praksi to je sada Moslavački partizanski odred jačine bataljona koji na prostoru Moslavine izvršava za-

MIJO BOBETKO, K-t. Mosl.
bataljona ujedno K-t. MPO
kolovoz—rujan 1942. godine

datke kao partizanski odred. Bio je to važan trenutak u razvoju MPO-a jer je sada došlo do nove, kvalitetne promjene. Stvoreni su uvjeti za ofanzivnije akcije Odreda na širem prostoru Moslavine, za veće učinke i brži razvoj pokreta u cjelini.

Na području Moslavine, posebno na garešničkom kotaru, rukovodstva i organizacije KP rade vrlo intenzivno. Stvaraju se mnogi novi NOO-i, omladinske i skojevske organizacije, obnavljaju ili stvaraju novi kotarski komiteli KPH i SKOJ-a, nove organizacije NOP-a. Kombinirajući borbena djelovanja: prepade, zasjede, diverzantske akcije i odlučne likvidacije izdajnika sa snažnim i raznovrsnim političko-propagandnim radom, stvorenih su uvjeti za naglo jačanje NOP-a. Postignuti su krupni uspjesi u razbijanju ustaškog pokreta, otpočela je i ozbiljna borba protiv reakcionarnog dijela HSS-a na čelu s Mačekom. Nije bilo pukih deklaracija i parola, već je neprijatelj konkretno raskrinkavan, osobito nosioci takve politike u kotarima Čazma, Kutina, Sisak i Garešnica. Razumije se, nismo svuda postizali potpune uspjehe, bilo je i slabosti, sporosti, neodlučnosti i grešaka.

Svaka naša uspješna borbena akcija imala je političko značenje. Kada su, npr., uhvaćena dva ustaška koljača iz Jasenovca i strijeljana (priznali su da su osobno ubili stotine logoraša), to se pozitivno odrazilo u narodu: krvnici su kažnjeni za zlodjela. Kada su ustaše, špijuni i izdajnici čuli da su takvi zbirnici, tabornici, rojnici, vodnici i slični kao što su oni, strijeljani, hvatao ih je sve veći strah. Jednog će dana i oni odgovorati za svoja nedjela. Jedan dio takvih postao je bezobziran još više se vežući za okupatora i ustaštvo, ali velik dio počeо se izvlačiti iz fašističkog kola. To se posebno odnosi na seljake ustaše, članove ustaških pripremnih bojni.

GOILSKA OPERACIJA

Iako naslov nije u potpunosti adekvatan, s obzirom na jačinu snaga, to ipak nije samo diverzantska akcija ili akcija na Goilo, jer je u to vrijeme u ovom dijelu Hrvatske to najkrupniji objekt od vitalnog interesa za okupatora. Sudjeluje grupa bataljona, snaga od dvije partizanske brigade, zato je upotrijebljen termin operacija, što valja uzeti uvjetno.

Sprovodeći u djelo direktive CK KPJ i Vrhovnog štaba, a posebno Titove stavove, CK KPJ i GŠH postepeno prenose težište na centralni i sjeverni dio Hrvatske u cilju mobilizacije širokih narodnih masa, razbijanja reakcionarne politike Mačekovog rukovodstva HSS-a i njegovih sljedbenika na terenu. Štabovi I, II i III operativne zone dobili su direktive i zadatke da koordiniraju rad i intenziviraju borbena djelovanja između rijeka Drave i Save. Tako je u svibnju 1942. iz Banije preko Moslavine otišla u Slavoniju proleterska četa pod komandom legendarnog Nikole Demonje i tamo mnogo pridonijela razvoju borbe. Bio je to mali marš — manevr proleterske jedinice. Sada dolazi do grupiranja jakih snaga koje će čitav mjesec i po djelovati na širem prostoru Moslavine, Bilogore i Slavonije. To je nužno uočiti jer jasno potvrđuje Titovu strategiju i taktiku koja je dosljedno ostvarivana ovdje kao i drugdje u Jugoslaviji. To je značilo grupirati jake snage na iza-

brani objekt napada, ostvarujući nadmoć, i uz primjenu iznenadenja razbiti i uništiti neprijatelja, a zatim pogodnim manevrom, šireći slobodnu teritoriju, napadati slijedeće objekte, ne dopuštajući da neprijatelj zahvati i tuče naše snage. Napad je osnovni vid djelovanja, obraća samo kao potreba i nužda, bez krutih frontova i podmetanja snaga.

U goilskoj operaciji, i kasnije u akciji grupe bataljona, ove Titove postavke veoma se uspješno primjenjuju u praksi, što će se vidjeti prateći borbeni put MPO-a, koji je tih dana sa svojim bataljonom ušao u sastav grupe bataljona i pod komandom operativnog štaba sudjelovao u izvršenju niza zadataka.

Potkraj kolovoza Štab III operativne zone, u saradnji sa Štabom II operativne zone, poduzeo je mjere u cilju prikupljanja podataka o neprijateljskim snagama na području Moslavine radi izbora cilja i objekta napada. Izbor je pao na neprijateljsko uporište i ujedno izvore nafte na Goilo. Petnaestak dana prikupljali su obaveštajni organi MPO-a, članovi KK KPH Garešnica i Kutina detaljne podatke o neprijatelju na Goilu. Posljednjih dana kolovoza u Moslavini je došao i zamjenik komandanta III operativne zone Bogdan Crnobrnja-Tolja s grupom drugova. Odmah se povezao s rukovodicima MPO-a i članovima KK KPH Garešnica (Valent Bolt-Zelenko, Vjekoslav Janjić-Capo i drugi) i upoznao se sa situacijom u Moslavini, posebno u uporištima Goilo, Kutina i Garešnica. Obavijestio je da će 1 slavonski PO sudjelovati u napadu na Goilo. Tolja tada nije znao da u pravcu Moslavine maršira i Banijski PO, koji se tih dana nalazio sjeveroistočno od Siska. To je organizirao GŠH. Kao zamjeniku komandanta III operativne zone, Tolji je bilo poznato da će preko Save prijeći Banijski PO radi saradnje s našim snagama u međurječju Sava — Drava. O tome je bilo govora još u srpnju kada je u Slavoniji boravio Seljo, op. oficir GŠH. Pošto je sve dogovorenog, Tolja se preko naših veza vratio u Slavoniju, ali će kroz nekoliko dana opet doći sa I slavonskim PO (I i II bataljon) i bosanskim proleterima³⁷).

Prvih dana rujna stigao je na područje Moslavine I slavonski PO pod komandom Vicka Antića-Pepea u sastavu: 1. i 2. partizanski bataljon, nepotpun bataljon bosanskih proletera s četom banijskih proletera Nikole Demonje i dijelom Bilogoraca. Preko Illove Odred je prešao u rejolu kote 106, sjeverni dio šume Lug, nedaleko od Kaniške Ive, južno od Garešnice. Dan-dva kasnije s jugozapada je preko Save došao

Banijski PO sastava I udarni bataljon, III i V partizanski bataljon, pod komandom Nine Marakovića, komandanta Odreda, i Đure Čižmeka, polit, komesara Odreda. Tako su se u Moslavini za ono vrijeme okupile vrlo jake partizanske snage prvi put u toku NOB-a. Bila je to grupa od 7—8 partizanskih bataljona sa oko 1600 boraca, što je zaista impoznatna snaga.

Neprijatelj je saznao za pokrete partizana iz više pravaca, ali nije imao točne podatke. Njegovi doušnici javljali su o partizanskim kol-

³⁷) Jedinica bosanskih proletera dio je proleterskog bataljona »Zdravko Čelap«, koji se pod pritiskom neprijatelja u proljeće te godine pod veoma teškim uvjetima prebacio preko Save u Slavoniju i tu ostao više mjeseci. Bila je to prekaljena proleterska jedinica dobro naoružana i sposobna za najteže zadatke.

nama koje su kretale prema Moslavini, govorilo se o hiljadama odmetnika, pa čak i o tome da će biti napt 'nuto Goilo, Kutina i Garešnica. Ustaške glavešine su se ustrašile, pa su i sami uveličavali podatke tražeći pomoć od pretpostavljenih (kotarski logornik i predstojnik kotara u Garešnici i dr.).

Izbor objekta i moment napada bili su sretno odabrani.

Nešto o Goilu

Naseljeno mjesto Goilo nalazi se u centralnom dijelu grebena koji čine zemljjišni objekti Mišinka i Dišnica i relativnom visinom od 200 — 220 m sačinjavaju omanju zemljjišnu pregradu. To je posljednji jači objekt na jugoistočnom dijelu Moslavačke gore koji se završava na rijeci Ilovi. Sjeverna strana je pošumjena, a južna posuta vinogradima i manjim gajevima, čije mnogobrojne kose padaju prema cesti Kutina — Banova Jaruga, čineći posljednje izdanke Moslavačke gore na jugu. Nekada je tu bio rudnik mrkog ugljena koji je zbog malih rezervi radio kratko vrijeme. Već 30-ih godina otkrivena je nafta i plin, pa je tako Goilo postalo naftnosno polje, jedno od glavnih u bivšoj Jugoslaviji. Nijemci su već prije rata imali sve potrebne podatke, stoga je Goilo odmah poslije okupacije otpočelo eksploracijom povećavajući proizvodnju. Nema točnih podataka o dnevnoj proizvodnji nafte, ali se smatra da je iznosila gotovo 100 tona, što je fašistima u ono vrijeme mnogo značilo. Zbog toga je neprijatelj stalno pojačavao snage za osiguranje eksploracije.

Uoči napada neprijatelj je na Goilu imao kompletnu satniju (četu) domobrana jačine 170 vojnika i starješina, ojačan vod Nijemaca sa 50 vojnika i dvadesetak ustaša i žandara s kulturbundašima. Znači oko 240 vojnika i starješina dobro naoružanih. Solidno organizirana obrana predstavljala je jako neprijateljsko uporište. Komandant njemačkog bataljona, koji se tada nalazio na prostoru Kutina — Popovača, izradio je plan obrane i organizirao fortifikacijsko uređenje uporišta. Osobno je obišao Goilo nekoliko dana ranije i bio je sasvim zadovoljan s onim što je našao. Organizacija obrane Goila počivala je na vanjskom pojasu koji su činila predstražna odjeljenja i patrole, te na unutrašnjem pojasu u vidu otpornih točaka vodova i čete promjera svega 150 — 200 metara. U fortifikacijskom pogledu osobito je bio uređen centralni dio Goila, oko raskrsnice putova, trafostanice i zgrade u kojoj su bili Nijemci. Pored odjeljenskih rovova sa zaklonima punog profila izvršeno je i zakrčavanje (žičana ograda od tri reda kolja) i miniranje. Organiziran je vatreni sistem dnevni i noćni, osvjetljavanje i signalizacija. Plan obrane predviđao je da se posada Goila uporno brani u toku noći, jer je za to sposobljena, a u slučaju potrebe komandant bataljona intervenira! će svojim i ostalim snagama iz rejona Kutine i Garešnice. Takvo rješenje njemačkog komandanta bilo je u osnovi ispravno, ali pod pretpostavkom da na Moslavačkoj gori nema jakih partizanskih snaga. Upravo tu je podbacio gospodin hauptman, potcijenio je partizanske snage. Neprijatelj nije znao da je riječ o brojnijim i kvalitetnim partizanskim jedinicama.

Eto, takav je bio neprijatelj na Goilu 5/6. rujna 1942. To je zahtjevalo velike snage za osiguranje, a za sam napad jedinice visokoga bor-

benog morala i sposobne da slome i takvog protivnika. Upravo su taka bile proleterske čete Nikole Demonje, bosanski proleteri i jedinice I slavonskog odreda koje su napadale Goilo.

Radi uspješnog rukovodjenja i komandiranja sa združenom grupom bataljona formiran je operativni štab. Komandant je Bogdan Crnobrana-Tolja, zamjenik komandanta III op. zone, polit, komesar Đuro Čizmek, polit, komesar Banijskog PO, zamjenik komandanta Nina Maraković, tada komandant Banijskog PO. Članovi Štaba iz MPO-a: Capo i Suri.

Nakon izvršenih priprema već su u toku 5. rujna sve jedinice kre-nule prema objektima i rejonima djelovanja. Neke jedinice već su bile primaknute bliže tako da su mogle pravovremeno stići u svoje rejone, odnosno na polazne položaje. KM operativnog štaba uveče toga dana bilo je u Stupovači. U Štabu je vrlo živo, dolaze i odlaze komandanti, daju se posljednja uputstva, kuriri svaki čas donose izvještaje i odno-se naređenja u jedinicu. Sve je dogovoreno, pripreme su izvršene i mo-že se početi. Tolja ispraća Demonju koji napada s juga. »Ne brini, dru-že komandante«, reče Demonja, »brzo ćemo mi to raskarikati, vidjet će oni što su proleteri, nedelju im svetu.« Osmjehne se, nabi titovku na bujnu neposlušnu kosu, nakrivivši je malo udesno po starom običaju, i ode. Gleda Tolja za njim i razmišlja: Uspjet ćemo sigurno dok je tak-vih kao Demonja. Ude u štab. »Idem i ja, Tolja«, reče Pepe, komandant I slavonskog odreda, zatim ustane i ode u mrak.

Noć je bez mjesecine, tiha i topla kao usred ljeta, pogodna za pri-kriveno dovodenje jedinica. Stotine boraca idu u kolonama kroz šumu Dišnicu, na čelu su komandiri i komandanti s vodičima. Većina vojnika su borci i rukovodioci MPO-a i naši saradnici s terena te radnici s Goila koji poznaju zemljište i raspored neprijatelja. Ih, da znade ne-prijatelj tko mu se sprema »u goste«, pobjegao bi glavom bez obzira u Kutinu. Ali ne zna, čak i ne sluti da tolika narodna vojska ide na nje-ga. Gospoda satnici, poručnici i hauptmani izdali su uobičajena nare-đenja, obišli položaje i naglasili zadatke u slučaju napada. »Partizana je malo, to su priče da su ih pune šume, ne mogu oni nama ništa, vi ste u zaklonima, a Kutina je blizu«, kaže komandir satnije svojim komandirima vodova. Straže su na svojim mjestima, patrole u pokretu, tu su ustaše i kulturbundaši s oružnicima. Oni su još bezbrižniji.

Moslavački bataljon dobio je zadatak da spriječi prodor snaga intervjencije iz pravca Kutine. Zaposjeo je položaje na liniji Novo Brdo — kota 217 — Debela Kosa — Velika Kosa. Neprijatelj se ne smije ni po koju cijenu probiti prema Goilu na pravcu Kutina — Goilo, s. Ilova — Goilo i Zbjegovača — Goilo, glasilo je naređenje Tolje, komandanta operativnog štaba. Komandant bataljona Mijo Bobetko i komesar Suri ove su zadatke još preciznije postavili pred komande četa i borce. Ba-taljon je relativno brzo i lako izbio na greben Mišinka — Goilo, zapad-no od tt 243, ali sada je kretanje bilo otežano. Da bi se našao na odre-đenim položajima, bataljon je zapravo morao izvršiti obilazak oko Goila spuštajući se i penjući u velika udolja i zaposjesti položaje na njegovim kosama. Posebno je bilo teško sići u duboko pošumljeno udolje jugozapadno od tt 243, a zatim se popeti na kosu s kotom 217 i ići dalje ulijevo. Neprijatelj je s vremenom na vrijeme ispaljivao signal-

ne rakeie. Ide kolona partizana neposredno pored neprijateljskog uporišta, polako, oprezno, u velikoj tišini, odmiče sporo, ali stalno naprijed. »Sagni se, puži preko čistine«, govore šapatom komandiri, prenosi »partizanski telefon« (veza od borca do borca). Pošto su se dobro namučili, borci Moslavačkog bataljona stignu na svoje položaje. Iako nerado, partizani se ukopavaju, ne baš »po propisu«, ali ipak izrađuju zaklone za ležeći stav. Sve jedinice bataljona dobile su precizne zadatke, borci su upoznati s važnošću uloge bataljona. Jedan vod isturen je u zasjedu iznad s. Illove, da tu u ulozi predstraže dočeka neprijatelja i najavi njegov dolazak.

Kako se vidi iz sheme 1—3, grupiranje snaga u goilskoj operaciji izgledalo je, grubo uzeto, ovako:

— Jače snage imati na osiguranju napada: V bataljon BPO (Banjaskog partizanskog odreda) na pravcu Popovača — s. Mikleuška — s. Srpsko Selište — s. Šartovac, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja prema Goilu sa te strane i napad s leđa.

— III bataljon bez čete osigurava pravac Kutina — Mišinka — Goilo i Kutina — Šartovac, sa zadatkom da spriječi bilo kakav prodor neprijatelja sa te strane i udar u bok određenih snaga za napad na Goilo.

— Moslavački partizanski bataljon zatvara pravac Kutina — Gojio, preko s. Husaina, i Banova Jaruga — Goilo sa zadatkom: da upornom obranom ne dopusti prodor neprijateljskih snaga i intervenciju prema Goilu, stvarajući potrebno vrijeme za likvidaciju neprijateljskih snaga na Goilu.

— Prvi udarni bataljon BPO-a orientiran je prema Garešnici sa zadatkom da zatvori pravce Garešnica — s. Kaniška Iva — s. Veliko Vukovje (gdje su žandari i ustaše) i Garešnica — s. Rogoža — Goilo.

— Za napad su bile određene slijedeće snage:

— Prvi slavonski odred, pod komandom Vicka Antića-Pepea (španski borac), napada sa sjevera preko tt 243 s prvim bataljonom, drugi će biti u rezervi.

— Bosanski proleteri (oslabljen bataljon), oko 114 boraca, napada duž grebena Goilo s istoka.

— Četa banjaskih proletera pod komandom Nikole Demonje napada s juga i rasijeca obranu neprijatelja na dva dijela.

Odluka je sprovedena gotovo u potpunosti jer su sve jedinice uspješno izvršile svoje zadatke.

Početak napada planiran je u zoru 6. rujna u 0,4h,30'.

Međutim, neprijatelj je otkrio neke dijelove jedinica, grupe bombaša, pa je otvorio vatru. Tog su trenutka sve jedinice prešle u napad. Grupe bombaša pod zaštitom vatre puškomitrailjeza i pušaka brzo su napredovale i bacile bombe u prve rovove. »Juriš«, zaori sa svih strana. »Naprijed«, čuju se komande. Prašte bombe. Snažna vatra pješadijskog naoružanja pretvori se u grmljavinu koja odjekuje udoljima oko Goila do Kutine, Banove Jaruge i Garešnice. Partizani brzo probiju vanjsku obranu, a neprijatelj se povuče u centar. Jedan vod domobrana ubrzo je bio zarobljen. Bili su iznenadeni pa su se predali. Gospodin

satnik bježi i razmišlja kako će se predati ako zagusti. »Stoj, ruke uvis«, čuje se iz grupe partizana s desne strane. »Predaj se.« Satnik je razoružan. Oko centra sve gori, vodi se žestoka borba. U zaklonu na rubu hrastove šume domobranci oficir odahne sretan što više nije u tom paklu, svega 100 metara udaljenom odatle. Spazi veću grupu zarobljenih domobrana. Satnija je razbijena, zaključi.

S juga su Demonjini proleteri u prvom naletu razbili neprijatelja ' zauzeli prve rovove, ali kad su izbili pred raskrsnicu putova, 80—100 metara, četa zastane. Poginula su dvojica, ranjeno ih je nekoliko. »Šta je, svetu ti nedjeljicu, naprijed!« »Ne ide, druže Nikola, neprijatelj je ukopan. Vidiš onaj grm, to je puškomitraljez, a eno drugoga s desne strane puta«, reče komesar Proleterske čete Ivan Bujić³⁸⁾). »Vidim«, reče Demonja, »dajde bombe ovamo, ja ēu na ovog lijevog a ti na onog desnog, komesare, a vi puškomitraljesci štitite nas vatrom, majku im fašističku, to su Švabe. Kad mi neutrališemo puškomitraljeze, juriš, jeste li razumjeli«, komandira Demonja komandirima I i III voda. »Jesmo«, odgovore oni i otpuzaju svaki na svoju stranu. I tako pod žestokom vatrom dvije grupe bombaša na čelu s komandirom i komesarom čete krenu naprijed. Vidi to gefrajter Hane i čudi se kakva je to luda vojska. »Fajer«, komandira nišandiji desnog puškomitraljeza, koji otvori paklenu vatrnu, ali nije precizan. Ne daju mu partizani nišaniti, jer vatra njihovih puškomitraljeza prosipa kišu zrna po grudobranu zaklona. Odjednom nešto sijevnu i podiže ga. Gine nišandžija njemačkog puškomitraljeza. Leži raširenih ruku sav krvav i umrljan zemljom. Probija Demonja obranu Nijemaca, izbija na put koji vodi grebenom i zaustavi se. Neprijatelj jakom i preciznom vatrom iz zgrade preko puta ne dopušta ni koraka naprijed. Zna Demonja faštiste. Krvnici će se boriti uporno. Naredi da se jedinice srede i pripreme za juriš. Šalje kurira po komesara da čuje kako je na desnom krilu. Kurir se ubrzo vrati i suznih očiju saopći mu pogibiju komesara. »Eno ga dolje, leži mrtav«, reče kurir i pokaže Demonji pravac. Jurnu Demonja kao opaljen i u nekoliko skokova nađe se ispod puta. Mrtav leži Ivo Bujić, njegov komesar ,divan drug. Žao mu ga je kao brata. Demonja steže vilice. »Iznesite ga u pozadinu, a mi ēemo na juriš, platit će mi to ovi banditi.«

U meduvremenu Slavonci su, boreći se, također izbili sa sjeverne strane pred zgradu u kojoj su se ušančili Nijemci. Svi pokušaji da se neprijatelj razbijie i da se osvoji ova posljednja točka otpora, ostaju bez uspjeha. Tolja naredi da se neprijatelj mora likvidirati, to su već naredili Pepe i Demonja. Priprema se posljednji juriš. Tu je i Milivoje Vujinović, puškomitraljezac I slavonskog odreda. Vidi on: ne daju se banditi, tuku se žestoko, tko pokuša naprijed, preko brisanog prostora, tko se približi zgradi, gine ili biva ranjen. Tada mu pogled odluta preko šupe prema krovu zgrade u kojoj su Nijemci. Brzo se uzvere na krov i nađe se na tavanu zgrade. Faštisti, njih dvadesetak, rasporedili se na sve strane i tuku iz puškomitraljeza, pušaka i automata (šmajsera). Uzme ih na nišan pa iz puškomitraljeza osu preciznu i ubitačnu vatrnu, ubije nekoliko, rani još više. Nastane pometnja. Utihnu vatra,

³⁸⁾ Ivan Bujić, poginuo juoačkom smrću na Goru, proglašen je narodnim herojem.

jauk ranjenika, kaos. Toga trenutka grupe bombaša jurnu naprijed. Vujinović se zakloni iza dimnjaka, zatim brzo siđe pa s grupom bombaša prodre sa zapadne strane u zgradu. Flaše s benzinom, bombe, zgrada plamti, neprijatelj je likvidiran.

Tako je slomljen posljednji otpor neprijatelja na Goilu Zarobljeno svega 7 Nijemaca od 50. Ni glasnik nije mogao pobjeći u Kutinu da javi što se zbiva na Goilu.

Grupe za uništavanje tornjeva i ostalih uređaja miniraju i pale sve što bi neprijatelju moglo koristiti. Izbijaju golemi požari kao ogromne buktinje, dižu se visoko u nebesa. Gore izvori nafte i plina. Slika je strašna i veličanstvena. Sve tutnji. Unutrašnje eksplozije potresaju čitavo brdo. Odbjesci i vatreni stupovi dižu se više stotina metara u visinu. Vide se na desetine kilometara uokolo. Vijest o tome da su izvori nafte i plina na Goilu zapaljeni proširila se brzo i nadaleko.

Baš u vrijeme žestoke borbe oko glavnog otpora neprijateljskih snaga u centru Goila, kada su puškomitrailjezi izvodili svoju simfoniju, začuje se oštra paljba oko s. Ilove. Borci Moslavackog bataljona slušaju iza leda žestoku vatru i osmatrajući ispred sebe očekuju napad neprijatelja iz pravca Kutine. Čuje se paljba, evo bande, samo neka idu, neće proći. Moral je visok, položaji dobri, i spremno očekuju nailazak neprijatelja. Stiže kurir iz voda isturenog prema s. Ilovi i izvijesti komandanta bataljona Miju Bobetku da je neprijatelj sa dva kamiona Nijemaca i ustaša naišao na zasjedu i da je odbijen. Bila je to zapravo izviđačka patrola neprijatelja iz Kutine. Ustaški logornik Adrinek i katarski predstojnik s ostalim je dužnosnicima uspio prikupiti 150 ustaša, pripadnika pripremne bojne, lovačke bojne, žandara i dio čete Nijemaca koja se nalazila u Kutini, pa je krenuo da pomogne svojima u Goilu. Ali, ovako dočekan kod s. Ilove od moslavackih partizana, zadovoljio se pripucavanjem i obranom Kutine. Iz dokumenta koji je katarski predstojnik poslao velikom županu vidi se da je i sam bio uplašen i konfuzan. Jadikuje, traži pojačanja jer je partizana puno u Moslavini i nije isključen napad na Kutinu. Njemački komandant bataljona, onaj isti koji je nekoliko dana ranije bio zadovoljan organizacijom obrane na Goilu, nije imao dovoljno snaga na raspolaganju pa se morao zadovoljiti samo djelomičnom intervencijom prema Goilu. Uspio je nešto kasnije, kada su se naše jedinice povukle, da stigne na Goilo i da se lično uvjeri da su ovdje nekada bili izvori nafte i plina.

Koliko je bila žestoka borba na Goilu vidi se i po gubicima, osjetnim za obadvije strane, osobito za neprijatelja. Poginulo je 50 — 60 neprijateljskih vojnika i starješina, ranjenih je oko tridesetak, znatno manje nego mrtvih. Zarobljeno je 120 domobrana, 7 Nijemaca, nekoliko ustaša i kulturbundaša. Zaplijenjeno je 120 pušaka, 2 puškomitrailjeza, 1 laki mitraljez, 6 automata, 10.000 metaka, dosta ručnih bombi, mnogo razne opreme i drugog materijala. Zapaljene su bušotine i 23 tornja, uništena su gotovo sva postrojenja.

Naši gubici bili su dosta veliki: 14 mrtvih i 20 ranjenih drugova, među kojima je poginuo i komesar Banijske proleterske čete Ivan Bujić.

Svaki bataljon, koji je bio na osiguranju napada od intervencije neprijatelja uspješno je izvršio svoj zadatak.

Peti banjški bataljon stigao je poslije podne 5. rujna u Gornju Jelensku, gdje je poslije postavljenih osiguranja prikupljenim brojnim seljanima — među kojima je bilo porodica iz čijih su sredina mnogi bili u ustašama, a neki i u Jasenovcu kao koljači — održan uspio miting.

To je bio i prvi javni nastup partizana u tome selu. Neke su ustaše pobjegle u uporište Popovaču izvjestivši ustaški tabor i Nijemce da je u Jelensku stiglo na stotine partizana, da su je zaposjeli i da će napasti samu Popovaču. Zbog toga je komandant njemačkog bataljona, čiji se štab tada nalazio u Popovači, poduzeo opsežne mjere za obranu Popovače. Dogodilo se upravo ono što je odgovaralo partizanima: vezati neprijateljske snage iz Popovače. Stoga i nije bilo veće intervencije Nijemaca na Goilo. Dok su se oni snašli i vidjeli o čemu se radi, Goilo je već palo. Treći bataljon BPO-a odbio je pokušaj ustaša i žandara i nešto Nijemaca da iz Kutine preko grebena Mišinke interveniraju (u Kutini je tada bila samo jedna četa Nijemaca, iz čijeg je sastava jedan ojačan vod bio na Goilu).

Prvi udarni bataljon BPO-a osiguravao je da neprijatelj ne bi intervenirao iz pravca Garešnice preko Kapelice i Rogože prema Goilu. Jedna četa bataljona zaposjela je položaje južnije na putu Veliko Vukovje — Goilo na nepun kilometar i po od sela u kojem je još tada bila žandarmerijska stanica, općinska uprava i nešto ustaša. Između 10 i 11 sati, 6. rujna, krenula je jedna kombinirana ustaško-žandarmerijska jedinica iz Vukovja i Garešnice prema Goilu, valjda u pomoć napadnutom uporištu. To je organizirao Tomo Rogulja, ustaški tabornik općine V. Vukovje, s komandirom žand. stanice narednikom Magdićem. Skupivši nešto ustaša iz V. i M. Vukovja, Kaniške Ive i Garešnice, sa žandarima iz V. Vukovja, njih 50—60, krene prema Goilu. Spustivši se niz blagu padinu seoskim putem iz centra V. Vukovje kretali su se po odjeljenjima, čak su se razvili u streljački stroj. Strah je na licima, kreću se oprezno i pipavo, ali idu naprijed. Pridu gotovo do potoka Dišmce, kad se osu vatru iz šume. Preko potoka zuje zrna oštroski i prijeteci. Zastade ta šarena vojska, blene što je to, a kada shvati da su to partizani, okrene u bijeg koliko su je noge nosile. Prsnu vojsku Ante Pavelića po kukuruzima, uz živice i uteče ne okrećući glavu. Za nekoliko minuta stignu do općinske zgrade i crkve u V. Vukovju, ali nitko se ne zaustavlja, bježe dalje, jer za njima idu partizani. Utako. Napuste i općinsku upravu i žandarmerijsku stanicu, jer su jutros čuli od gospodina općinskog načelnika i tabornika da je Moslavacka gora puna partizana. Bježi s njima i trgovac Mejašić. »Nije dobro«, veli on Rogulji, »bolje je odmah otići u Garešnicu.« Eto tako neslavno završi pohod vojska Tome Rogulje. Zamaknu ustaše i žandari za Kosu između Velikog i Malog Vukovja, ispraćeni vatrom iz pušaka i puškomitrajjeza I čete Banijskog udarnog bataljona. Četu vode Stevo Dejanović i Stevo Lukač, borci MPO-a rodom iz Vukovja.

Bio je rutinski zadatok za banijske partizane da spale općinsku zgradu, žand. stanicu i arhivu, što su veoma brzo i učinili u Velikom Vukovju. Lukač i Dejanović predlagali su da se ti objekti ne pale, ali komandir čete Udarnog bataljona ogluši se o njihov prijedlog. Partizani pokupe plijen što je zatečen u općinskoj upravi i žand. stanci. Toga

dana prestala je funkcionirati ustaška vlast u općinskom centru Veli-kom Vukovju i više nikada nije uspostavljena do kraja rata.

Da zaključimo: goilska operacija izvedena u toku 5. i 6. rujna 1942. zdržanim snagama slavonskih, banjaskih, bosanskih, bilogorskih i mo-slavačkih partizana, bila je u to vrijeme najveća i najuspješnija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Bila je to blistava vojnička pobjeda, a istovremeno težak ekonomski i politički udarac okupatoru i njegovim slu-gama. To je bio pravi zemljotres koji je otrijezenio mnoge zavedene se-ljake Moslavine i opredijelio ih za NOP.

Iz neprijateljskih dokumenata vidi se da je zavladao strah u kotarskim centrima Garešnici, Kutini i drugima. Kotarski predstojnici go-vore o hiljadama partizana i o tome da će sigurno napasti i njih (Garešnica, Kutina), te traže hitnu pomoć. Da je ta Pavelićeva kotarska i općinska bratija sa svojom vojskom bila u stanju totalnog straha mo-že se zaključiti i po činjenici što čitavih 15 dana nisu ozbiljnije reagi-rali, sve dok MINORS (Ministarstvo oružanih snaga) NDH i I domo-branski zbor u Sisku nisu na prostor Moslavine i zapadne Slavonije doveli po zlu čuvenu I gorskiju diviziju.

NOP je bujao poput tijesta s dosta kvalitetnog kvasca. Osjećao se polet na širokom prostoru. Goilska operacija i mnoge aktivnosti grupe bataljona ubrzali su razvoj NOB-a u ovom dijelu Hrvatske. Budila se snaga naroda.

NAPAD NA KULTURBUNDAŠE U VELIKOJ MLINSKOJ

U zoni djelovanja grupe bataljona pod rukovodstvom operativnog štaba našlo se čitav niz manjih i srednjih objekata napada. Izvodeći marš — manevar preko Moslavine prema Bilogori i poslije prema za-padnoj Slavoniji, grupa bataljona pregazila je neka neprijateljska upo-rišta.

Osim Garešnice, Hercegovca, Bereka i V. Vukovja, kao općinskoga i kotarskog centra, neprijatelj je u svim većim selima još imao manje jedinice ustaške pripremne bojne (načelno, u svakom kotaru ustaše su organizirale jednu pripremnu ustašku bojnu čija je uloga bila da od pripadnika Mačekove Zaštite stvari ustašku seljačku vojsku, miliciju, koju će postupno uvući u ustaški pokret). Ove jedinice, bez obzira na kvalitet, bile su dio oružane sile i predstavnici ustaške vlasti kao siste-ma, bez obzira na to što su mnogi pojedinci bili protiv ustaških meto-dova i zlodjela, pa su kasnije napuštali taj pokret.

Pored tih jedinica, u garešničkom kotaru postojale su i posebne jedinice kulturbundaša u svim selima gdje je bilo Nijemaca. U nekim su bile jačine od pola do jednog odjeljenja, prije svega u Hrastovcu, Palešniku, Hercegovcu i Mlinskoj. Najekstremniji su bili folksdojčeri iz Velike Mlinske koji su počinili mnoga nedjela. Budući da ih je bilo 60 — 70 naoružanih, postali su ozbiljna smetnja razvoju NOP-a u tom dijelu garešničkog kotara. Operativni štab u saradnji sa štabom II i III operativne zone donio je odluku da se napadne kulturbundaška po-sada u Velikoj Mlinskoj. Organizacija napada povjerena je MPO-u i Kotarskom komitetu KPH Garešnica. Glavna snaga napada bit će Mo-slavački partizanski bataljon pojačan s vodom bosanskih proletera. To

je bilo potrebno iz više razloga: prvo, zadatak je bio ozbiljan i dosta težak, pa je trebalo da MPO, odnosno Moslavački partizanski bataljon, položi ispit zrelosti; drugo, narodu se moralo pokazati kolika je snaga moslavačkih partizana, treće, valjalo je ravnomjerno opteretiti jedinice.

Već ranije prikupljeni podaci o neprijatelju u čitavom kotaru ukaživali su da je zaista neophodno likvidirati leglo fašista u Velikoj Mlinjskoj.

Glavne snage operativnog štaba imale su zadatak da odsijeku sva •stala uporišta neprijatelja od Velike Mlinske i spriječe njihovu intervenciju. Pomoćne snage bit će angažirane za napad i likvidaciju nje-mačkih fašista, i to Moslavački bataljon i dio proletera.

Raspored snaga za osiguranje napada bio je slijedeći:

— Peti banijski bataljon presjekao je i zaposjeo komunikaciju Bje-lovar — Ivanska — s. Berek — s. Popovac — Garešnica u visini s. Ko-stanjevca, zaposjedajući objekt Gradinu jednom četom, a glavnim je snagama organizirao obranu na grebenu Trnovički vinogradi — Sveti Jakob (tt. 187). KM bataljona i operativnog štaba u rejonu kote 180, Mlinjanski vinograđi.

— Kompletan udarni bataljon BPO-a zaposjeo je polaže prema kot. centru Garešnici na liniji isključno kota 160 — želj. pruga — šuma Brestovac Krljanuše i istočni dio s. Pašijan, sa zadatkom: najprije sa zasjedom, a potom upornom obranom spriječiti prodor neprijateljskih snaga na pravcu Garešnica s. Velika Mlinska.

— Treći banijski bataljon imao je dvojak zadatak: prvo, zaposjeti pogodne položaje istočno od s. Mlinske na liniji s. Veliki Pašijan — kota 151, Kućište, obuhvaćajući u polukrugu uporište s. Velika Mlin-ska, drugo, spriječiti izvlačenje neprijatelja prema Garešnici. Tako će se zatvoriti obruč i spriječiti eventualni prodor neprijatelja iz pravca Hercegovca preko s. Palešnik i s. Male Mlinske.

Bataljon I slavonskog odreda bio je u rezervi s glavnim snagama u rejonu komandnog mjeseta i operativnog štaba. Jedna njegova četa (lovčeva) presjekla je željezničku prugu sjeverno od Hercegovca zato da spriječi dovodenje rezervi neprijatelja iz pravca Bjelovara. Jedna desetina čete Milana Kovačevića izvršila je fingiran napad na Garešnicu u cilju obmane neprijatelja, u čemu je potpuno uspjela.

»

Snage za napad: Moslavački bataljon i dva voda proletera imali su zadatak da unište neprijateljske snage lolsdobjera u Velikoj Mlinjskoj!

Odluku operativnog štaba, koja je donijeta zajedno s komandantom i komesarom bataljona, bila je: glavnim snagama bataljona napasti neprijateljske jače snage i u centru sela sa sjevera, a pomoćnim likvidi-rati dijelove neprijatelja isturene na krajeve sela. Početak napada u 0,4,15 (10. IX 1942). Dakle, napad u ranu zoru u cilju iznenadenja. Na-ime, neprijatelj je bio preko noći budan, bojao se napada, pa je gotovo redovito ujutro skidao dio osiguranja smatrajući da je opasnost prošla.

Neprijateljske snage u Velikoj Mlinjskoj sačinjavali su uglavnom domaći Nijemci, a jedan dio bio je i iz drugih sela. Prema dokumenti-ma Štaba MPO-a, bilo ih je ukupno 62. Budući da su to bili hitlerovci već ogreznici u izdaju, zločin i pljačku naroda, znali su da ne mogu oče-

kivati ništa dobro. Stoga je komandir folksdojčera izradio plan obrane koji se sastojao od isturenih odjeljenja na istočnom i zapadnom dijelu sela sa po jednim puškomitraljezom, od mrtvih straža i patrola sjeverno i južno od sela, te OT (otpornom točkom) voda u centralnom dijelu sela. U fortifikacijskom pogledu obrana je bila dosta solidno uređena izradom zaklona punog profila, a u centru sela osposobljavanjem jakih zgrada za obranu, posebno osnovne škole. Za ono vrijeme bilo je to utvrđeno naseljeno mjesto. Fašisti su odlučili da ga uporno brane. Zbog slijepe mržnje, šovinizma, iluzija o novom poretku i teorije o ibermenšu, većina je Nijemaca u Velikoj Mlinskoj bila na strani Hitlera i nacizma. Bili su naduveni i oholi pripadnici Trećeg Reicha, jer su i pravno u NDH dobili taj status. U to vrijeme Hitlerove glavne snage na istočnom frontu bile su pred Volgom, pa se ovima u Mlinskoj činilo da su nepobjedivi. Time se može donekle objasniti njihov fanatizam i upornost u borbi.

Zapovješću Štaba operativne grupe bataljona, koja je izdana pismeno, precizirani su zadaci, uloga i način djelovanja svim jedinicama. To je na prostoru Moslavine prva potpuna zapovijest koja može poslužiti i kao primjer osposobljenosti, zrelosti i kvalitete naših štabova. Raspored snaga, način djelovanja, elementi pozadine i komandiranja, sve je dato kako treba. I još jedna važna karakteristika: naređena je likvidacija neprijatelja, i stvoreni su svi uvjeti da se zadatak izvrši.

Pošto su u toku noći 9/10. IX sve jedinice operativne grupe izvršile marš i do određenog vremena zaposjele svoje položaje, sve je bilo spremno da se počne napadom. Te tihe noći bez mjesecine, potkraj ljeta, kretale su se najprije kolone partizanskih bataljona, a onda četa i vodova, tako da je prostor oko šireg rejona Velike Mlinske bukvalno bio pokriven desetinama tih malih kolona partizana najboljih sinova naroda iz Slavonije, Banje, Bosne, Bilogore i Moslavine.

Rosa je bila velika pa su borci bili mokri preko koljena, ali to im nije smetalo. Posebno su raspoloženi Moslavčani. Idu narodni osvetnici da zgaze zmiju prisojkinju, po onoj narodnoj, koja je već mnoge ujela za srce. Ozbiljnost trenutka. Želja da se uništi neprijatelj. Svaki je borac bio spremjan. Komandant bataljona Mijo Bobetko ide na čelu prve čete koja ima najteži zadatak. Kolona prijede potok Mlinsku, počne razdvajanje čete po vodovima. Još malo uz sjevernu padinu Kose i bit će u selu. Sve je mirno, počinje praskozorje, sve se više vidi, ali još je dosta mračno pa se borci kreću slobodnije, malo pognuti naprijed. Kad se četa razvije u strijelce i dohvati prvih voćnjaka, neprijatelj otvoriti vatru (to je straža na sjeveru od centra sela). Odmah odgovore partizani jakom vatrom i jurnu naprijed. Uhvate se prvih štagljeva i počne žestoka borba. Neprijatelj brani svaku kuću, štagalj, svinjac i druge pomoćne zgrade. Dan brzo osvoji, a borba sve žešća. Neprijatelj, sabijen u osnovnu školu i dvije kuće pored nje, brani se grčevito, već ima dosta mrtvih i ranjenih, ali se ne predaje. »Moramo zapaliti zgradu«, reče komandant bataljona komandiru čete. U blizini je i komesar bataljona Suri. »Moramo ih likvidirati, doda, sve je drugo gotovo.« Bombaši pripreme flaše s benzinom te pod zaštitom vatre puškomitraljeza počne juriš. Među prvima su komandant bataljona Mijo Bobetko, komesar Suri s već ranije otetim njemačkim automatpm zvanim šmajser

MP, zatim komesar II čete i drugi. Planu škola, gore fašisti, ginu pri pokušaju probaja iz obruča na južnu stranu. Samo je nekolicini uspjelo. Ostaje još jedna kuća iz koje se pruža otpor. Bobetko naredi dvojici partizana da se privuku kući i likvidiraju neprijatelja, zatim sam podje za njima. Umjesto da se predaju, fašisti ospu žestoku vatu. Odjednom Mijo Bobetko dobije snažan udar u grudi i padne. Priskoče partizani i izvuku teško ranjenog komandanta. Zatim jurnu na faštiste i likvidiraju ih do posljednjeg.

Sunce je već odskočilo, umuknu posljednji pucnji i označe kraj kratke ali veoma žestoke borbe. Neprijatelj je bio okrutan i žilav, ali je uništen. Poginulo je više od 35 neprijateljskih vojnika i starješina, ranjenih je malo, zarobljenih svega trojica. Na strani partizana poginuo je komesar II čete i jedan borac, ranjena su tri borca, teže komandanat bataljona³⁹⁾.

Rezultati borbe u Velikoj Mlinskoj bili su katastrofalni za neprijatelja. Bio je to potpun poraz kulturbundaša u kotaru Garešnica. Nešto kasnije te godine faštisti su iselili ogromnu većinu Nijemaca u istočne dijelove otetog poljskog teritorija, iz kojih su poslije svršetka rata morali otići u Zapadnu Njemačku.

Pored 30 pušaka, municije i druge ratne opreme, zaplijenjeno je mnogo drugog materijala iz mjesne trgovine i opljačkane imovine koja se našla kod kulturbundaša.

Bojeći se za svoju kožu, neprijatelj iz Garešnice nije ni pokušao intervenirati. Osim toga, desetina iz I slavonskog odreda, koja je izvršila demonstrativni (fingirani) napad, dovela je u zabludu ustaške glavare. Iz ostalih pravaca također nije bilo intervencije, što govori o slabosti i neaktivnosti neprijatelja. Dokaz je i izveštaj kotarske oblasti Garešnica Velikoj župi Bilogora u kojem se traži pomoć za obranu Garešnice oko koje ima više od 3000 partizana.

Slijedećih dvadesetak dana, koliko je još zajedno djelovala grupa bataljona pod komandom operativnog štaba na čelu s Bogdanom Crnobrnjom-Toljom, izведен je čitav niz važnijih akcija i vođene su žestoke borbe, od kojih je ona za Španovicu bila najteža. Moslavački bataljon je uspješno izvršio sve zadatke na tom borbenom putu grupe bataljona. Evo samo nekih podataka.

NAPAD NA VLAK KOD HERCEGOVCA

Ujutro, 11. rujna, jedinice operativnog štaba našle su se u šumi Trupinski gaj zapadno od Hercegovca. Dio snaga već je prešao prugu sjeverno od željezničke stanice Hercegovac. Operativni štab razmatrao je mogućnost napada na neprijateljsko uporište Hercegovac, pa je poduzeo mjere za prikupljanje podataka. Tako se te noći, 10/11. rujna, grupa bataljona našla zapadno od Hercegovca u očekujućem rejonu. Međutim, u toku pokreta jedinica stigli su podaci da je neprijatelj ojačao

³⁹⁾ Komesar II čete koji je poginuo u Velikoj Mlinskoj bio je Špoljar Josip, jedan od starih moslavačkih boraca.

uporište, pa je odlučeno da se odustane od napada i krene prema Biologori. Rano ujutro krenule su jedinice na marš iz Trupinskog gaja prema Trnavi. Upravo je glavnina bila u visini željezničke stanice Hercegovac, kada je naišao vlak iz Bjelovara. Komandant udarnog bataljona BPO odluči da se vlak napadne, jer u njemu »mora biti neprijateljskih vojnika, ustaša i pratnje, pa ćemo ih zarobiti«, reče on Nini Man koviću i Tolji. »Navali«, odgovore oni komandantu udarnog bataljona. Vlak je upravo ulazio u stanicu. Ali, vidi davola, u njemu nije pratnja od nekoliko vojnika, već čitava satnija domobrana I pješačke pukovnije iz Bjelovara, koja je upućena kao pojačanje u Garešnicu. Došlo je do oštrog i kratkog sukoba. Borci Bosanske proleterske čete i dio I slavonskog odreda i Banijskog udarnog bataljona otvore vatru iz desetak puškomitrailjeza. Domobrani su razbijeni. Borci uskoće u kompoziciju. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika, desetak ranjeno, nešto je zarobljeno, a većina je pobegla u željezničku stanicu u kojoj je već bila stalna posada. Žestoka vatra branila je pristup stanci. Uskoro poslije toga većina domobrana utekne u Hercegovac. Bio je to nesvakidašnji događaj: kompozicija od 17 vagona putničkog vlaka je zapaljena. Zaplijenjeno je desetak pušaka i drugog materijala, pokidane tt veze, srušeno 8 stupova itd. Sve to odigralo se u roku od pola sata, kao na filmu, kod same željezničke stanice.

Nešto kasnije, oko 8 sati, jedna domobranska satnija s desetak domaćih ustaša naišla je na III banijski bataljon i jednu četu Moslavačkog bataljona u sjevernom dijelu šume Trupinski gaj, koji su bili na osiguranju prelaska glavnine grupe bataljona preko pruge. U kratkoj borbi od svega 10—15 minuta domobrani su bili razbijeni tako da su preko Ladislava pobegli u Veliki Grđevac. Zarobljeno 16 domobrana i ubijen 1 ustaša. Od plijena Moslavački odred-bataljon dobio je 5 pušaka, 300 metaka i nešto opreme; dva borca bila su lakše ranjena. Dakle, neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke, više od 40 izbačenih iz stroja.

Istog dana poslije uspješnih okršaja operativna grupa bataljona nastavila je marš po danu prešavši prugu Bjelovar — Garešnica i dvije ceste Bjelovar — Garešnica, odnosno Bjelovar — Daruvar, i stigla u region Velike i Male Barne i Velike Peratovice.

Združena grupa bataljona, pod komandom operativnog štaba, djeli se planski, organizirano, odlučno i efikasno, naprsto je smrvila čitav niz neprijateljskih uporišta. Iz rejona Kutina — Garešnica pa dalje na sjeveroistok, a zatim na jug do Španovice, grupa bataljona djeluje u zoni prosječne širine od 20 km u dubini 150 km. Smjelim nadiranjem jakih partizanskih snaga prema Dravi postignuto je operativno iznenadenje. Neprijateljsko komandiranje koje uočava da se radi o jakom protivniku, ne zna što su slijedeći ciljevi akcija te se orijentira na defanzivu uz ispadne manjih snaga u pojedinim pravcima. Neprijatelj radi upravo suprotno od onoga što bi trebalo. Umjesto da grupira glavne snage I pješačke divizije pa da aktivnim djelovanjima osujeti planove operativne grupe bataljona, on postupno uvodi snage i nalazi se u stanju iščekivanja. Zato nije efikasan. On će poduzeti ozbiljnije mjere nešto kasnije, ali tada će situacija biti drugačija. Reagirat će sa zakašnjnjem i neuspješno.

U PODRAVINI

Poslije odmora ljudstva i jedinica i vrlo žive političke propagandne djelatnosti na Bilogori, grupa partizanskih bataljona izbila je noću 16. i 17. rujna preko grebena u Podravinu. Presjekavši podravske komunikacije istočno i zapadno (prugu i cestu) energičnim djelovanjem, naše su snage 18. IX razbile neprijatelja u nekoliko manjih uporišta, od kojih su Pitomača i Podravski Kloštar bili posebno važni. Iako se uporno branio, neprijatelj je bio savladan i potpuno razbijen. Ustaški dužnosnici i glavari, bježeći prema Virovitici i Đurđevcu, i nehotice su širili vijesti o velikoj sili partizanskoj.

Jedna četa Moslavačkog bataljona napala je rudnik ugljena Babičku nedaleko od Pitomače. Budući da osiguranja nije bilo, ustaše su pobjegle, akcija je izvedena brzo i bez borbe. Uništena su postrojenja, 400 m industrijske pruge, 800 m tl linija i drugo. Zaplijenjeno je mnogo raznog materijala, živežnih namirnica i, što je najvažnije, 550 kg eksploziva. Poslije akcije narodu je podijeljena veća količina zaplijenjenih živežnih namirnica i odjeće, zatim je održan narodni zbor na kojem su objašnjeni ciljevi NOB-a.

Prodor grupe bataljona u Podravinu, uspješne akcije i pravilan odnos prema narodu dali su velike rezultate, koji se, razumije se, nisu odmah ispoljili. Narod je prvi put vidio snagu partizana, ne male grupe ili pojedince, već na stotine boraca, što se pozitivno odrazilo na širenje NOB-a. Svi postupci partizana bili su na liniji oslobodilačke borbe, tako je ustaška propaganda zadobila ozbiljan udarac. Naime, neke uhvaćene ustaše, za koje nije bilo podataka da su zločinci, partizani su pustili kućama, što je demantiralo ustašku propagandu kako partizani ubijaju zarobljenike. Putnici iz dvaju putničkih vlakova, koji su se zatekli na željezničkoj stanici Kloštar Podravski, bili su zamoljeni da izidu iz kompozicije, nitko ih nije dirao, pa su širili propagandu u korist NOP-a. Radničke porodice u rudniku ugljena Babička i siromašni seljaci dobili su hrane i raznih predmeta od partizana. Narodu je podijeljeno 800 litara petroleja. Slijedilo je intenzivno političko objašnjavanje ciljeva NOB-a i raskrinkavanje okupatora i njegovih slugu.

OBRAČUN S USTAŠAMA U GRUBIŠNOM POLJU

Desetak dana kasnije (28. IX 1942), nakon izvršenih priprema, jedinice grupe bataljona našle su se u predjelu Grubišnog Polja spremne za napad. Ustaše iz Grubišnog Polja bile su već do tada izvršile teške zločine nad narodom jugoistočnog dijela Bilogore. Pala je odluka da se razori zločinačko ustaško uporište, jedno od najzloglasnijih u sjevernoj Hrvatskoj. Zločini ustaških jedinica iz Grubišnog Polja, posebno nad Srbinima, a onda i nad drugim pripadnicima naroda i narodnosti, posebno onima koji su se uključili u NOP, bili su zaista gusnji. Osim domaćih ustaša bilo je tu i onih sa šireg prostora pa i jedan dio emigranata koji su došli s Pavelićem iz Italije. Nije bilo sela na ovom dijelu Bilogore gdje te zvijeri u ljudskom obliku nisu pljačkale, mučile i ubijale.

Osim ustaša, žandara oružnika, policije i naoružanih organa kotarske oblasti, u Grubišnom Polju nalazila se i jedna satnija iz sastava I pješadijske pukovnije kao stalna posada. Bio je to jak garnizon s go-

tovo 500 neprijateljskih vojnika i starješina, kotarski centar s više većih građevinskih objekata pogodnih za obranu. Neprijatelj je mogao intervenirati i iz jakog garnizona Bjelovara, zatim iz Velikog Grđevca, Zdenaca, Daruvara i Virovitice. Zbog svih tih okolnosti operativni je štab izvršio solidne pripreme u angažiranju snaga i uspostavljanju veze sa zapovjedništvom domobranske satnije radi predaje domobrana.

S obzirom na jačinu neprijatelja i očekivanu žilavost u pružanju otpora, operativni je štab odlučio: da glavnim snagama napadne neprijatelja u Grubišnom Polju, a pomoćnim da izvrši osiguranje na pravcima moguće intervencije (Veliki Grđevac, Zdenci, Daruvar, Đulaves). U sastavu snaga za napad bio je i Moslavački bataljon.

Napad je otpočeo koncentričnim djelovanjem bataljona i četa prema centru s težnjom da se što prije razbije domobraska jedinica, zatim ustaše. Vanjska obrana neprijatelja bila je brzo razbijena i borbe su se rasplamsale u svoj žestini u centru Grubišnog Polja odmah poslije ponoći. Bile su to prave ulične borbe u kojima su ustaše i žandari branili svaku zgradu, a bosanski, banijski, slavonski, bilogorski i moslavački partizani jurišali otimajući zgradu po zgradu. Neprijatelj je u zoru bio nabačen u svega nekoliko većih zgrada iz kojih je pružao ogorčen otpor. Svi glavni objekti su pali, domobrani su zarobljeni, pobijeno je mnogo ustaša, zarobljeni su čuveni krvnici, zapaljen je mlin, oslobođeno oko stotinu zatvorenika i zaplijenjeno oružje, municija i oprema. Ali u centru Grubišnog Polja neprijatelj je pružao žilav i organiziran otpor pa je svaki pokušaj likvidacije po danu dobro branjenog objekta tražio sve veće žrtve. Operativni štab je ocijenio da je cilj postignut te da ne bi trebalo insistirati na potpunoj likvidaciji ustaša uz velike vlastite gubitke. Osim toga, bilo je realno očekivati intervenciju neprijatelja iz više pravaca, zato je odlučeno da se prekine napad i jedinice operativne grupe povuku sjeverno i istočno od Grubišnog Polja, u Veliku i Malu Peratovicu i Barnu u cilju sređivanja i odmora. Naši gubici iznosili su 12 mrtvih i 22 ranjena, što govori o žestini borbe i snazi neprijatelja.

U žestokim borbama za Grubišno Polje neprijatelj je pretrpio teške gubitke: više od 100 mrtvih i velik broj ranjenih. Zarobljeno je više od 100 domobrana i 19 ustaša. Zaplijenjeno je mnogo ratnog materijala, 145 pušaka, 4 puškomitrailjeza, dosta minicije, ručnih bombi i oko 200 kompletata odjeće. Moslavački odred, odnosno njegov bataljon, dobio je 52 puške, jedan puškomitrailjez, 1800 metaka i 25 kompletata vojničke odjeće i razne druge opreme. Odred je imao 2 mrtva i 2 ranjena druga.

Zarobljenim ustašama održano je suđenje u Velikoj Peratovici. Od 19 pušteno je 7 jer nije bilo podataka da su zločinci. Ostali su osuđeni na smrt i strijeljani. Među onima koje je stigla zaslужena kazna našao se i Franjo Peršin, općinski bilježnik u Velikom Vukovju 1941. i 1942. gdje je počinio mnoga nedjela. Mislio je da će promjenom mjesta boravka prikriti zločine, ali nije mu uspjelo jer su borci s narodom Moslavine znali tko je on.

Marš preko Papuka

Osim djelovanja grupe bataljona pod komandom operativnog štaba, dijelovi MPO-a, I slavonskog odreda i druge snage svojom su aktivnošću u Moslavini, Bilogori i Slavoniji prisiljavale neprijatelja na protudjelovanja. Dolazi do jačeg angažiranja jedinica iz Bjelovara, ali su im snage nedovoljne. Neprijatelj, već poučen iskustvom iz drugih dijelova zemlje, u cilju sprečavanja razvoja NOB-a u medurječju Drava — Sava privlači svježe snage na taj prostor. Naša aktivnost je ubrzala te mjere neprijatelja i prisilila ga da privuče s Banije i sjevernog dijela Bosanske krajine nove svježe trupe, tada elitnu Paveličevu I gorsku diviziju⁴⁰⁾.

U cilju obmane neprijatelja o pravim namjerama, naše su jedinice često poduzimale fingirane (demonstrativne) napade. Tako je i poslije napada na Grubišno Polje jedan vod izvršio »napad« na Veliki Grđevac. Nekoliko sati trajalo je prepucavanje, pri čemu su neprijateljske jedinice nemilice trošile municiju.

Poslije odmora, sređivanja jedinica i priprema, grupa bataljona krenula je na marš pravcem: s. Velika Peratovica — s. Turčević Polje — s. Koreničani — Petrov Vrh — s. Bijela. Zbog pokreta jačih neprijateljskih snaga prema Daruvaru (dijelovi I gorske divizije), bataljoni su se zadržali dan-dva u rejonu Turčević Polje i s. Đakovac, zatim po danu prešli komunikaciju Daruvar — Virovitica u s. Koreničanima i uz doista napora izbili na greben planine Papuk. Dok je operativni štab prikupljao podatke i ocjenjivao situaciju, jedinice su se sređivale za nadrene akcije. U rejonu s. Gornji i Donji Borki, s. Bijela, s. Zaile, tih je dana bilo veoma živo. Narod je oduševljeno dočekao svoju vojsku dajući sve što joj je bilo potrebno. Operativni štab je sa štabom III OZ razmatrao situaciju i plan daljeg djelovanja. Bilo je ideja da se napadne neprijatelj u Daruvaru, ali to je otpalo jer je upravo tih dana na taj prostor pristigao IV gorski zdrug iz sastava I gorske divizije. Odluka da se odustane od napada na Daruvar bila je pravilna jer su snage neprijatelja naglo naranasle i pitanje je kakav bi bio ishod borbe.

Zato je odlučeno da se likvidira čuveno ustaško uporište u Španovici, 10 km istočno od Pakrac na komunikaciji Pakrac — Slavonska Požega.

NAPAD NA USTAŠKO UPORIŠTE U ŠPANOVICI

Radi boljeg razumijevanja tadašnje situacije, nekoliko napomena o Španovici.

⁴⁰⁾ Prva gorska divizija u vrijeme operacija na Kozari predstavljala je glavne snage NDH, jer je tada imala u svom sastavu pod neposrednom komandom štaba divizije I., II., III i IV gorski zdrug. Brojno stanje divizije: oko 15.000 vojnika i starješina. Divizija je po ustrojstvu bila slična elitnim divizijama fašističke Njemačke. Komandni kadar bio je dobro odabran, jer su sve važnije funkcije imali Paveliću i ustašama odani oficiri i podoficiri. Ljudstvo je bilo dobrom djelom odgojeno u fašističkom duhu i proustaški. Među domobranima bilo je i ustaša. Ta po zlu čuvena divizija pobila je na hiljadu ljudi na Kozari. Eto takva je divizija sa svojim prvim i četvrtim gorskim zdrugom pristigla tih dana u centralni dio sjeverne Hrvatske, Moslavini i zapadni dio Slavonije. Ostali zdrugovi, II i III, ostali su i dalje formalno pod komandom Staba divizije, ali su zapravo bili van njenog neposrednog sastava.

Pored kotarskih centara, ustaše su dolaskom na vlast stvarale svoja uporišta po tadašnjim općinskim centrima i većim selima, kao oslonac strahovlade. Na svakom kotaru bilo je i takvih mjesta gdje je neprijatelj uspio stvoriti jak utjecaj i organizirati jedinice za teror nad narodom.

Španovica pripada najustaškijim mjestima između Save i Drave, a po zločinima je među prvima u ustaškoj NDH. Zbog masovnih zločina koje su ustaše izvršile nad Srbima u široj okolini, zaprijetivši im istrebljenjem, protivustaško raspoloženje širokih narodnih masa bilo je izrazito, posebno kod Srba i ljudi organiziranih u NOP-u. Likvidacija zloglasnog ustaškog uporišta postala je aktualna. Kažnjavanje ustaša koljača iz Španovice, kao izdajnika hrvatskog naroda i vjernih slуга okupatora, jačalo je bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba. Tome valja dodati da je Španovica, jer se ispriječila na sredokraći između planina Papuka i Psunja na važnoj komunikaciji Pakrac — Požega, jako ometala brži razvoj NOB-a, posebno pokreta partizanskih jedinica. Tom akcijom tučena je zmija u glavu, jer nikada više poslije toga ustaše u Španovici nisu imale takav oslonac.

Osilivši se, »junačkim« djelima: pljačkom, ubijanjem i hapšenjem nevinih ljudi, ustaše su se hvalile na sav glas da im partizani ne mogu ništa. Govorili su da će prije pasti Zagreb nego Španovica. U slijepoj šovinističkoj mržnji, postavši banditi u punom smislu riječi, nisu ni mogli realno ocjenjivati svoj vojnopolitički položaj. Budući da je narod bio pi~otiv njih, nisu ni mogli dobiti podatke o tome da im se piše smrtna presuda na Papuku.

Oko Španovice, na južnim padinama Papuka i sjevernim padinama Psunja, skupila se do tada neviđena u tom kraju velika partizanska vojska. Bilo je tu više od 1700 partizana svrstanih u bataljone. Već za mraka krenule su partizanske čete iz rejona prikupljanja na polazne položaje, a jedinice za osiguranje na položaje za obranu. Da je neprijatelj mogao vidjeti što se kreće s Metle, V. Javornika, preko Grahovljana, pobjegao bi što dalje.

Noću 4/5. listopada 1942. otpočeo je napad na Španovicu i do jutra su vanjska obrana i dijelovi sela pali u ruke partizana. Međutim, ustaše su se povukle u utvrđeni centar sela i odatile pružale veoma žilav otpor. Partizani su se borili za svaku kuću pa je najuži centar pao tek nakon 30 sati borbe. Neprijatelj se nije predavao sve dok nije ubijen ili izgorio u kući. Cijelo selo je gorjelo.

Moslavački partizani imali su zadatak da spriječe prođor grupe neprijatelja prema jugozapadu. Prema izvještaju Štaba MPO-a od 8. X, ubijeno je oko 25 ustaša i zarobljeno 9, zaplijenjeno je 10 pušaka, 620 metaka i nešto opreme; bez vlastitih gubitaka.

Napadom na Španovicu završeno je jednomjesečno zajedničko djelovanje grupe bataljona Banijskog partizanskog odreda, I slavonskog odreda, MPO-a, bosanskih i banijskih proletera. To je zaista bio uspješan pohod partizanskih bataljona u međurječju Drava — Sava.

Tih je dana formirano čitav niz krupnijih jedinica: XII slavonska brigada, koja je poslije dobila naziv udarna i proleterska, formirana je 11. listopada u s. Budiću, na čelu s komandantom Bogdanom Crnobrnjom-Toljom i komesarom Rankom Zecom; od Banijskog odreda for-

mirana VII banijska brigada s komandantom Ninom Marakovićem i komesarom Đurom Čizmekom, koja se uskoro poslije toga vratila u Baniju. Napokon je oformljen MPO po formaciji sa dva partizanska bataljona, prištapskim dijelovima i štabom. Istovremeno je formiran i Kalnički partizanski odred sa dva bataljona. Prema tome, ojačale su snage u cijelini u Slavoniji, Bilogori, Kalniku i Moslavini. Odluka GSŠ i CK KPH, dobra saradnja operativnih zona i posebno uspješan rad operativnog štaba koji je rukovodio grupom partizanskih bataljona, dali su bogate rezultate i snažno utjecali na razvoj NOB-a u sjevernoj Hrvatskoj. Od jedinica treba posebno istaći Banijsku i Bosansku proletersku četu, koje su u pravilu napadale tamo gdje je bilo najteže i time znatno pridonijele općem uspjehu i borbenoj izgradnji partizanskih jedinica, osobito u borbama za naseljena mjesta.

Ako uzmemo samo neke osnovne podatke o djelovanju grupe bataljona u toku rujna i prvih dana listopada, možemo slobodno reći da su postignuti veliki rezultati. Neprijatelj je imao više od 500 mrtvih i još više ranjenih. Zarobljeno je 203 domobrana, 89 ustaša, 17 žandara oružnika i 14 Nijemaca, svega 323 neprijateljska vojnika i starješina. Neprijatelj je imao oko 200 nestalih. To znači da je u živoj sili i oružju pretrpio veoma teške gubitke. Imao je oko 1500 izbačenih iz stroja. To što je od neprijatelja oteto toliko oružja (447 pušaka, 7 puškomitrailjeza, 1 laki mitraljez, 10 automata, 550 kg eksploziva, 25.000 metaka i više stotina bombi) značilo je dvostruki gubitak. S jedne strane, izgubio je oružje, a s druge, partizani su naoružali 500 novih boraca. Uništene su 4 željezničke stanice, 2 lokomotive, 57 vagona i mnogo druge opreme. Nasuprot tako velikim gubicima neprijatelja, posebno ustaša, partizani su imali relativno male gubitke, čak minimalne, iako su i to za nas bili teški gubici u smislu gubljenja ljudi: mrtvih 37, ranjenih 75, nešto više od 100 izbačenih iz stroja. Ako se uzme u obzir da su to u glavnom bila napadna djelovanja na naseljena mjesta i organiziranu obranu, opći uspjeh je još veći.

Značajni su i politički rezultati razbijanja sistema ustaške vlasti i uništenja važnih uporišta i čvorova obrane. Ustaški pokret dobio je težak udarac, što je ubrzalo njegovo raslojavanje i propadanje. Sve je više gubio masovnost.

Moslavački odred, odnosno Moslavački partizanski bataljon, dao je svoj prilog djelujući u sastavu grupe bataljona čije se djelovanje zaista dobro isplatilo. Kroz borbene akcije Odred je ojačao i izgradio se u sposobnu partizansku jedinicu koja će nastaviti uspješne borbe na širem prostoru Moslavine u narednom periodu.

TREĆE FORMIRANJE MPO-a

Ako uzmemo da je MPO 5. kolovoza 1941. u s. Gornjoj šušnjari formiran prvi put od 10 boraca na čelu s Kasimom Čehaićem, tada sekretarom OK KPH Bjelovar (iako malen, bez štaba i većih jedinica, ali sastavljen od komunista), spajanjem istočnog i zapadnog dijela u partizanski odred »Sloga«, 21. prosinca 1941, u rejonu s. Andigole kod Čazme, sada se MPO organizira po drugi put. To je zvaničan dan formiranja Moslavačkog odreda.

I eto, 7. listopada 1942, u s. Bijeloj, desetak km jugoistočno od Druvara, MPO se organizira po formacijs:

Štab Odreda:

Komandant: Marijan Cvetković

Zamjenik komandanta: Vjekoslav Janjić-Capo

Polit, komesar: Franc Knebl

Zamjenik polit, komesara: Ivan Turčinović-Suri

Šef Štaba (zapravo načelnik Štaba): Milan Crnobori

Informativni oficir Štaba: Slavko Kezele-Slavni

Šef saniteta: Smajo Rušić-Muftija

Operativni oficir — nije ga bilo, ali je na tu dužnost predviđen

Nikola Božić-Jug, operativni oficir f bataljona.

MARIJAN CVETKOVIC K-t.
MPO-a listopad—prosinac 1942.
Narodni heroj

Prištapske jedinice:

Od jedinica, Moslavački partizanski odred imao je pri štabu: štapsku stražu (zaštitni vodi jačine 31 borca i starješine i bolnički vod.

Štab I bataljona:

Komandant: Mato Crnečki-Matija-Cer

Zamjenik komandanta: Ilija Strika, Svil

FRANC KNEBL politkomesar
MPO-a listopad—prosinac 1942.
godine Narodni heroj

Polit, komesar: Drago Bobetko-Maga
Zamjenik polit, komesara: Marija Lauščević-Bojka
Operativni oficir: Nikola Božić-Jug
Informativni oficir: Joco Vasiljević-Zmaj
Bataljon je imao 1, 2, i 3. četu, ukupno 167 boraca i rukovodilaca.

Štab II bataljona:

Komandant: Stevo čučković
Zamjenik komandanta: Pero Basara
Polit, komesar: Ivan Panda-Tatek⁴¹⁾
Zamjenik polit, komesara: Zlatko Glik-Gorki
Operativni oficir: Stjepan Brkljačić-Busa
Informativni oficir: Stjepan Krčmar-časni.

II bataljon je imao tri čete s ukupno 151 borcem i rukovodiocem. Toga lijepog dana rane jeseni u s. Bijeloj postrojili su se partizanski bataljoni iz Banije, Slavonije, Moslavine, Kalnika i Bilogore s banij-

⁴¹⁾ Ivan Panda-Tatek, rodom cd Šibenika, već je kao dječak morao otići trbuhom za kruhom i živjeti teškim životom proletera. Rano se uključio u napredni radnički pokret i bio aktivna sindikalna borac. Došao je u partizane kao član KP. Umro je 1973., sahranjen na groblju Mirogoj u Zagrebu.

skim i bosanskim proleterima. Bila je to impozantna slika partizanskih snaga okupljenih u jednom rejonu. Na smotri partizanskih jedinica govorili su komandant III operativne zone Grga Jankes i komesar Karlo Mrazović-Gašpar, zatim je nastalo veselje i rastanak. Borci su se grlili, oprاشtali jedan od drugoga kao najrođeniji, zažljeli puno sreće i uspjeha jedni drugima u borbi. Borbeni moral bio je na zavidnoj visini, vjera u pobjedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima nepokolebljiva. Borcima je bilo jasno da je to borba za novu i drugačiju Jugoslaviju. Partizani su se u ogromnoj većini osjećali komunistima iako nisu bili u velikom broju članovi KP i SKOJ-a.

Slavonci odu na formiranje XII brigade BPO u Baniju kao VII banijska brigada, Bilogorci na Bilogoru, Kalnički PO od II bataljona, u čijem su sastavu i banijski proleteri s Demonjom kao komandantom bataljona, krenuli su na Kalnik, MPO prema Moslavini. Od grupe bataljona jačine 7 bataljona, ako brojimo i proleterske čete kao prosječne partizanske bataljone, sada su na rastanku 3 banijska, 4 slavonska, 2 moslavačka i 2 kalnička bataljona, svega 12 bataljona, odnosno snaga za tri partizanske brigade. Vraćajući se na Kalnik, Baniju, Moslavинu i Bilogoru, partizanski bataljoni tukli su i usput neprijatelja i zadali mu dosta posla.

Pošto su u toku 9. i 10. listopada jedinice MPO-a sredile vodove, čete i bataljone, sada je to bila prava vojska koja je imala organe za komandiranje, opsluživanje i borbu. Komandiranje je organizirano od desetine naviše, preko četa i bataljona do štaba odreda. Svi komandiri stavili su oznake dužnosti, funkcije na lijeve rukave bluza, svi su bili uniformirani, dobro naoružani, mladi i kršni momci preplanula lica, da ih je bila milina vidjeti.

Štab MPO-a je na okupu i radi se neprekidno. Održani su sastanci štaba Odreda, štabova bataljona, komandi četa, te partijski i skojevski sastanci, na kojima su formirane ove organizacije, i na kraju vodni i četni sastanak s borcima. Na čelu odreda je komandant Marijan Cvetković, iskusni vojni i politički rukovodilac, koji je već 22. lipnja 1941. bio komesar Sisačkog partizanskog odreda, u jesen 1941. zamjenik komandanta Banijskog partizanskog odreda (čuvenog »Vasilja Gačeše«), pa sekretar KK KPH Sisak. Već pri formiranju partizanskog bataljona u MPO, kolovoza 1942, Marijan je bio predviđen za prvog komandanta tog bataljona, ali je zadržan na partijskom radu u KK Sisak. Došao je u Moslavinu nekoliko dana poslije napada na Veliku Mlinsku, a u Slavoniju je stigao ujutro 5. listopada, baš kada je završen napad na Španovicu.

Primivši dužnost komandanta MPO-a, Marijan Cvetković je znao da ga očekuju veoma odgovorni i teški zadaci. Odred je trebalo izgraditi u solidnu vojnu partizansku jedinicu, proširiti slobodnu teritoriju Moslavinu, ubrzati mobilizaciju novih boraca radi stvaranja krupnijih operativnih jedinica NOV i POJ, te jačati odlučujući utjecaj NOB-a u ovom dijelu zemlje. Ide Marijan od bataljona do bataljona, od čete do čete, povisok, plav i naočit čovjek, dobro obučen, opasač, pištolj, torbića i dvogled na njemu. Razgovara s komandirima i političkim rukovodiocima, većinu ih poznaje, a poznaje i velik broj boraca.

Raspoložen je dobro, jer to je već prava vojska, dva partizanska bataljona u stroju. Moramo što prije u akciju, razmišlja Marijan i već vidi Odred u borbama u Moslavini. A partizani ga pozdravljaju, oni koji ga već znaju, drugi također, svida im se komandant. Tu je i politički komesar Odreda Franc Knebl, iskusni rukovodilac, koji Marijana poznaje od prije rata. I ostali članovi Štaba su tu: Capo, Suri, Slavni, njih poznaju gotovo svi borci.

Povratak u Moslavinu

Ovaj put povratak u Moslavinu bio je sasvim drugačiji od onih na početku godine. Sada se vraćaju partizani s pobjedonosnog marša, ide ih na stotine. To je velika kolona. Svi su imali osjećaj da su već jaki i sposobni da se suprotstave svakom neprijatelju.

Iz rejona s. Bijele, MPO je izvršio marš pravcem: s. Bijela — S. Šibovac, s. Tomašica — s. Veliki Prokop — Crkvište. Dio Odreda koji je ostao u Moslavačkoj gori spojio se s glavninom.

Toga dana, 13. X. poslije podne, bilo je još uvijek lijepo vrijeme. U rejону Crkvišta razmješten je MPO jačine gotovo 400 boraca. Ori se pjesma

Sred pušaka bajoneta, straže oko nas«...

»Padaj silo i nepravdo, narod ti je sudit zvan«...

»Po šumama i gorama naše zemlje ponosne, idu čete partizana slavu borbe pronose«...

Odjekuje partizanska pjesma, čuje se daleko, u selima istočnih padina Moslavačke gore, milina je slušati.

U Štabu MPO-a (šator) je živo. »Kuriri«, viknu Crnobori, »zovite komandante i komesare bataljona da odmah dođu u štab, zove Marijan.« Iskoče kuriri iza velikog hrasta. Jedan od njih je Pajo Popović, iz Velikog Prokopa, mali rastom ali živahan, ispala mu kosa ispod partizanke pa leprša pri žurnom hodu. Uskoro stignu komandanti i komesari bataljona, pozdrave se stisnutom šakom: »Smrt fašizmu« »Sloboda narodu«, odgovore im drugovi iz Štaba. »Drugovi«, počne Marijan, opći zadaci su vam poznati, ali sada treba da se ide u akciju. Odlučili smo napasti neprijateljsku posadu u Čazmi, tamo ima oko 70 domaćih ustaša i žandara. U akciju ide I bataljon i I četa II bataljona. Sutra po danu krenuti kroz Moslavačku goru i predveče stići u rejon s. Grabovnice. Detalje plana napraviti ćemo tamo. Sada izvršite potrebne pripreme, sutra krećemo.« Dogovore se još o nekim pitanjima i sastanak završi. I-nače, Marijan Cvetković bio je u pravilu kratak, nije volio mnogo pričati.

NAPAD NA ČAZMU

Na blagoj i širokoj kosi čije padine završavaju na zapadnoj i jugozapadnoj strani, na r. Česmi smjestila se Čazma. To je veoma staro naselje koje je promijenilo u svojoj dugoj povijesti mnoge gospodare, od srednjovjekovnih feudalaca, biskupa, austrougarskih kapetana križevačke pukovnije, do bivših jugoslavenskih sreskih i kotarskih načelnika, odnosno predstojnika. Od travnja 1941. u Čazmi su gospodarili us-

taše. Glavni je kotarski logornik Ivan Radanović-Abzer, ustaša emigrant, koji je uoči rata 1939. stigao ovamo da u HSZ stvori ustašku jezgru. Predstavnik ustaške države je predstojnik Fridrih. Tu su i ostali dužnosnici: pomoćnici kotarskog logornika, općinski tabornik, načelnik, bilježnik, zapovjednici ustaškog i oružničkog voda. Čuli su oni da su partizani u Moslavini ojačali, palo je Goilo, Mlinska, Grubišno Polje i Španovica, ali to je tamo, daleko od Čazme. »Mi smo ove naše komuniste na čazrnanskom kotaru smirili«, kaže Fridrih, »nećemo imati situaciju kao Garešnica i drugi.« »Vrag bi ga znao«, govori Abzer, »moramo paziti da nas ne bi napali ti odmetnici.« »Znaš šta«, opet će Abzer Fridrihu, »danас je ovdje bio Mrazek, tabornik iz Križa, kaže da je naša silna vojska stigla u Popovaču, puno ih je svuda, sve do Ludine, možemo mirno spavati.«

Taj prividni mir bio je zatišje pred buru koja će uzdrmati i ovu ustašku gospodu u staroj Čazmi. Nisu kotarski glavari ni razmišljali, a kamoli znali, da u rejonu s. Vučani i Grabonica, u šumi Voćin, već ima puno partizana. Tu je glavnina MPO-a od 250 boraca.

Stigavši u rejon Sv. Vida (crkvica u r. šume Voćin) 14. X 1942, Štab MPO-a organizirao je i neposredno osiguranje, zatim je otpočeo pripremama za napad na neprijatelja u Čazmi. Iz rejona Sv. Vid s crkvicom na grebenu koji se proteže duž potoka Grabovnice pruža se lijep vidik prema Čazmi sjeverno i južno. Komandant MPO-a izvršio je K1 (komandantsko izviđanje) razrađujući detalje plana napada. Dogodilo se to baš u rejonu gdje je već 22. ili 24. lipnja 1941. održan sastanak komunista Čazme u cilju pripreme za borbu. Mnogo će puta taj dominantni zemljšni objekt biti oslonac partizanima. Vodit će se oko njega česte i žestoke borbe. I eto, Sv. Vid je ponovo poslužio kao očekujući rejon MPO-u pri prvom napadu na neprijateljsko uporište u Čazmi.

Pripreme za napad na Čazmu izvršene su u potpunoj tajnosti pa je faktor iznenadenja bio osiguran. Trebalo je postići uspjeh bez većih gubitaka jer je to prva borba MPO-a takvog sastava, samostalna, a objekt napada kotarsko mjesto Čazma u Moslavini. Zbog toga je Štab odreda poklonio punu pažnju solidnim pripremama.

Odluka za napad na Čazmu Štaba MPO-a bila je: glavnim snagama napasti žand. stanicu, a pomoćnim ustaše, dijelom snaga sa po jednim vodom osigurati se iz pravaca Bjelovar i Ivanić-Grad. Način djelovanja: energičnim i brzim napadom savladali neprijatelja, evakuirati plijen i napustiti Čazmu. U toku priprema osiguran je potreban broj vodiča kako bi sve jedinice Odreda pravovremeno i bez problema stigle na svoje polazne položaje.

Na osnovu takve odluke razrađen je plan djelovanja tako da su svaka četa i vod dobili konkretan zadatak. Organizirana je saradnja između jedinica. Veliku pomoć u pripremama za napad na Čazmu dali su članovi i rukovodnici KP na terenu. Osim partizana iz Odreda koji su poznavali Čazmu, za svaku jedinicu uzeti su i vodići s terena.

Snage neprijatelja u Čazmi brojile su oko 90 vojnika i starješina i nešto onih iz aparata ustaške vlasti, tako da je ukupan broj naoružanih neprijatelja bio oko 120 vojnika. Od toga bilo je oko 20 žandara oružnika, koji su predstavljali najbolju borbenu jedinicu. Ustaša je bilo oko 70, od toga 50 kao posada u zgradji Ajzlera, a ostali po kućama

pripadali su ustaškoj pripremnoj bojni Čazma. Budući da u Čazmi tada nije bilo drugih neprijateljskih snaga, jedinice žandara i ustaša činile su i posadu neprijateljskog uporišta. Rukovodeći aparat, činovnici i razni dužnosnici, bili su većinom naoružani pištoljima. Ustaša je bilo nešto više nego inače jer se izvjestan broj nalazio na nekoj vrsti kursa u Čazmi. Ustaše su bile rasporedene kao straža kod važnijih objekata (kotarske i općinske zgrade, vatrogasno spremište, gdje je bila oprema) u zaklonima izradenim oko centra Čazme. Inače su bili smješteni u zgradi.

Organizacija obrane Čazme kao uporišta bila je osrednja, više slaba nego dobra, komandiranje heterogeno. Osim nešto malo zaklona za stražare, nije bilo drugih fortifikacijskih objekata. Veza s drugim uporištima i centrima bila je jedino kurirska i sa tt linijom, ali slaba. Borbeni moral, osim kod jednog dijela žandara i manjeg broja ustaša, bio je slab. Međutim, raspoređene snaga neprijatelja bio je nepovoljan za MPO. Žandarmerijska stanica, kao glavni objekt napada, nalazila se u jugozapadnom dijelu Čazme, ustaški logor u kući Ajzlera, zatim kod pošte, zgrade kotara, općine itd. Znači da je bilo više objekata na koje je trebalo napasti istovremeno. Bilo je dosta teškoća da se sve obuhvatiti snagama jednog partizanskog bataljona. Prema tome, neprijatelj se mogao izvući iz pojedinih objekata i pobjeći, što se dobrim dijelom i dogodilo, zato svi nisu bili zarobljeni.

Naveče, 14. listopada, poslije pripreme i odmora jedinice MPO-a bile su spremne za zadatak. Raspoloženje i borbeni moral bili su na visini, borci su se radovali, jedva su čekali da razbiju ustaško uporište i pokažu narodu Čazme snagu N^oOB-a i partizana. Posebno su se oduševljavali borci s čazmanskog kotara.

Pokret jedinica otpočeo je 14. X oko 21 sat. Idu čete moslavačkih partizana prema Čazmi. Mrak je pao, samo je lavez pasa iz Grabovnice i Milaševca te Draganaca i Suhaje remetio tišinu. Čazma je zapravo u mraku jer malen broj uličnih sijalica ne može da je osvijetli, pa se 'z daljine činilo da tu i nema naselja. Ponoć je, gluho doba noći, sve jedinice stigle su na vrijeme. Komandiri gledaju na satove (neki imaju satove s fosforescentnim kazaljkama) i čekaju vrijeme određeno za napad. Čazma je usnula, samo su stražari budni i ustaše u zaklonima kod sajamista, jer noć je prohладna pa svježina ne da da drijemaju. »Vidiš li, rojniče, tamo netko ide«, reče ustaša I. L. Ovaj pogleda i vidi da se netko miće te naredi da otvore vatru. Odmah zatim zapucaju partizani i jurnu na ustaše. »Bježimo u ustaški logor«, više rojnik i pobježe s nekoliko prestrašenih vojnika. Neki su se predali. Četa koja je napala centar brzo upadne u grad i opkoli ostale ustaše u zgradi logora. Oni ispalje nekoliko metaka i predaju se. Mnogi bježe preko vrtova, partizani za njima, hvataju ih i prikupljaju. Straža kod vatrogasnog spremišta brzo je savladana. I dok je sve islo filmskom brzinom, u centru grada kod žandarske stanice bilo je drugačije. Oružnici su organizirali obranu pa preciznom vatrom ne dopuštaju prilaz zgradi. »Bit će oni mekšii«, reče borac N. K., rodom iz Bosne, šumski radnik, i otpuza prema zgradi. Borci ga štite vatrom, tu su Lako komesar bataljona Maga, Pavle Mrvoš i drugi. Puže Nikola. Hrabar je to borac. Kad pride na desetak metara aktivira malu krmaču (tako se zvala bomba bačena iz neprija-

teljskih aviona, pa kako nije eksplodirala, adaptirana je kao ručna bomba i ubaci je kroz prozor među žandare. Prolomi se snažna eksplozija i potrese cijelu zgradu, a detonacija odjeknu niz Česmu u noć u šumu Jantak. Žandari pomisle da je top. Presta vatrica. »Predajte se, oružniči.« I stvarno, narednik Mešić predava svoje oružnike partizanima. Podignutih ruku izlaze žandari u dvorište, partizani ih zarobe, pokupe oružje i zapale zgradu.

Bila je to oštra i kratka borba u kojoj je MPO postigao uspjeh bez ikakvih gubitaka. Neprijatelj je imao dva mrtva i jednog ranjenog. Zarobljeno je 18 žandara i 50 ustaša, zaplijenjena veća količina oružja, vojničke opreme i raznog materijala, 34 puške, jedan (p)m, nekoliko pištolja, više hiljada metaka, oko 100 bombi, dva automobila, nekoliko motocikla i oko 130 kompleta uniformi i druge opreme. Partizani su pronašli tajno skladište u trgovini Polanšček (bila su dva zida), zaplijenjeno je nekoliko pisačih strojeva, mnogo uredskog materijala i ostalog. Bio je to bogat plijen: 10 punih zaprežnih kola.

Pošto je otpor skršen brzim i energičnim djelovanjem, zarobljenici su prikupljeni u centru, razoružani i većim dijelom svučeni. Tu je sedamdesetak žandara i ustaša, stoje u stroju pokunjениh glava, bez oružja i kapa. Svaki razmišlja što će biti dalje. Eto, još juče su bili sila i jedina vlast u Čazmi, vojska Ante Pavelića i NDH, a sada su zarobljenici partizana. »Hoće li nas sve postrijeljati«, pita jedan ustaša. »Budu nas sve potukli«, odgovori šapatom rojnik Ivan S. »Svemu su krivi prokleti Gibanjek, Hagljan i Abzer, koji nas je vrag u sve to upetljao, reče Štef P. Ako sad izvučemo živu glavu, dalje od ustaša, s njima više nikako.«

Uto komandant partizana počne govoriti: Mi smo narodna vojska, partizani, borimo se za slobodu, protiv okupatora i domaćih izdajnika. Vi ste, ustaše i žandari, sada naši zarobljenici. Služili ste neprijateljima hrvatskog naroda. Vi ste seljaci iz čazmanskog kotara, postali ste izdajnici svoga naroda. Nije vam tu mjesto. Ali, većina vas je došla u ustaški pokret bez puno razmišljanja, pod pritiskom i na prijevaru, i niste počinili zločine nad svojim narodom, zato ćemo vas pustiti žive i zdrave kući, ali više nemojte služiti Paveliću i okupatoru. Ako vas ponovo nađemo u ustašama i budete li opet vodili borbu protiv partizana, milosti neće biti, odgovarat ćeće.

Kad završi govor, Marijan Cvetković naredi da se zarobljenici puste na slobodu, ali da ostanu tu prikupljeni do jutra. Nasta žagor među zarobljenicima, gotovo veselje, ostali su živi i zdravi. Ništa im se nije dogodilo. Ne bi poginula ni ona dvojica da nisu pružili otpor. »Jesam li vam rekao da partizani ne ubijaju one koji se ne bore protiv njih, ponovno reče Štef. »Dečki, sad pamet u glavu i bježmo doma.«

Oko 4,30 sati jedinice MPO-a napuštaju Čazmu. Duga kolona partizana s velikim plijenom veselo maršira kroz sela Grabovnicu, Vučane, Miklouš i Samaricu. U Samarici je veliki odmor, održan je narodni zbor i narodu je podijeljeno mnogo živežnih namirница i razne robe. To je učinjeno u Podgariću i Novom Selu, pošto su jedinice podveče stigle u rejon razmještaja, na Crkvište.

U vezi s napadom na neprijatelja u Čazmi valja istaknuti još dvije stvari. Prilikom marša iz rejona Crkvišta do Grabovnice, a posebno za vrijeme boravka u očekujućem rejonu, Štab odreda je posebnu pažnju poklonio mjerama borbenog osiguranja i tajnosti pripreme. U cilju potpune tajnosti napada, komandant Odreda naređuje da se sve civilne osobe na koje Odred nađe prilikom marša zadrže do noći tako da nemaju mogućnosti nikome ispričati da su vidjele partizane. Tako je i učinjeno, zadržano je nekoliko civila. Ova mjera pokazala se opravdanim, pa neprijatelj nije imao od koga saznati o dolasku MPO-a u blizinu Čazme. Veoma je značajan bio javni nastup partizana prilikom napada na Čazmu, pokreta prema istočnom dijelu Moslavačke gore i dodira s narodom. U svakom selu jedinice Odreda, posebno starještine jedinica, intenzivno su objašnjavali ciljeve NOB-a, demonstrirajući postupak partizana prema narodu, koji je bio besprijekoran i na visokom nivou u smislu ophodenja, stavova i ponašanja prema ljudima. U Samarici to je bilo posebno značajno jer je veći dio seljaka bio pod vrlo snažnom propagandom neprijatelja. Izmišljale su se čitave priče, velike laži o zvjerstvima partizana, o bezbožnicima i komunistima koji ubijaju, siluju itd.

Dakle, pored vojnog uspjeha Odreda, u prvom napadu na Čazmu postignut je, možemo slobodno kazati, još veći politički uspjeh, to više jer je napadnuto kotarsko središte. Zarobljene ustaše širile su priče kako su s njima postupali. Nitko nije bio maltretiran, tučen, mučen itd., što je pozitivno odjeknulo u selima iz kojih su bili ti seljaci.

Toga dana, 15. X 1942, osobito poslije podne, bilo je naročito veselo na Crkvištu. Oko 400 partizana smjestilo se po četama u I i II bataljonu MPO-a. Štab odreda u centru je raspoređa jedinica. Tu su i članovi KK KPH i KK SKOJ-a Garešnica, mnogi istaknuti aktivisti NOP-a. Svi su raspoloženi i zadovoljni uspjehom. Moslavački odred sada je velika jedinica, narasla je iz malog odreda u krupnu vojnu formaciju. Vri kao u košnici. Komande četa i štabovi bataljona drže sastanke, dijeli se plijen, sređuju jedinice i vode drugarski razgovori, šali se. Neki se odmaraju, dio jedinica i boraca pjeva, opće raspoloženje je odlično. Stigli su i novi borci. Suri, zamjenik komesara Odreda, objašnjava novom borcu da je premlad i malen (sitan, bos, noge ispucale), a on odgovara Surom da je dovoljno velik. »Ja sam došao dobrovoljno, druže komesare, i ne vraćam se kući.« Vidjevši kako je uporan, Suri se nasmije i reče: »U redu, primljen si, evo ti cipele iz Čazme«, i dade mu veći broj od njegova. Mladi borac sav radostan ode u četu,

Uspješan napad MPO-a na neprijatelja u Čazmi izveden je zahvaljujući čvrstoj odluci i pravilnom izboru objekta za napad. Tog časa Čazma je bila zaista najpogodnija za napad zbog: relativno slabih snaga u Čazmi, slabog komandiranja, niskog borbenog morala (osim oružnika) i loše organizacije obrane; pripreme za napad bile su kratke ali potpune, izvedene u punoj tajnosti, tako da je postignuto totalno iznenadenje.

Raspored snaga i tok akcije pokazao je umješnost komandiranja kako u Štabu tako i na nivou bataljona i četa. Odluka u borbi pala je za svega jedan sat.

Kako je neprijatelj ocijenio napad MPO-a na Čazmu vidi se iz izvještaja komandanta I gorske divizije, ustaškog pukovnika Gustovića (kasnije unaprijeđen u čin generala) koji u svom izvještaju od 15. X 1942. pod točkom 5. daje potpuno negativnu ocjenu ustaškim pripremnim bojnama, koje nisu dorasle partizanima. Od svojih pretpostavljenih zahtijeva je da se svi pripadnici ustaških pripremnih bojni uniformiraju i stave pod zapovjedništvo štabova operativne vojske, koja bi se na taj način znatno ojačala. Ocjena je na mjestu kad se radi o vojnoj vrijednosti tih ustaških jedinica, ali je pitanje koliko bi to politički bilo ispravno, gledano s neprijateljske strane. Iz toga se vidi kakvo je stanje u toj šarenoj vojsci NDH u kojoj ima svega i svačega.

TREĆA PROTUAKCIJA NA MOSLAVAČKU GORU (16 — 18. listopada 1942)

Pripremni tok djelovanja:

Sticajem raznih okolnosti, prije svega zbog razvoja situacije i uspješnog djelovanja naših snaga između Drave i Save, neprijateljsko zapovjedništvo poduzelo je niz mjera i na ovom prostoru. Sredinom listopada situacija u Moslavini je slijedeća:

— Snage VII banijske brigade s komandantom Ninom Marakovićem i Đurom Čizmekom vraćaju se na Baniju. Po prelasku puta i pruge Zagreb — Beograd u rejonu Voloder — Gračenica dolazi do žestokih borbi s jedinicama I gorskog zdruga iz sastava I gorske divizije, koja je upravo pristizala u Moslavini. Borbe su se vodile 13. i 14. listopada i bilo je gubitaka s obje strane. Posebno žestoke borbe vodene su u rejonu Osekova i Kostrinja. Neprijatelj je poduzimao sve da banijskim bataljonima sprijeći prijelaz preko Save, ali nije uspio. Naročito žestoke borbe vodile su se 13. listopada kada su se sukobile glavne snage 1 gorskog zdruga s bataljonima VII banijske brigade.

— MPO je poslije uspješnog marša iz Slavonije u Moslavini napao neprijatelja u Čazmi 14/15. listopada i efektnim djelovanjem postigao važan uspjeh bez vlastitih gubitaka. Situacija u Moslavini bila je povoljna za razvoj NOP-a. MPO se 16. X našao u predjelu Crkvište — Veliki i Mali Prokop u gotovosti za narednu akciju. Međutim, Štab MPO-a nema podataka o protuofanzivnom pothvatu neprijateljskih snaga na Moslavačku goru i Moslavački partizanski odred, pa je bezbrižno zanoci u rejonu razmještaja 15/16. listopada ušavši u okruženje.

— Da je štab MPO-a imao točne podatke o neprijateljskim snagama i namjerama, mogao je mirne duše izvršiti manevar u stranu pa bi neprijatelj udario u prazno. Može se postaviti pitanje, zašto obavještajna služba MPO-a nije imala podataka. To je bilo realno, jer dodatašnje neprijateljske snage na prostoru Moslavine nisu bile u mogućnosti da aktivnije djeluju. Jedinice I gorske divizije tek su tih dana pristizale u Moslavini pa nije bilo mogućnosti da se pravovremeno otkrije raspored i namjera neprijatelja.

— Neprijatelj je znao da na Moslavačkoj gori ima partizana i da Moslavački odred ima oko 500 boraca (nije bio daleko od istine), pa je prema općoj odluci Ante Pavelića, Glavnog ustaškog stana, MINORS-a i komande I domobranskog zbora u Sisku naređeno pregrupiranje sna-

ga početkom listopada 1942. Radi razbijanja NOP-a, osobito u zapadnoj Slavoniji i Moslavini, upotrijebljena je tada najbolja ustaško-domobrana-ska I gorska divizija. Kako je izgledala formacija te divizije? Zapovjednik je ustaški pukovnik Gustović, načelnik štaba potpukovnik (dopukovnik) Marković. Od prištapskih jedinica divizija je imala jedinice veze, inženjerijsku četu, sanitetsku četu, intendantsku četu, odnosno satniju, artiljerijski divizion, oklopno-tenkovsku četu i druge jedinice. U sastavu divizije bili su I, II, III i IV gorski zdrug, od kojih su sa štabom divizije stigli I i IV; I je pokrivaо teritoriju Moslavine, a IV zapadni dio Slavonije. II i III zdrug ostali su u svojim ranijim rejonima.

Gorski zdrugovi bili su jačine brigade; u sastavu su imali jedinice za komandiranje i vezu te borbeno osiguranje i podršku, npr.: štab — stožernu satniju, satniju veze, opkoparsku satniju (inženjerijsku), artiljerijski divizion, izvidačku satniju, sanitetsku satniju, intendantsko-mesarsku itd. U zdrugu su tada bile po četiri bojne, (bataljon) prosječne jačine od 700 ljudi. Prema tome, I gorska divizija, bez II i III gorskog zdruga, imala je oko 10.000 vojnika i starješina, što je bila velika snaga neprijatelja koja je pridošla na prostor Moslavine odnosno Slavonije.

Zapovjednik divizije pukovnik Gustović dobio je jasne zadatke i pune ovlasti da neutralizira NOP na ovom prostoru, točnije, u zoni djelovanja divizije. Pod njegovo zapovjedništvo stavljene su i sve druge ustaško-domobranske jedinice, oružnici i ostali, osim njemačkih jedinica.

Operaciju kao treću protuofanzivu protiv MPO-a neprijatelj je nazvao »Pothvat Moslavačka gora, listopad 1942«. Cilj operacije: okružiti jedinice MPO-a, razbiti ih, zatim po dijelovima uništiti, tako za duže vrijeme neutralizirati NOP i spriječiti razvoj NOB-a u ovom dijelu NDH, zatim čvrsto zaposjeti sva važnija mjesta i uspostaviti narušenu vlast. Nakon toga razbiti dijelove partizanskih jedinica koje se eventualno izvuku iz okruženja snagama I gorske divizije uz sarađnju s jedinicama I pješačke divizije iz Bjelovara, ustaškim jedinicama i dijelovima oružnika te njemačkim jedinicama. Istovremeno osigurati mobilizaciju novog ljudstva za oružane snage NDH, organizaciju privrede te glavne komunikacije, i tako učvrstiti vlast.

Plan »Pothvata Moslavačka gora« bio je:

— U toku 13. i 14. listopada 1942. izvršiti dovodenje jedinica I gorske divizije na kružnu osnovicu oko Moslavačke gore, ojačavajući bojne s ustašama i žandarima kotara Čazma, Kutina i Garešnica.

— Izvršiti pretres terena i stezanje obruča na padinama Moslavačke gore.

— 15. listopada ujutro s užeg prstena oko Moslavačke gore krenuti u napad na MPO i u toku dana okružiti ga u središtu Moslavačke gore, u širem rejonu Humka (neprijatelj je procijenio da se glavnina MPO-a nalazi upravo u rejonu Humke tt 489).

— Slijedećeg dana, 16. X., postići taktičko okruženje, razbiti Odred, zatim ga goniti po dijelovima.

— Glavne snage za napad jesu jedinice I gorskog zdruga, a ustaše i žandari bit će u međuprostorima za kontrolu i pretres terena te vezivanje operativnih jedinica; istovremeno će strogo kontrolirati sve komunikacije i veća naseljena mjesta oko Moslavačke gore.

Da je sve išlo po planu zapovjednika I gorske divizije, MPO ne bi uspješno izveo napad na Čazmu jer bi 14. listopada bila jedna bojna iz I gorskog zdruga u rejonu Čazme, pa bi se Odred morao s njom sukobiti. Međutim, dogodilo se da je VII banijska brigada — formirana od 3. i 5. bataljona te udarnog bataljona Banijskog PO, koji se nalazio u sastavu grupe bataljona nešto više od mjesec dana, posredno sarađivala s MPO. Zbog toga što je I gorski zdrug morao voditi borbu u rejonu Osekova i Kostrinja, 13. i 14. listopada, s jedinicama VII banijске brigade, neprijatelj je izgubio dva dragocjena dana u vezi s »Pothvatom Moslavačka gora«, što je značajno utjecalo na ishod operacije od koje se mnogo očekivalo.

Tok operacije i djelovanje MPO-a

Iz sheme rasporeda snaga vidi se tok operacije u »Pothvatu Moslavačka gora, listopad 1942«.

Osvanuo je 16. listopad lijep i sunčan, kao da je tek početak jeseni. Stotine i hiljade neprijateljskih vojnika kretalo se u dugim kolonama svim osnovnim pravcima koji vode prema centralnom dijelu Moslavačke gore: od Čazme, Križa, Popovače, Kutine, Goila, Garešnice, Hercegovca i Bereka. Između tih glavnih kolona ište su manje ustaško-žandarske skupine, da bi se i jedne i druge raščlanjivale u streljačke strojeve približavajući se Moslavačkoj gori, ili da vrijeme pretresa sela i šumaraka. Idu oprezno, zaziru iako ih je mnogo, više nego ikada do tada. Bila je to strašna slika za narod moslavačkih sela, osobito onih čiji su sinovi i kćeri bili u partizanima ili u organizacijama NOP-a, članovi KP, SKOJ-a, SMG (Saveza mlade generacije) NOO-a itd. Samo dva primjera: od kote 185 (jugoistočno od Oštrog Žida), pa duž s. Trnovitički Popovac, do vodenice Varga na r. Garešnici, razvila se kompletna ojačana bojna I gorskog zdruga prema s. Veliki Prokop. Ista je slika na liniji s. Velika i Mala Bršljanica. Neprijateljske kolone i streljački strojevi pod okom su partizanskih izviđačkih patrola, naroda i aktivista NOP-a koji iz sela žure prema Crkvištu u Štab MPO da izvijeste: »Ide banda.«

U ŠMPO veoma je živo. Sve je na nogama. Od ranog jutra stižu kuriri, obavještajci i partijski aktivisti i izvještavaju o nailasku neprijatelja. »Idu od Kutine i Banove Jaruge«, govori Valent Bolt-Zelenko, sekretar KK KPH Garešnica. »Stigli su do kuće Srdićke u Dišniku«, izvještava Nikola Vrančić-Bajda i Mile Ognjenović. »Pun ih je Oštari Zid i Šimljanik«, izvještavaju izviđačke patrole.

Komandant Marijan Cvetković održi kratak sastanak Štaba odreda. Tu su Franc Knebl, Capo, Suri, Slavni, Crnobori i drugi. »Drugovi, neprijatelj je krenuo vrlo jakim snagama na nas, kao što vidite ima ih mnogo, okružili su čitavu Moslavačku goru. Tući ćemo se uporno, ali uz aktivno djelovanje. U toku dana moramo spriječiti prodor neprijatelja do Crkvišta, a noćas ćemo se probiti iz obruča. Sutra ne smijemo ostati na Moslavačkoj gori jer to bi bilo opasno i jako rizično.« U

kratkoj diskusiji svi se slože s komandantom. Zatim se donosi odluka, iako tada nije formulirana ovim riječima:

Snagama I bataljona organizirati obranu na pravcima s. Veliki Prokop — tt 257 — kota 309 i s. Gornja Garešnica, kota 279, kota 309, te s. Novo Selo, kota 309. Glavne snage bataljona imati na pravcu s. Veliki Prokop, k. 257, k. 309.

— II bataljon zatvara pravce s. Velika Bršljanica, k. 166, Promina Kosa, Crkvište i s. Dišnik, s. Mali Prokop — Crkvište. Glavne snage bataljona imati na pravcu s. Mali Prokop — Crkvište. Jedna četa toga bataljona s prištapskim jedinicama bit će u rezervi kod ŠMP u rejonu Crkvište, čijim patrolama treba kontrolirati međuprostor, posebno kose koje vode prema Crkvištu i koti 309.

Dakle, iako odluka nije doslovno ovako glasila, niti je pisana kao zapovijest, ona je po zadacima datim bataljonima i u toku borbe bila upravo takva i pravilna.

Na pitanje autora ove knjige, Marijan Cvetković, tadašnji komandant Odreda, odgovorio je da je takvu odluku donio na osnovu situacije.

»Čim sam video da je neprijatelj koncentrirao jake snage iz svih pravaca, jer su izyještaji stizali neprekidno, bilo mi je jasno da se radi o velikoj protuofanzivi. Imajući već ranije stečena iskustva na Baništi, gdje sam jedno vrijeme 1941. bio zamjenik komandanta Banijskog partizanskog odreda »Vasilja Gačeš«, bio sam kao komandant MPO-a svjestan situacije da se upornom i elastičnom obranom na pogodnom posumljenom zemljишtu moramo održati u toku dana, a zatim se noću probiti iz obruča ili izvući bez borbe. Vjerovao sam u borce i starješine jer su to bili iskusni ratnici i jedinice. Naša prednost bila je u tome što su komandiri jedinica i partizani poznavali teren, znali su da se tuku. Moral jedinica i boraca bio je na visini, štab odreda i ja lično imali smo pregled situacije i reagirali smo onako kako je trebalo i bilo neophodno. Budući da neprijatelj nije bio dovoljno uporan i snalažljiv, to mi je olakšavalo da ostvarim odluku štaba MPO-a u borbi toga dana na istočnom dijelu Moslavačke gore«, rekao je Cvetković.

Komandant Odreda Marijan Cvetković, s ostalim članovima Štaba, uspješno je rukovodio obrambenim akcijama MPO-a u toku 16. X 1942. stalno prateći situaciju i povremeno izdajući dopunska naređenja jedinicama. Odluka, način djelovanja i reagiranja na promjenu situacije konzektventno su provođena u toku dana i onako kako je zapravo bilo najcjelishodnije postupati u jednom partizanskom odredu u dатој situaciji.

Iz sheme odluke komandanta I gorske divizije (vidi shemu br. 5) vidi se grupiranje snaga i osnovni pravci djelovanja. Što se događalo na istočnom dijelu Moslavačke gore gdje se našao MPO?

I pored toga što je zapovjednik I gorske divizije, pogrešno procjenio da je glavnina MPO-a u rejonu Humka tt 489 (Odred se nalazio istočnije za 6 — 7 km), pa je morao shodno tome angažirati velik dio snaga u prazno, on je već oko 10 sati ustanovio da su glavne snage Odreda u širem rejonu s. Veliki i Mali Prokop, k. 309, Crkvište. Zbog toga je bio prisiljen izvršiti pregrupiranje snaga na taj pravac, izdajući na-

ređenje zapovjedniku I i IV gorskog zdruga. Držeći se pravila RS (ratne službe) i koristeći iskustva s Kozare, taj ustaški pukovnik je grupirao jake snage na pravcu Trn. Popovac, Veliki Prokop, t. 309, koje su bile snažno podržane artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Istovremeno su ostale snage postepeno nastupale prema istočnom dijelu Moslavačke gore s ciljem da je potpuno okruže.

Borba je otpočela oko 7 sati 16. listopada na pravcu Veliki Prokop, k. 309. Otpor partizana bio je snažan pa je neprijatelj organizirao napad »po svim borbenim pravilima«. Jedinice neprijatelja razvile su se u besprijeckorne streljačke strojeve, vršeći pokret naprijed postepeno uz podršku artiljerije i minobacača. Valja istaći da je, prema odluci komandanta divizije i zapovjednika zdruga, neprijatelj uputio svoje glavne snage na pravcu s. Veliki Prokop, tt 257, k. 309. Dakle, glavnim grebenom istočnog dijela Moslavačke gore najdužim i najnepogodnijim pravcem. Greben je veoma uzak i pokriven visokom starom hrastovom i bukovom šumom, s kojeg svakih 100 — 200 m strmo padaju kose prema sjeveru i jugu. Protiv glavnih snaga partizanskog bataljona, čije se čete i vodovi zamjenjuju lagano odstupajući uz primjenu kraćih protivnapada, neprijatelj je uputio svoje glavne snage, koje se nisu imale gdje razviti, pa onda ni ispoljiti svoju stvarnu snagu. Tako se dogodilo da je tempo napada neprijatelja na glavnom pravcu napada iznosio svega oko 300 m/sat, gotovo bez gubitaka po partizane. Svega jedan mrtav i četiri ranjena partizana zaista su minimalni gubici u borbama cijelog jednog dana pri ogromnoj nadmoći neprijatelja koji ima dosta artiljerije, minobacača i podršku avijacije.

Tek padom mraka, oko 19 sati 16. X, neprijatelj je uspio potisnuti jedinice MPO-a bliže zemljinišnim objektima Crkvištu i koti 309. i postići taktičko okruženje, iako nepovezano, jer su ostali veliki međuprostoći između njegovih jedinica. Taj uspjeh protivnik je postigao i zbog toga što su se jedinice Odreda, prema odluci Štaba, polako prikupljale u predjelu Crkvišta radi pripreme za izvlačenje iz okruženja.

Neprijatelj je imao više od 10 mrtvih i znatno više ranjenih, ne postigavši svoj osnovni cilj. Međutim, u Štabu I gorske divizije ocjena je bila sasvim drugačija. Zapovjednici I i IV gorskog zdruga dali su dnevne izvještaje prema kojima je:

— MPO okružen u širem rejonom kote 309 i s. Veliki i Mali Prokop, pa je obruč uspostavljen na liniji s. Veliki Prokop — Gornja Garešnica — s. Novo Selo — Manastir — Mala Bršljanica.

— Partizani su opkoljeni, imaju velike gubitke, moral im je oslabljen, postoje svi uvjeti da se u toku 17. X 1942. uništi taj Odred.

To je ukratko izvještaj u kojem se očigledno potcjenjuje snaga Odreda i krajnje nerealno ocjenjuje situacija, pretpostavljajući da će MPO ostati cijelu noć u okruženju, da bi ga sutradan razbili i uništili.

Svim zapovjednicima bojni I i IV gorskog zdruga naređeno je da ostanu na dostignutim linijama i da rano ujutro 17. X krenu u odlučan napad na partizane.

IZVLAČENJE MPO-a IZ OKRUŽENJA

Na drugoj strani, u ŠMPO, u isto vrijeme dok je zapovjednik I gorske divizije donosio svoju odluku za 17. X 1942. u cilju uništenja, komandant MPO-a Marijan Cvetković s ostalim članovima Štaba, nakon procijenjene situacije i dogovora, donosi odluku:

— Koristeći noć i nezaposjednuie međuprostore između neprijateljskih jedinica, izvući Odred iz okruženja prema Bilogori.

— Izvlačenje izvesti općim pravcem: kota 309 — Crkvište, s. Veliki Prokop — šuma Petkovača — Lipovo brdo — k. 129 — šuma Pašijanski gaj — Trupinski gaj — s. Trnava — s. Velika Jesenovača.

— S obzirom na to da je već 21 sat 16. X, osnovni je zadatak da se Odred izvuče iz okruženja izvan glavnog obruča u toku noći.

— Ako bude moguće, izvući se bez borbe, bez dodira s neprijateljem i tako onemogućiti da neprijatelj goni Odred i izvrši cijelishodan manevr svojim snagama. Ako to ne bude moguće, izvršiti proboje na pravcu kretanja i obavezno se izvući iz obruča.

Baš kada je sve bilo spremno za marš MPO-a prema odluci ŠMPO, stiže izviđačka patrola koja je izviđala raspored neprijatelja u rejonu s. Veliki Prokop. Komandir izviđačke patrole Božo Brezić-Iso izvijestio je Marijana: »Neprijatelj je zaposjeo liniju tt 357 — Ferenčića klijet — Tavanak — Trinkule — s. Velika Bršljanica. Ima snage u s. Veliki i Mali Prokop. Drži sve važnije kose i grebene na toj liniji. Moguće je jedino prolaz kroz potok Jazavčina, pa između »križanja« i s. Veliki Prokop, ispod šume i dalje kroz šumu Petkovaču. Što se dalje nalazi nismo mogli otkriti.«

Saslušavši izvještaj, komandant Odreda se zamisli: znači, neprijatelj je svuda, drži sve važne objekte u vojničkom pogledu i sutra će krenuti u odlučan napad, prema tome Odred se mora izvući baš kroz raspored neprijatelja.

Odluči se i naredi da se krene.

Noć je tamna, duga kolona partizana, oko 400 boraca sa pedesetak novih boraca, s rukovodiocima KP i SKOJ-a te aktivistima NOP-a, koji su se tu zatekli, krene oprezno i tiho naprijed. Ide borac iza borca na nekoliko koraka, gladni su i umorni, toga dana nije bilo ni ručka ni večere, ali su disciplinirani i spremni na borbu i najveće napore. Svi borci znaju da se Odred mora izvući iz obruča. Probit će se borbom ako ne uspije manevar. Nema kolebanja. Svi su povezani u vodove, čete, bataljone, na čelu kolone je komandant MPO sa Surim, ostali članovi Štaba nalaze se s jedinicama. Prvi bataljon je u prvom ešalonu, s isturenim ČO (čelnim odjeljenjem), vode ga partizani iz s. Veliki Prokop i članovi KP (Pero Popović i drugi), koji odlično poznaju zemljište, svaki grm, i vode Odred sigurno, kao po danu, iako je noć izrazito mračna. U šumi se ne vidi ni prst pred nosom.

Vijuga duga kolona moslavačkih partizana, kreće se, zastaje, pa se opet kreće, uglavnom lagano naprijed. Napokon, čelo kolone izbjiga na čistinu ispred s. Veliki Prokop. Situacija je napeta, neprijatelj je u blizini, tu je, južno na kosi Balkan. »Tiše, drži vezu«, šapatom prenose borci naređenja komandanata i komandira.

Prođe čitav Odred između dviju satnija zdrugovaca i začelje kolone zamače u šumu Petkovaču. Laknu svima, osobito komandantu Odreda jer je najopasnije prošlo. Ponoć je, mora se požuriti. Kreće kolona kraj potoka Petkovače trasom stare šumske pruge. »Stoj«, stiže naređenje preko partizanskog »telefona«. »Cer naprijed«, »Čelo i Spiro naprijed.« Kolona stane. Borci se spuste na vlažnu zemlju da se odmore. Neki su žedni, traže vodu, nema je, samo ponešto u rupama i otiscima konj-skih kopita. Piju najžedniji. Voda je hladna i kisela, valjda od johovog lišća koje je već opalo.

Komandiri i komesari obilaze čete, provjeravaju brojno stanje, izdaju naređenja i napominju: »Pred nama je cesta Bjelovar — Garešnica, budite spremni. Ako nađemo na bandu, odstupanja nema, samo naprijed.« Za to vrijeme izvidačka patrola izbija na cestu Bjelovar — Garešnica u rejonu Pašijanskog mlinia (južno od s. Trn. Popovac 1 km) i ustanovljuje da nema neprijatelja. Odmah zatim četa Tome Matašića presiječe cestu postavivši zasjede prema Garešnici i Popovcu u cilju prelaska kolone preko rijeke Garešnice i ceste koja se krivinom gotovo dotiče rijeke i ruba visoke šume Petkovače. Zalajaše psi vlasnika vodenice. Da ne bi odali prisutnost partizana, on ih zatvori u štalu i umiri. Partizani prelaze rijeku preko dasaka na brani vodenice, zatim na nekoliko desetina metara cestu. Izlazi kolona iz hrastove šume, prelazi cestu i seoskim putem ode prema k. 129 — šuma Johovača.

Oko 2 sata čitav Odred ulazi u šumu Pašijanski gaj istočno od k. 151 oko 2 km, u visini k. 146. To je sjeverno od Garešnice, svega 5 — 6 km, i zapadno od Hercegovca samo 4 km, zapravo kraj uporišta neprijatelja. Prilikom prelaska seoskog puta i ulaska u visoku stoljetnu hrastovu šumu Pašijanski gaj, zadnja četa ušla je natraške, tako da su tragovi vodili iz šume, a ne u šumu. Bila je to mala lukavost da ustaški dousnici ne otkriju Odred.

U tom rejonu MPO ostao je prikupljen sve do 11 sati 17. XI, istrajući samo neposredno osiguranje i izvidačke patrole u užem prostoru. Iako je noć bila hladna, većina boraca spavala je čvrstim snom nekoliko sati. Odred je bez hrane, već drugi dan, glad osjećaju svi, ali nema gundjanja. Disciplina je besprijevkorna.

Štab odreda održao je sastanak s komandantima i komandirima I i II bataljona, ocijenio situaciju i naredio da se srede jedinice i izvrše pripreme. Krene se oko 12 sati kroz šumu Trupinski gaj, uz prugu Garešnica — Bjelovar, a oko 15 sati prelazi se pruga u visini s. Trnave, zatim se produžuje marš po danu prema s. Pavlovac — s. Velika Jase-novača. Odred kreće danju, pa bi mogao biti otkriven. Dobro je što se mijenja rejon razmještaja, jer nije isključeno da su ga već otkrili izvidački organi neprijatelja i njegovi dousnici.

Komandant Odreda koristi šumu, lagano pokreće jedinice prema sjeveru i na taj se način približava mjestu prelaska preko pruge. Borci su istovremeno angažirani, lakše podnose pokret nego čekanje, manje osjećaju glad.

Marševska kolona MPO-a kretala se blizu željezničke pruge tako da je vidjela vlakove u prolazu. Tko je god video partizane, pobočnice, čelno odjeljenje i začelne patrole imale su zadatak da ga zadrže i kasnije pustе. Ta je mjera bila efikasna i prilikom napada na Čazmu.

Bila je to zaista smjela i drska odluka Štaba MPO na čelu s komandantom da se izvlači iz Moslavačke gore prema Bilogori preko tri ceste i dvije pruge, još i pokraj neprijateljskih uporišta. Ali bila je to sasvim pravilna odluka, najcjelishodnija u onoj situaciji. Rizik je bio vrlo velik, ali se isplatio. Tajnost, čvrstina i borbeni moral, umješno komandiranje i nadasve visoka svijest boraca omogućili su to. Neprijatelj nije imao pojma gdje se nalazi MPO u toku te noći i dana, 16/17. X. Naprotiv, iz depeše potpukovnika Markovića, načelnika Štaba I gorske divizije, jasno se vidi da on izvještava Glavni stan domobranstva kako »razbijeni partizani« odstupaju preko s. Velike Bršljanice prema jugu (radio-depeša od 17. X 1942. u 13,15 sati).

Da neprijatelj pogrešno ocjenjuje situaciju i da još slabije radi, vidi se i iz podataka da su dvije satnije koturaša (biciklista) upućene od Goila preko Vukovja prema Rogoži da zaposjedu Rukavinsku kosu (koja se nalazi u visini Rogože) i da sačekaju odstupajuće partizane radi zarobljavanja. U izvještaju se navodi da je partizanima zaplijenjeno 30 pušaka i 1 p/m, strojopuška, što je laž. Zapovjedništvo I gorske divizije moralno je pred prepostavljenima izmisliti nekakav uspjeh.

U sastavu I gorske divizije u operacijama je sudjelovala i koturaška bojna koja je brojila više od 600 vojnika i starješina i važila kao elitna jedinica pokretljivija od pješadije. Zbog toga je upotrebljavana kao udarna snaga u svakoj većoj operaciji, odnosno pothvatu, kako je neprijatelj nazivao svoje veće operacije protiv partizana na moslavačkom prostoru, u Bilogori, Kalniku i Slavoniji.

Odnos snaga bio je krajnje nepovoljan za Moslavački odred. Evo samo nekih osnovnih elemenata:

Naše snage: MPO.

- Štab MPO s prištapskim dijelovima, oko 40 ljudi.
- I partizanski bataljon, oko 180 boraca i starješina.
- II partizanski bataljon, oko 170 boraca i starješina.
- Bolnički vod, 15 boraca.
- Specijalni pozadinski vod, 15 boraca.
- Rukovodioци KP i aktivisti, 20.

Svega: 440 vojnika-boraca i starješina.

Neprijateljske snage: I gorska divizija.

- Prištapski dijelovi divizije, oko 100 vojnika i starješina.
- I gorski zdrug, oko 3000 — 3500.
- IV gorski zdrug, 3000 — 3500.
- Koturaška bojna, oko 600.
- Njemački 714. bataljon, oko 750 vojnika i starješina.
- Sve oružničke stanice oko Moslavačke gore, oko 350 vojnika i starješina.
- Sve pripremne ustaške bojne kotara Čazma, Kutina i Garešnica, oko 1500 vojnika i starješina.

Prema tome, neprijatelj je angažirao više od 10.000 vojnika i starješina u »Pothvatu Moslavačka gora, listopad 1942«. Opći brojni odnos je veći od 20 : 1 u korist neprijatelja.

Razumije se da je većina tih snaga, osobito ustaških, bila izvan dje-lovanja protiv partizana, ali je odigrala svoju ulogu. Neposredno u bor-

bi s Odredom neprijatelj je angažirao 4 bojne, s artiljerijskim i minobacačkim jedinicama, ili oko 3000 vojnika i starješina, što je prema 250 partizana, koji su bili direktno u borbi, odnos 12 : 1. Ili, ako uzmemosvih 440 partizana, opet je odnos krajnje nepovoljan, 6 : 1 u korist neprijatelja. Ali sve to nije bilo dovoljno ni presudno za ishod borbe s jedinicama MPO-a.

Iz svega izloženog i neprijateljskih dokumenata jasno je da je on, angažirajući I gorsku diviziju i ostale snage u »Pothvatu Moslavačka gora 42«, doživio potpun vojni i, još više, politički slom. Neprijatelj je izveo operaciju čišćenja Moslavačke gore od partizana u trajanju od tri dana, a nije polučio praktično nikakav uspjeh. Iako je 16. X okružio MPO u istočnom dijelu Moslavačke gore, vodio žestoku borbu cijeh dan, postigavši, gledano prostorno, taktičko okruženje, nije uspio ništa jer se Odred u toku noći izvukao iz okruženja. U toku 17. i 18. X neprijatelj je tukao artiljerijom i minobacačima »po partizanima« u Moslavačkoj gori, pješadijskom vatrom je pročešljavao šumarke i na kraju završio operaciju bez valjanih rezultata. To je već treći put kako je MPO okružen u Moslavačkoj gori, da bi se nakon jednog dana borbe izvukao, a neprijatelj bi zatim udario u prazno. Već smo rekli da je to karakteristično za MPO u toku čitavog rata nije bio razbijen od mnogo jačih neprijateljskih snaga koje su, objektivno gledano, imale mnogo šansi da to ostvare da je Štab MPO-a loše radio. Otuda i izvjesne kritike Moslavačkog odreda da u pojedinim periodima nije dovoljno aktivno i slično. To je samo djelomično točno. Činjenica je da MPO ne prijatelj nikada nije razbio, a kamoli uništio.

MPO NA BILOGORI

(listopad 1942)

Poznato je da Bielogora kao geografski pojam obuhvaća dosta široku i dugu zemljiju površinu od linije Koprivnica — Križevci na jugoistok sve do s. Čelića i Miokovićeva. Međutim, mnogi moslavački partizani i narod zvali su Bielogorom njen istočni dio koji pokrivaju današnje općine Virovitica i Grubišno Polje, pa će se i ovdje uvjetno koristiti taj naziv.

Dok je neprijatelj djelovao artiljerijom i minobacačima po Moslavačkoj gori, trošio municiju na pustu planinu, MPO je danju produžio marš iz š. Trupinski gaj prema Jazmaku, tt. 144, sjeverno od s. Trnava — Zdenački gaj. Kasno je popodne 17. X, sjeverno od željezničke stanice Veliki Zdenci oko 200 — 300 m prelazi kolona MPO-a cestu Daruvar — Veliki Zdenci — Bjelovar. Šuma je s obje strane puta, nema jačih bočnih osiguranja. Odjednom iz pravca V. Zdenci (općinski centar i važna raskrsnica putova) juri kamion pun vojske. »Banda«, vikne netko. Kolona se prekida i nastaje mala zabuna. Uto stiže i kamion s ustašama. Partizani otvore vatru, neprijatelj također, ali kamion ipak pobegne (jedan ustaša ubijen, dva ranjena) prema s. Pavlovcu i dalje. Partizani nisu imali gubitaka.

Te večeri čitav se Odred prikupio u Velikoj Jasenovači. Borci su umorni, još više gladni, nisu jeli puna dva dana. Intendant Ađo, intendanti bataljona i ekonomi četa rasporede borce po kućama na večeru.

Narod Velike Jasenovače je dobar, MNOO je aktivan i brz te ugosti moslavačke partizane kao svoje rođene. Tu je Odred zanocićio, a sutradan i nekoliko narednih dana ostao u rejonu Velike i Male Barne, isturajući osiguranja prema neprijateljskim uporištima Grubišno Polje i Veliki Grđevac.

U jedinicama Odreda izvršene su kadrovske promjene i razvrstani novi borci po četama. Vrijeme predaha iskorišteno je za sredivanje stanja i partijsko-politički rad. Istovremeno su izvršene pripreme za zajedničko djelovanje s Bilogorcima i I bataljonom 12. slavonske NO brigade. Ovaj bataljon djelovao je na Bilogori samostalno u cilju jačanja NOP-a, naročito poslije zvjerstava početkom listopada na kotaru Grubišno Polje.

Shodno odluci Pavelića, njegovih doglavnika, komande I domobranskog zbora u Sisku i komande I pješačke divizije u Bjelovaru, uz punu podršku velikih župana Velike župe Bilogora i Prigorje i raznih ustaških glavešina, neprijatelj je izveo operaciju čišćenja na širem prostoru Bilogore i Moslavine. Jedinice I gorske divizije, koristeći odsustvo naših jačih snaga, već su početkom listopada jakim snagama pročistile jugoistočni dio Bilogore, posebno područje kotara Grubišno Polje. Za desetak dana počinile su mnoge zločine po selima kotara Grubišno Polje, ubijeno je više stotina ljudi, preležno žena, djece i staraca, a još više otjerano u logore.

18. ili 19. listopada ~*P0 je stigao u Mali Grđevac. Bilo je popodne. Prethodne noći padala je jaka kiša. Budući da je zemlja bila natopljena i topla, isparavanje je bilo intenzivnije. Spušta se kolona I bataljona putem koji iz Velike Barne vodi u Mali Grđevac. Naprijed je pret-hodnica, lijevo pobočnica, iznad sela na kosi stalno bočno osiguranje, jer je neprijateljsko uporište Veliki Grđevac u blizini. Vijuga duga kolona moslavačkih partizana i ulazi u selo. Slika stravična, nigdje žive duše, stoka po livadama, ovce u baštama, svinje, guske, kokoši i pokoj pas, sve je rastureno, luta selom i pustim dvorištima. Kuće prazne, nema stanovnika, sve razbacano, perje prosuto, namještaj polomljen. U nekim kućama ima i sačuvanog namještaja. Ipak je ostalo 5—6 porodica mađarske narodnosti. Srbi su pobijeni ili otjerani u logor.

Jedinice MPO rasporede se po četama i vodovima. Prizor ogorči partizane. Usred sela razmjestila se I četa I bataljona. Komandir je Toma Matašić, radnik od Siska, komesar Lazo Volar-Lako, komandiri vodova Marko Opačić i Stevo Vuković-Plan. Bilo je 16,30 sati. Komanda čete okupila se u jednoj kući s lijeve strane puta prema Topolovici. Ekonom čete sprema večeru. Ima svega, čak i meda po kućama. Na jednom upade vodnik Vuković-Plarnen, visok i plećat, sav usplahiren, reče: »Dodata, drugovi, da vidite što je krvava ustaška banda uradila.« Skoče komandir, komesar, komandiri vodova i borci, Plamen ispred svih žuri, gotovo trči. Nakon prelaska puta, u voćnjaku malog udolja, Vuković pokaže rukorn. »Vidite, drugovi.« Seosko perilo (pralo) puno je zaklanih, vide se ruke, zgrčena tijela djece, staraca i žena. Užas! Strašan zločin. Partizani gledaju. Na licima žalost, mržnja i odlučnost. Nitko ne govori. Potraje to minutu-dvije, a tada vodnik Vuković, crven u licu, reče: »Kunem se partizanskom čašću, kao Hrvat nad grobom poklanjenih Srba, da će se osvetiti zlikovcima koji ovo počiniše. Borit ću

se do posljednje kapi krvi.« Progovori Plamen iz srca prisutnih partizana. Poginuo je junački 1944. kao komandant bataljona u 16. omladinskoj brigadi, vraćajući se iz Žumberka u svoju Moslavинu.

U vezi s tim događajem karakterističan je izvještaj komandanta 1 gorskog zdruga i pukovnika Peričića kasnije ustaškog generala, koji u općoj bojnoj »Relaciji« za listopad 1942. (operativni izvještaj) za I bojnu navodi slijedeće:

Kao što se vidi, I bojna I gorskog zdruga »Ante Pavelić« čistila je Bilogoru i izvršila zločin u s. Malom Grđevcu. Ubijeno je 28 ljudi, žena i djece, zapravo poklano.

Tih je dana Moslavački odred razvio široku aktivnost na ovom dijelu Bilogore u saradnji s I bataljonom 12. brigade i bilogorskim partizanima. Organiziran je napad na neprijateljsko uporište u Velikoj Pisanici, zatim u Velikom Grđevcu.

Radi bolje koordinacije rada i borbenih djelovanja tih snaga, na Bilogori je formiran operativni štab.

Napad na općinsko mjesto i domobransku posadu u Velikoj Pisanici (22. X 1942) nije uspio jer je neprijatelj 21. povukao satniju u Bjelovar. Tako su MPO i bataljon 12. slavonske brigade udarili u prazno. Zaplijenjeno je dvije tone brašna, jedna tona sira, nešto maslaca, vrhnja i ostalog, od oružja ništa. Naši obavještajni organi površno su obavili posao, a ni komanda nije pratila situaciju u Velikoj Pisanici.

Napad na neprijateljsko uporište Veliki Grđevac

Veliki Grđevac bio je važna karika u lancu obrane teritorije NDH u ovom dijelu sjeverne Hrvatske. Iz Velikog Grđevca ustaše su često polazile u krvave pohode na bilogorska sela. Bojeći se partizana i naroda, općinska ustaška vlast insistirala je da Veliki Grđevac bude stalni garnizon. U tome su imali podršku velikog župana Velike župe Bilogora Do dolaska jedinica I gorske divizije, u Grđevcu su kao stalna posada bili dijelovi I pješadijske pukovnije iz Bjelovara, jačine 1 do 2 satnije. Poslije operacije čišćenja Moslavačke gore, u Grđevac su došli dijelovi IV gorskog zdruga.

23. listopada, dok su Operativni štab, ŠMPO i Štab bataljona završavali pripreme za napad na Veliki Grđevac, neprijatelj je na osnovu dobivenih podataka odlučio pojačati snage IV gorskog zdruga jednom pohodnom satnjicom iz I pješačke pukovnije. Tako se dogodilo da je 23. listopada naveče u Velikom Grđevcu neprijatelj imao snagu jednog bataljona, i to jednu ojačanu satniju II bojne IV gorskog zdruga, pohodnu stanicu I pješačke pukovnije i oko 100 ustaša, žandara i ostalih. Veliki Grđevac je bio pogodan za organizaciju obrane s obzirom na zemljiste i vještačke objekte. Otpornim točkama, vodova i četa, on je predstavljaо tvrd orah i za napadače težak zadatak.

Stoga se dogodilo da MPO sa dva bataljona, I bataljon 12. brigade i Bilogorski odred nisu imali uspjeha. Napad je odbijen uz osjetne gubitke partizana.

Plan napada na neprijatelja u Velikom Grđevcu:

— na sjeverni dio i centar, napada I bataljon 12. brigade i Bilogorci,

- na južni dio 1 bataljon MPO-a,
- II bataljon osigurava od intervencije na pravcima Bjelovar i Veliki Zdenci, odnosno Hercegovac.

Cilj takvog grupiranja snaga bio je: u prvom naletu razbiti vanjsku obranu neprijatelja, rasjecajući je, a zatim po dijelovima slomiti otpor i zauzeti čitavo mjesto.

Dovodenje jedinica izvršeno je noću 23. X 1942., pa je napad otpočeo 24. u 00,30 sati. Kod većine četa podudarao se polazni i jurišni položaj, tako da je napada bio juriš na dobro organiziranu obranu. Iznenadenja nije bilo. Neprijatelj je očekivao napad i nalazio se na položajima. Zato juriši partizanskih četa nisu dali željene rezultate.

Borbeni moral, hrabrost i upornost bili su na visini u svim jedinicama, o čemu rječito govore podaci:

- poginulo je 13 boraca, ranjeno više od 20, što je mnogo za taj nivo borbe;

- naši drugovi savršeno su se držali, gotovo se može reći da su suviše hrabro jurišali na neprijatelja, kaže se u izvještaju I bataljona 12. slavonske brigade od 25. X 1942.;

- jedan vod I bataljona MO, s Jugom i Isom, upao je u neprijateljski rov i pobio 5 neprijateljskih vojnika (Zlatko Glik, Partizanska godina, str. 173).

Neprijateljski gubici bili su približno isti. Zarobljeno je 25 domobrana na želj. stanici, zaplijenjeno: 23 puške, nešto municije i bombi.

Natrag u Moslavinu

Pogibija većeg broja partizana i mnogi ranjenici u neuspjelom napadu na Veliki Grđevac izazvali su potištenost boraca i rukovodilaca MPO-a, ali i srdžbu i spremnost da krenu u nove borbe.

Vijest da se ide natrag u Moslavinu unijela je živost u jedinice Odreda.

Štab MPO-a razmjestio se u Velikom Prokopu s prištapskim dijelovima. Prvi bataljon našao se u slijedećem rasporedu: Štab bataljona na čelu s Cerom i Magom i 1 četa u Malom Prokopu,

- II četa u Maloj Bršljanici i

- III četa u Dišniku, od koje jedan vod u Velikoj Bršljanici.

Raspored bataljona bio je u osnovi takav, ali se i mijenjao, tako da je u Dišniku bila četa I i II partizanskog bataljona, ili je II bataljon nekad imao četu u Oštrom Zidu, a ponekad nije. Zadatak I bataljona bio je da djeluje na slabije snage neprijatelja na pravcima Kutina — Goilo i Garešnica zasjedama, prepadima i elastičnom obranom slobodne teritorije, isturajući patrole što bliže uporištima. Jedan od ciljeva bio je sprječiti prođor neprijatelja na slobodnu teritoriju i stvoriti povoljnije uvjete za rad rukovodstva NOP-a.

Raspored II bataljona: Štab bataljona s komandantom Stevom Ćučkovićem i polit. komesarom Ivanom Pandom-Tatekom nalazio se u Velikom Prokopu s pozadinskim dijelovima. Jedna četa u Trnovitičkoj Popovači, a jedna u Gornjoj Garešnici, jedan vod u Oštrom Zidu i III četa bez voda kod Štaba odreda u rezervi u Velikom Prokopu. Zadatak

bataljona: rasporedom snaga i kontrolom pojedinih pravaca spriječiti iznenadan prodor neprijatelja iz pravaca Garešnice i Berekha. Na taj način osigurati nesmetan rad komandi i rukovodstava na oslobođenoj teritoriji, zatim zasjedama, prepadima i napadima na manje dijelove neprijatelja razvijati aktivnost, izviđati itd.

Narednih dana, kada bi glavne snage I bataljona išle u akciju prema Kutini i dalje, izvršeno je pomicanje četa II bataljona na rejon I bataljona, ili obratno. Takvim rasporedom jedinica Odreda omogućeno je:

- držanje i osiguranje slobodne i poluslobodne teritorije,
- uspješan rad Partije, SKOJ-a, Narodnog fronta,
- uspješna organizacija i funkcioniranje pozadine,
- intenzivan agitaciono-propagandni rad na terenu u cjelini i stvoreni oslonac za aktivna djelovanja prema neprijateljskim uporištima u Kutini, Goilu, Garešnici, Hercegovcu, Bereku i Čazmi.

Dakle, bilo je moguće da se iz rejona rasporeda partizanskih četa i bataljona upućuju jedinice u raznim pravcima na izvršenje akcija. Za svega nekoliko dana Odred je postao gospodar situacije na relativno širokom području Moslavine. Neprijatelj se bojao upućivati manje dijelove daleko od glavnih uporišta⁴²⁾ jer su redovno postajali pljen partizana.

Svakog dana bilo je dodira s neprijatnjem: sukobi patrola, napadi naših novih jedinica na izviđačke patrole neprijatelja, upadi u veća naseljena mjesta, razoružavanje pojedinaca i grupa neprijateljskih vojnika i starješina. U nizu manjih okršaja i akcija bilo je i takvih koje su imale veće značenje zbog plijena u oružju i malih vlastitih gubitaka ili zbog važnosti objekta napada. Bataljoni MPO-a razvili su u studenom 1942. veoma živu borbenu djelatnost. Gotovo svakog dana izvedena je poneka akcija. Tako je I bataljon izvršio kombinirane akcije zasjedama, prepadima i upadima, donoseći neprijatelju dosta gubitaka. Smjenjivali su se napadi na prugu, na straže i patrole neprijatelja, zarobljeno je mnogo oružja i opreme sa zaista malim vlastitim gubicima. Stalan manevar jedinicama od čete do bataljona po čitavoj Moslavini stvorio je zabunu kod neprijatelja o jačini i rasporedu naših snaga. Takvoj intenzivnoj aktivnosti Odreda pridonijela su i rukovodstva KPH, prije svega OK KPH Čazma — Moslavina, te KK KPH Čazma, Sisak, Kutina, Garešnica, koji su inicirali mnoge akcije u cilju stvaranja boljih uvjeta za politički rad i razvoj NOB-a na moslavačkom području.

Kakva je aktivnost jedinica Odreda u studenom 1942. može se vidjeti iz slijedećih podataka:

1. XI 1942. Sovari, zaplijenjeno 7 pušaka,
2. XI 1942. sukob sa žandarima, zaplijenjeno 9 pušaka,
4. XI 1942. sukob s ustašama kod mosta na Lonji u rejonu Strušca, zarobljeno 12 ustaša i 2 žandara,

") Termin »uporište«, iako nije adekvatan našoj vojnoj terminologiji, jer uporište može biti protivtenkovsko i drugo, ipak ga upotrebljavam za to što je odomaćen u ovom kraju i podrazumijeva naseljeno mjesto i neprijateljske snage u njemu, bez obzira na stupanj utvrđivanja.

11. XI 1942. u Kapelici ubijeno 3 ustaše, zaplijenjene 3 puške,
13. XI 1942. Voloder, zaplijenjeno 8 pušaka,
18. XI 1942. zaplijenjeno 8 pušaka i 1 puškomitriljez,
29. XI 1942. sukob sa žandarima kod Krivaje, zaplijenjene 3 puške, i
30. XI 1942. u Ivanskoj zarobljeno 18 žandara i zaplijenjeno 18 pušaka, u Novoj Rači 3 puške.

Osim toga, izvedeno je više desetina manjih akcija na čitavom području Moslavine snagama MPO-a i udarnih grupa kao isturenih jedinica Odreda. Zaplijenjeno je ukupno oko 100 pušaka, nekoliko p/m 20-ak pištolja i druge razne opreme, što je oružja za dvije prosječne partizanske čete.

Evo nekih akcija:

Marš I bataljona prema Čazmi i Posavini

U cilju ostvarivanja odluke Štaba MPO-a (intenziviranje borbenih djelovanja u čitavoj Moslavini, jačanje NOP-a, mobilizacija novih boraca, zapljena novog oružja i opreme), jedinice Odreda prešle su u šire ofanzivne akcije s osloncem na Moslavačku goru.

II bataljon sa Štabom odreda i prištapskim dijelovima ostao je na kotaru Garešnica, izvršavajući čitav niz raznih akcija.

Prvi bataljon pod komandom komandanta Odreda Marijana Cvetkovića krenuo je 30. listopada na duži marš ili mali marš-manevar (marš-manevar je manevar bataljona i brigada i djelovanje na tom putu) na zapadni dio Moslavine u cilju izvođenja borbenih djelovanja i širenja NOB-a. Bilo je veoma značajno da se na kotarima Čazma i Sisak pojave jače partizanske snage, izvedu više akcija, nanesu neprijatelju veće gubitke i razbiju iluziju o miru i čvrstini ustaške vlasti.

Prvi dan marša protekao je bez posebnih događaja. Bataljon je krenuo iz Malog Prokopa pravcem Crkvište, Humka — Stara Straža, s. Vrllinska. Dužina marš-rute iznosila je oko 35 km, što je s dosta uspona i padova bilo naporno. Stigavši navečer u Vrllinsku, bataljon je ostao na večeri, zatim je produžio marš preko sela Pavličani, šume Jantak, prešao Česmu i komunikaciju Čazma — Ivanić-Grad. Prešavši daljinu od oko 12 km od Vrllinske, toga je dana Odred prevalio oko 50 km, što je bilo dosta i za partizane. Odmor u Sovarima i Marčanima, gdje se bataljon razmjestio noću 30. listopada na 1. studenog, dobro je došao svima. Osvanuo je prvi studeni, prohladan i lijep dan. To je katolički praznik Svi sveti, kada se ide na groblje, obilazi grobove rođaka, kiti 'i cvijećem pali svijeće, itd. U Marčanima i Sovarima je živo, puna sela partizana. Mnogi prvi put vide toliko partizana. »Pa to je stvarno vojska«, govori Štef K. svom kumu Ivi. »Bogme je, moj kume, buju oni pobedili, narod je uz njih«, odgovori Ivo. »Vidiš, većina su naši Hrvati, bore se protiv Nijemaca i ustaša, ima ih svih nacionalnosti, svi su kao braća, nikoga ne diraju. Puno mi je o tome govorio jedan partizan, od onih koji su spavalii kod mene u štaglju.«

Osim napada na Čazmu sredinom listopada, to je bilo puvi put da krupnija partizanska jedinica boravi danju u selima kotara Čazma. Neki izdajnik ipak je otisao u Čazmu i obavijestio štab I bojne I gorskog

zdruga da u Sovarima ima partizana. Nije znao sve, već je pretpostavljao da je to manja grupa, pa je bojnika izvijestio pogrešno. Zato je oko 10 sati jedna satnija domobrana iz Čazme krenula u Sovare da pohvata tu »manju grupu«. Ali na njihovu nevolju, četa je spremno dočekala zdrugovce vatrom iz pušaka i puškomitrailjeza. Bila je to kratka borba u kojoj je neprijatelj razbijen i natjeran u paničan bijeg. Koliko je bilo straha kod neprijatelja govori podatak da je zaplijenjeno 7 pušaka koje su domobrani pobacali bježeći glavom bez obzira.

Istoga dana poslije podne bataljon je izvršio marš još zapadnije i razmjestio se u s. Marči i s. Obreški. Naveče su održani zborovi u oba sela i narodu su objašnjeni ciljevi NOB-a. Odaziv ljudi bio je dobar, prijem boraca također. U tom rasporedu bataljon je ostao i sutradan 2. studenog.

Oko podne, 2. XI naišla je oveća grupa od 60 ustaša i žandara iz uporišta Kloštar Ivanić na partizansku četu koja se nalazila u s. Obreški na položaju. Došlo je do kraće i oštре borbe. Neprijatelj je ubrzano pobegao ostavivši na položaju 4 puške i 400 metaka.

U oba slučaja jedinice I bataljona MO-a nisu imale nikakvih gubitaka. Nije poznato da li je neprijatelj imao mrtvih i ranjenih, najvjerojatnije je imao. Neprijatelj je bio iznenaden. To znači da nije imao podataka o jačini, rasporedu i namjerama partizana pa je poslao slabije snage da te »grupice partizana« pohvataju. Narod je rado primao partizane pa nije bilo veće izdaje, osim eventualnih pojedinaca i ustaških funkcionera. Politički odjek bio je snažan, svuda se pričalo o partizanima, što je stvaralo povoljnu klimu za rad organizacija NOP-a.

Bataljon je prenoćio u lim selima, što je također bilo značajno. Rano ujutro 3. XI krenuo je prema s. Žutici obilazeći sa zapada kako neprijateljsko uporište Ivanić-Grad. Loše proračunavši vrijeme, bataljon danju prelazi prugu Zagreb — Beograd između želj. stanica Prečec i Ivanić-Grad. Obilazeći sela produžava pokret prema š. Žutici. Ispalo je čak dobro da se tako prijede cesta i pruga jer neprijatelj to nije očekivao. Nešto kasnije, uočivši prebacivanje partizana u š. Žuticu, neprijatelj je upozorio svoje komande. O tome štab I domobranskog zbora izvještava Ministarstvo oružanih snaga i žali se da nema snaga za intervenciju. Plaši se da će partizani napasti zemljишnu zajednicu i njene objekte u Budaševu, gdje je tada bilo poljoprivredno dobro. Dakle, neprijatelj se bojao partizana i bio je krajnje neaktivran. Svi su slali izvještaje svojim prepostavljenima (ustaše, žandari, domobranske jedinice, kotarske oblasti i drugi) »na nadležnost«. Jedan je od razloga tome, pored lošeg komandiranja, slaba pokretljivost neprijateljskih jedinica. Suprotno tome, I bataljon MO-a našao se u toku jednoga dana marša u zapadnom dijelu Moslavine, boravio je dva dana zapadno od Čazme i treći dan naveče stigao u š. Žuticu, sjeveroistočno od Siska 10—15 km, a dva dana nakon toga bio je već na Moslavačkoj gori.

NAPAD NA STRAŽU KOD STRUŠCA

Budući da je bataljon 3. XI podveče stigao u Žuticu u rejon Pleso, stalno marširajući, toga dana nije bilo hrane. U šumi je nađeno divljih jabuka. Poneki borac imao je nešto hrane pa su je borci podijelili. Sa-

stav boraca i rukovodilaca 1 bataljona bio je dobar, moralno-političko stanje i borbena gotovost na visini. Bilo je tu starih boraca iz Sisačkog partizanskog odreda koji su, eto, nakon dužeg vremena ponovo došli u Posavinu (Posavina je u užem smislu sjevero-istočni dio kotara Sisak između Save i Lonje, odnosno Česme.) Većina boraca je prvi put došla u nepoznat kraj. Svuda pusta ravnica, šuma, voda, pa se borce uozbiljili, drže se svojih jedinica i komandira. S bataljonom je pored komandanta Odreda i komesar. Štab bataljona s komandantom Cerom, komesаром Bobetkom-Magom, operativcem Jugom te komandirom III čete bili su iskusni partizanski borci i rukovodioci, »stari lijači« kako bi znali reći Cvetković i Knebl.

I dok se bataljon odmarao i pripremao za slijedeće akcije, Štab od reda i bataljona organizirali su prikupljanje podataka o jačini i rasporedu neprijatelja. Toga popodneva u Štab stiže grupa drugova iz Siska. Stražar zaustavi tu grupu civila zaklonjen iza starog hrasta. »Stoj.« »Stali smo.« »Tko ide?« »Svoji smo«, odgovori čelnici atletski razvijen čovjek spremjan da brzo reagira ako to nije partizanski stražar. Ali opazi trorogu kapu partizanku s crvenom petokrakom zvjezdom. Stražar ih pusti bliže i upita koga traže. »Ja sam Smolčić, sekretar KK Sisak, vodi nas u štab.« Uto pristiže komandir straže sa dva borca. Odmah krenu u šumu, kojih stotinjak metara. Kraj vatre je veća grupa partizanskih oficira. Svi su u uniformama s oznakama na lijevim rukavima. »Smrt fašizmu«, ozbiljno će Franjo. »Sloboda narodu«, odgovore članovi Štaba MPO-a i bataljona. Zatim je usljedilo čvrsto stezanje ruku i grljenje. Partizanski rukovodioci odavno se nisu vidjeli. Tu su Marijan Cvetković, Franjo Knebl, Maga-Bobetko, Vlado Smolčić (rođeni brat Franjin) i drugi.

Franjo Smolčić upozna Štab odreda i bataljona sa situacijom na sisačkom kotaru: »Ustaško-žandarska straža na Lonjskom mostu kod Strušca ozbiljna je smetnja, moramo je daleko obilaziti prilikom povezivanja s Moslavom. Oni nam ometaju svaki rad, legitimiraju ljude, kontroliraju promet na pravcu Sisak — Popovača i obratno. Naši ljudi iz Budaševa, Hrastelnice i drugih sela, koji imaju vinograde u Moslavini, teško mogu da nam pomažu. Bandu treba likvidirati. Nisu baaš borbeni, sigurno će se predati, naročito ako ih iznenadimo. Ja će sutra prikupiti potrebne podatke pomoći naših saradnika, a vi ih naveče napadnite. Naći ćemo se u Brezovici, sjeverozapadno od mosta 2 km, čekat ću vas kraj Lonje.«

Franjo sa svojom grupom ode, a Štab odreda i bataljona razrade plan napada:

— jačim snagama presjeći komunikaciju Popovača — Sisak, postavljajući zasjede sjeverno i južno od mosta sa zadatkom: sjeverna zasjeda ima spriječiti pokušaj neprijatelja da iz pravca Popovače pritekne u pomoći straži u rejonu mosta. Zasjeda mora pohvatati sve pojedince i grupe koje bi naišle putem i osigurati tajnost napada s te strane;

— južna zasjeda presijeca komunikaciju južno od mosta i sprečava neprijatelju da intervenira iz pravca Siska; spriječiti prolaz pojedinaca i pohvatati ustaše koji bi pokušali bježati na tu stranu;

— manjim, pomoćnim snagama, tj. prvom četom, izvršiti iznenadan i energičan napad na posadu kod mosta na Lonji i likvidirati je.

Sutradan, 4. XI 1942. poslije podne, bataljon je izvršio marš pravcem Pleso — k. 105 — Malo i Veliko Polje — k. 99, lijevom obalom r. Lonje — Glavica tt 100 — Lipovac k. 96. Već je pala noć kada su partizani stigli na r. Lonju kod natpisa Lonja, zapadno od mosta oko 2 km. Rijeka Lonja je porasla tako da je prijelaz ceste, određene za napad, predstavljaо problem. Sreća je bila što je tu inače bilo brvno. Ribari su na više mjesta opleli jak plot s otvorima za ispuštanje vode, odnosno za hvatanje ribe. Međutim, to noću nije bio pogodan prijelaz za četu, pa je bilo potrebno da se izradi prijelaz preko rijeke od priručnog materijala. Četa je morala prijeći Lonju da bi došla do objekta napada, neprijateljske posade kod mosta. Komandant MPO-a, svijetleći baterijskom lampom, naredi da se izradi prijelaz preko Lonje. Vojničkim noževima brzo je nasjećeno šiblje. Grupa za izgradnjу prijelaza završila je posao za nepun sat.

Noć je tamna, ali se s vremena na vrijeme nešto vidi jer mjesec proviruje između oblaka. »Pokret«, naredi komandir I čete I bataljona Toma Matašić i kreće preko partizanskog mosta na desnu obalu rijeke. Lonja, ta nizinska mutna rijeka, tromo teče pred noćnim posjetiocima koji neće na most cestom, već se tiho prebacuju ovdje. Prijede četa Lonju i uputi se desnom obalom prema cesti Popovača — Sisak. S Matašićem je i Pavle Borovnjak, koji vodi četu i poznaje teren, te mu je komandant Cvetković naredio da ide s Matašićem na čelu. Kada kolona stiže nadomak lugarnice, ostavi drugi i treći vod, a prvi s komandrom Matašićem i Borovnjakom kreće južnije prosjekom i izbjije na cestu, prijede je i oprezno pored nasipa stigne u visinu mosta na Lonji. Borci su pognuti, hoće neopaženo stići do mosta istočno od lugarnice gdje je neprijateljska posada. Svaki borac je napet jer akcija mora uspjeti. »Samo da se neopaženo privučemo do mosta i zatvorimo potkovicu oko bande«, Matašić šapće Borovnjaku. Još malo, eno mosta, ne ma nikoga, naprijed.

Tišina. Već je 21 sat. Znak za početak napada bit će vatrica prvog voda s istočne strane. Okružio Matašić neprijateljsku četu sa zapada, juga i istoka, a mutna Lonja sa sjevera. Kraj mosta u jugozapadnom trouglu, koji čine cesta i rijeka Lonja, smjestila se oveća zgrada na čardak s podrumom od tvrdog materijala i drvenim katom. To je lugarnica zadruge Budaševu koju su ustaše pretvorile u kasarnu.

Pred lugarnicom je I. K. ustaša iz Strušca. Stražari i korača ispred zgrade, osmatra nasip s cestom i most, zatim gleda uz šumu, a ona tiha i mračna. Što ako su tu negdje partizani, mene će prvog ubiti, zgrozi se pri toj pomisli, neka jeza mu se penje uz kičmu, čini mu se da mu se kosa diže. Još se bolje zagleda naokolo, ali nigdje nikoga, samo mjesec proviri iza oblaka. Stražar odagna zlu misao i pride bliže lugarnici pa proviri kroz prozor. Unutra su ustaše iz Strušca, njegovi seljani, njih 15-ak, i gospodin oružnički podnarednik Paško sa dva žandara-oružnika. Neki sjede oko stola, piju vino iz čupa i kraj petrolejke nešto pričaju, a većina legla i drijema. Okrene se Ivan i pode prema cesti, kad planu pušku, zatim odjekne snažan pucanj i prolomi tišinu Lonjskog polja. Zapraštaju puške sa svih strana. Pade Ivan od straha, zatin skoci kao da ga nešto poneše te uteče u lugarnicu i vikne: »Partizani!« Strah ovlada svima, nitko ne komandira niti puca. Oko lugarnice par-

tizani. »Predajte se, ovdje partizani, opkoljeni ste.« Tajac. »Ako se predate, ništa vam se neće dogoditi.« Podnarednik Paško, komandir ustaško-žandarske posade, grozničavo razmišlja. Ako pruži otpor, nema šanse, nadmoć partizana je očita, a ustaše pripremne bojne nisu bogzna kakvi borci. Bolje je da se predaj. Ovaj što traži predaju čini mu se poznat po glasu. Da to nije Crnečki, isti njegov glas, ta poznaje ga, bili su zajedno na službi za vrijeme bivše Jugoslavije. »Matija, jesu li ti?« »Jesam«, oglasi se, »predaj se i ne boj se, ništa vam nećemo. Oružje i opremu predajte nama, a vas ćemo pustiti.« »Predajemo se«, vikne Paško. Posada ga posluša i dignutih ruku izide. Partizani, naviknuti na takav posao, za nekoliko minuta razoružaju posadu na mostu. Pokupivši nešto čebadi i druge opreme, grupa za uništenje zapali lugarnicu. Kako je bila uglavnom od drveta, posuta petrolejom plane i ubrzo se pretvorila u veliku buktinju, osvjetljavajući širu okolicu mosta koji je rušila druga grupa partizana.

Uskoro nakon toga krenu jedinice I bataljona MO-a u s. Stružec. Na čelu je druga četa, na začelju treća, u sredini kolone prva četa sa zarobljenicima. U sredini sela, kod seoske gostonice, kolona stane. Cer naredi komandirima da postave osiguranje i organiziraju večeru. Zarobljene ustaše i žandare prikupi komandir 1 čete Matašić ispred gostonice i postavi stražu.

Bilo je to pravo čudo za stanovnike sela: pucjava kod mosta,gori lugarnica i evo njihovih seljana ustaša, zarobljenih stoje pognutih glava kao pokisle kokoši i čekaju što će biti s njima. Strah je obuzeo mnoge čiji su sinovi ili muževi ovdje pod partizanskom stražom. »Sused Ivo, šta će biti s njima«, pita seljak F. P. u pola glasa, »zar će ih ubiti. Vrag ih je odnio među ustaše, šta će tamo. Čuo sam od partizanskog oficira malo prije da ih neće potući. Oficir je rekao da su partizani narodna vojska, da se bore za slobodu protiv fašističkog okupatora i njihovih slugu ustaša, četnika i drugih. One koji nisu izvršili zločine i predaju se, neće ubiti. On veli da će i ove seljake ustaše pustiti doma, ali da više ne smiju ići u neprijateljsku vojsku. Ako je tako, onda je dobro, pustit će i moga sina. E, neće više služiti tim gadima ustašama. Vidio sam da to nevalja čim su počeli činiti zla. Pamet u glavu, susjed.« Kod gostonice prikupi se oveća grupa partizana i jedan oficir počne govoriti zarobljenicima i seljacima o ciljevima NOB-a. Na kraju pozove zarobljenike u partizane. Nitko se na javlja. Zatim reče: »Slobodni ste, idite svojim kućama, ali nemojte više ići u ustaše i neprijateljsku vojsku. Ako vas ponovno uhvatimo, bit ćete kažnjeni. Mi smo narodna vojska, borimo se i za vašu slobodu.«

Bilo je smiješno gledati te seljake koji su prije dva sata bili ustaše pripremne ustaške bojne, čuvari »novog poretka« i Pavelićeve NDH, kako su sada šaka jada koja u gaćama hita svojim kućama sretna što je živa. Većini je lagnulo, oslobođili su se teškog bremena službe ustašama, sada ih više neće tako lako dobiti na tu stranu. Istina, neki su loše procijenili situaciju pa su ostali s ustašama, što su na kraju platili glavom. No, takvih je bilo malo. Ovim napadom MPO je postigao velik politički uspjeh. Za ljude u Stružcu bio je to prijeloman događaj jer je razbijen ustaški pokret i počelo je naglo osipanje njihovih redova.

va. Porastao je ugled NOB-a i partizanskih jedinica. Više nikada, do kraja rata, neprijatelj nije imao stalnu posadu u selu.

Iako neprijatelj nije pružio otpor, uspjeh je bio potpun. Zaplijenjeno je 18 vojničkih pušaka, 2 pištolja, oko 2000 metaka, odjeće, obuće, čebadi i druge opreme. Partizani nisu imali gubitaka.

Kako je neprijatelj ocijenio ovu akciju partizana vidi se iz izvještaja Vrhovnog oružničkog zapovjedništva NDH od 6. studenog 1942., u kojem pored ostalog piše:

»Oružničko krilo Zagreb, 5. studenog pismeno javlja:

4. XI oko 21 sat, jača skupina partizana izvršila je napad na most Breberovec kod Strušca (8 km jugozapadno od Popovače). Došli su iz Brezovice kotar Sisak. Nakon kraće borbe partizani su uspjeli zapaliti nastambu i zarobiti cijelu stražu od tri oružnika i 20 ustaša pripremne bojne koje su razoružali, svukli ih i pustili. Sabiraju se između Vodoljera i Gračenice. Postoji opasnost za Popovaču i skladišta ZEMPRO u Potoku (4 km južno od Popovače).«

Sličan je izvještaj I domobranskog zbora u Sisku koji navodi da su zarobljena tri oružnika i 15 ustaša. U depeši iste komande od 5. XI 1942. piše još i to da I domobranski zbor nema snaga za intervenciju te da je ova pojавa partizana opasna, pa traži od MINORS-a brze mjere.

ČETVRTO PROTUDJELOVANJE NA MOSLAVAČKOJ GORI

Do sredine studenog MPO je postigao čitav niz uspjeha u borbama. Pored vojne aktivnosti, zarobljavanja neprijateljskih vojnika i starješina, te zapljene oružja i opreme, razbijene su mnoge manje jedinice ustaških pripremnih bojni po selima Moslavine. Stvorena je široka slobodna teritorija i organizirana pozadina uz istovremeno razbijanje sistema vlasti NDH.

Zbog toga, da razbije MPO, spriječi naglo širenje NOP-a, ojača poljuljani moral ustaša i uspostavi narušeni sistem vlasti, neprijatelj je organizirao IV po redu akciju čišćenja Moslavačke gore od partizana.

Pored toga što se i sam Pavelić ljutio na svoje doglavnike, komandu I domobranskog zbora, I pješačke divizije i I gorske divizije, na velike župane Velike Župe Bilogora i Prigorje, njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj Glaise von Horstenau zahtijeva pacifikaciju ovog dijela NDH, osobito šireg zemljишnog pojasa uz glavnu komunikaciju Zagreb — Beograd, prugu i cestu.

Budući da nije imao dovoljno snaga da jednom širokom operacijom čišćenja u medurječju Drava — Sava ozbiljno ugrozi jedinice NOV i POJ, neprijatelj je bio prisiljen da, eto, već četvrti put u 1942. godini, obuhvaćajući Moslavačku goru s jedne kružne osnovice, pokuša okružiti i razbiti Moslavački odred. Dakle, ponovno je morao angažirati snage jačine divizije protiv dva partizanska bataljona, odnosno protiv jedinica Moslavačkog odreda.

Zapovjednik I gorske divizije pukovnik Gustović već je prvih dana studenog naredio zapovjedništвima I i IV gorskog zdruga da pokaže detaljne podatke o partizanima i organizacijama NOP-a, jer opet jačaju ti vražji partizani. »Vi, gospodine Peričiću (potpukovnik Peričić je

taj raspored noću. To je bilo vrlo značajno za štab Odreda koji je znao gdje se neprijatelj nalazi.

Te večeri u rejonu Crkvišta ŠMPO, poslije procjene situacije i znači raspored neprijatelja, donosi odluku: ostati u dodiru s neprijateljem i sutra produžiti obranu u šumi, a zatim izvući Odred prema centralnom dijelu Moslavačke gore, rejon Humka, i tako izbjegći taktičko okruženje i veće gubitke. Shodno toj odluci, sutradan 15. XI 1942. jedinice Odreda vode borbu s neprijateljskim snagama na liniji s. Podgarić — s. Gornja Garešnica — s. Veliki i Mali Prokop — Torine i uspijevaju spriječiti veće prodore u visoku šumu, osim na pravcu Veliki Prokop, tt 257 i s. Mala Bršljanica — Promina Kosa k. 198 — Crkviše.

Poslijepodne komandant Odreda naredi da se jedinice dijelom izvlače prema zapadu u centralni dio Moslavačke gore, ostavljajući slabije dijelove u dodiru s neprijateljem. Tako se čitav Odred našao u rejonu k. 208 š. Butkovac, jugoistočno od Humke. U toku noći izvršeno je pomicanje jedinica nešto zapadnije, gdje su ostale čitav slijedeći dan, tj. 16. XI.

U toku 16. XI neprijatelj je, izgubivši dodir s partizanima, izvršio pretres terena i sela, djelujući pješadijskom i artiljerijskom vatrom po sumnjivim prostorima. Pošto su jedinice I gorske divizije tako pročesljale Moslavинu, MPO im je, po njihovoj ocjeni, izmakao, pa je zapovjednik divizije naredio da se jedinice povuku u garnizone i usput pretresaju teren i sela.

Tako je završena i ova operacija »Pothvat Moslavačka gora, čišćenje Moslavine od partizana«, bez većeg uspjeha. Neprijatelj nije ostvario nijedan od glavnih ciljeva. Postavlja se pitanje zašto?

Prvo, MPO je tada već jaka borbeno sposobna partizanska jedinica koju nije lako tući.

Dруго, ŠMPO je pravilno ocijenio situaciju, dobro komandirao i rukovodio, osobito s obzirom na elastičnost borbenog poretka, na fleksibilno vođenje obrane i izvođenje manevra. Bila je značajna smjelost odluke, umješnost i hladnokrvnost komandanta i komandira, počev od Štaba odreda naniže. Nije bilo krize ni u komandi ni u jedinicama.

Treće, neprijateljsko zapovijedanje bilo je nedovoljno odlučno i nedorasklo, nije znalo postići veće uspjehe iako je imalo realnih šansi s obzirom na golemu nadmoć u živoj sili, posebno u tehniци. Tempo kretanja neprijateljskih bojni iz prvog dana borbe iznosio je svega 600 do 700 m na jedan sat. Umjesto da grupira snage na dva osnovna pravca: s. Gornja Garešnica — Crkviše — k. 309 sa sjevera i s. Mali Prokop — Promina kosa — Crkviše s juga, i na taj način rasiječe jedinice Odreda na dva dijela, neprijateljski zapovjednici zdrugova i bojni lagano su potiskivali naše jedinice na širokom frontu.

Četvrti, Moslavačka gora, sva ošumljena i jako ispresijecana, omogućavala je manevar jedinica MPO-a, a istovremeno otežavala neprijatelju da pročišćava svaki dio zemljišta zbog nedostatka snaga. Naime, kada bi se htio izvršiti temeljit pretres Moslavačke gore bile bi potrebne možda dvije divizije snaga samo za taj zadatak. To neprijatelj nije imao. Zato je prokrstario Moslavačkom gorom samo po glavnim gre-

benima, putovima i kosama, ostavljuajući čitava kompleksna područja nedirnuta.

Ni ova operacija čišćenja Moslavine od partizana, koju neprijatelj dobro pripremao i sistematski izvodio po svom planu, nije dala odlučujuće rezultate. Naprotiv, ponovno je doživio vojni i, još više, politički neuspjeh. Čak nije ozbiljnije ugrozio ni organizacije NOP-a, koje su tih dana radile u svim selima s nešto smanjenim intenzitetom, da bi već 18. XI sve funkcioniralo kako treba. Bilo je teško boriti se protiv partizana koji su imali podršku naroda.

Međutim, valja istaći da je neprijatelj ipak počinio dosta štete i zla u nekim selima. Pohapšeno je nekoliko desetina aktivista, među kojima i članova KP, bilo je ubijeno nekoliko naših ljudi, a neke su organizacije razbijene, razumije se privremeno.

Neprijatelj je očigledno resprektirao jedinice MPO-a jer ustaško-domobranski zapovjednici nisu pokazali naročitu hrabrost i upornost u borbi. Ali zato su divljali i iživljavali se nad golorukim stanovništвом ili pojedincima kada bi im pali u ruke. Kakvi su to zločinci bili vidjet će se iz slijedećeg primjera.

Ujutro 15. studenog u zaseoku Trinkule (dio s. Mali Prokop) nalazio se na osmatranju Pavao Gorički u ulozi partizanskog seoskog stržara bez oružja. Bio je simpatizer NOP-a, koji je poput mnogih drugih seljaka pomagao partizanima. Jedna satnija I gorskog zdruga, krećući se od Dišnika, približavala se grupi kuća Trinkule. Vođa izviđačke patrole vidi seljaka kako стоји na kraju sela i gleda niz put. Brzo se prikrade sa dva pratioca i obišavši ga poviše: »Stoj, ruke uvis!« Iznaden Gorički diže ruke i problijedi od straha. »Šta tu radiš, odakle si, kako se zoveš, ti si partizan«, obaspe ga pitanjima vođa patrole. »Tu sam iz sela, zovem se Gorički Pavao, seljak sam, ne radim ništa.« »Šta, majku ti partizansku, lažeš.« Uto stiže zapovjednik satnije T. S. i upita: »Šta je novo, vodniče?« »Gospodine satniče, uhvatili smo ovoga ovđe, sigurno je partizanski kurir ili osmatrač«, raportira vodnik. Počnu ispitivanja i udarci kundakom. Satnik nije mnogo saznao od Goričkog pa naredi da se uhapšeni preda ustašama. Garešničke ustaše jedva dočekaju da sc iživljavaju nad golorukim seljakom Pavlom Goričkim. Nakon mrvarenja odvode ga u Garešnicu i u šumu zvanoj Žirovnjak istoga ga dana, poslije teškog mučenja, zvjerski ubiju. Ostalo je troje djece bez hranioca i žena Sava Velie bez supruga.

POGIBIJA PERE POPOVIĆA

U istom području odigrao se događaj kojim je nanijet težak gubitak organizaciji KP i NOP-u.

Pero Popović, iz Velikog Prokopa, pođe na izviđanje pravca s. Veliki Prokop — s. Dišnik prenoseći direktive organizaciji NOP-a u Dišniku. Nosi partijski materijal za drugove u Dišniku i pištolj. Taj vrsni čovjek, član KPH i jedan od organizatora NOP-a u Velikom i Malom Prokopu, krenuo je da lično vidi kakva je situacija na terenu. Odred *ae* povukao dublje u Moslavačku goru, neprijatelja ima po okolnim selima, ali ga još nema u Prokopu. Ići će sporednim putem, nije mi to prvi put, razmišlja Pero i krene pošumljenom stazom iz Velikog Prokopa prema zaseoku Trinkule.

Bio je iskusan partijac, odlučan i čvrst komunist, koji neumorno radi od rane jeseni 1941. Omalen je rastom, ali čvrsto graden, plav, ispod gustih vjeda plave oči, pogled oštar i ozbiljan. Ide Pero uz Kućišta, penje se stazom kraj križanja, klizavo je, uspon osrednji, ali to ne izaziva teškoće. Izbija u Trinkule do kuće Đure Karanovića i Jovana Pili-povića i pogleda prema kućama Đarića koje su se pripile uz rub visoke šume. Nigdje nikoga. Zadrži se minutu-dvije osmatrajući presjedu uske kose, zatim krene seoskim putem grebenom Trinkule prema jugu. Ide sigurno, jer ako nema bande ovdje, nema je ni kod Đarića kuća. Greška, strašna, kobna. Čitav vod ustaško-domobranski iz I bojne I gorskog zdruga leži prikriven iza živice s obje strane puta. Vide ga i čekaju da pride. Tu je i satnik T. S., gleda na dvogled. »Civil je, ali je sigurno izviđač«, reče satnik. »Tišina, dok ne stigne do nas.« Popović, ne sluteći ništa, ide sredinom puta, ne skreće stazom, već uđe u usjek pravo u zasjedu. »Stoj, ruke uvis, predaj se«, prolomi se oštar glas. Iskočće trojica na put s uperenim puškama i automatom. Zasjeda, sinu mu kroz glavu. Uhvatit će ga banditi. Stane. Neprijatelj je bio s obje strane puta, puškomitrailjez uperen u njega, bježati ne može, partijski materijal ne može baciti, otpor je uzaludan. Ne bi stigao ni da se makne, a kamoli da izvadi pištolj i puca. Polako diže ruke iznad glave i odluči da im ništa ne kaže, neka ga strijeljaju, komunisti ginu junački.

Počne pretres. Sigurno je izdaja, razmišlja Pero, jer se satnik osmehnu čim je čuo da je to Pero Popović iz Velikog Prokopa. »Vežite ga«, naredi. »Vidi, vidi, pištolj, evo i komunističkog propagandnog materijala, gospodine satniče«, više ustaški vodnik R. P. Satnik ošamari Popovića. »Govori kamo si pošao, komunistički gade, gdje su partizani?« »Ne znam«, odgovori Pero, »ništa ne znam.« »A ovo«, pokaže satnik na propagandni materijal, »šta ovo znači?« »Toga ima svuda po selima gdje su prešli partizani«, odgovori Pero. »Reci nam tko sve sarađuje s partizanima pa ćemo te pustiti«, reče satnik. »Ne znam«, kratko odgovori Popović. »Lažeš«, drekne vodnik i udari ga u leđa kundakom automata. Pero posrne i stisne zube.

»Vodite ga«, naredi satnik i krene za jedinicom. »Ti razmisli, za pola sata da propjevaš, ili će te strijeljati«, reče satnik zarobljeniku. Kolona ide grebenom Trinkule prema sjeveru. Popović je svezan između dva pratioca i korača uzdignute glave, ne očajava, neka vide gadovi kakvi su partizani. Ne, ništa im neću reći, neka me ubiju, to bi uradili i kada bi im rekao sve što znam, našli su kopromitirajući materijal i pištolj, nema mi spasa, učinio sam sve što sam mogao, ne žalim, razmišlja Pero. Eh, da sada otkud naši zapucaju, možda bi uspio pobjeći. Prođu kraj Sladića Ilije pustare, ništa se ne dogodi. Ako prođemo po kraj provalije (nedaleko je vrh strmog udolja počinjao provaljom, odmah kraj puta, dubokom nekoliko desetina metara) pokušat će bježati, bacit će se dolje pa šta bude. Uto stigoše u dužinu raskrsnice putova i provalije, ali vodič naredi da skrenu uljevo u šumu pored puta. Kao da čita Popovićeve misli. Nema šanse, zaključi Popović.

Uskoro stignu na križanje (raskrižje seoskih putova s. Veliki i Mali Prokop — s. Dišnik). »Stani«, naredi satnik i pride bliže svezanom Peri Popoviću, »jesi li se predomislio, kazuj sve što znaš, ili ti nema spasa.« »Ne znam ništa«, odgovori Pero. »Govori, budalo, strijeljat će te«, reče

satnik sav crven u licu od ljutine. Pero podiže glavu, pogleda u oči fashiističkog oficira i reče: »Strijeljajte, nemam što da vam kažem.« »Maju ti komunističku, nećeš da odaš, svejedno bismo te strijeljali. Vodniče R. P., vodite ga tamo, pokaže rukom na rub šume kraj raskrsnice, i strijeljajte ga odmah.« Krene grupa za strijeljanje, Pero naprijed, a petorica s puškama na gotovs iza njega i s obje strane. Krenu šumskim putem, koji usporedo ide sa seoskim za Mali Prokop. Nakon desetak metara vodnik naredi: »Skreni lijevo«, zatim nakon 20 koraka zapovedi da stanu. Gleda Pero zločince, stisnuto vilice, mišići igraju na licu, šuti i čeka kraj kao pravi komunist, borac i član KP. »Nišani, pali.« Pero Popović padne mrtav na vlažno lišće.

Zločinci ga zatrpuju glumeći humanost da mrtve treba sahraniti.

Tako pogine jedan od istaknutih članova KP iz Velikog Prokopa, jedan od onih koji se među prvima odazvao pozivu KPJ. Znao je Pero Popović zašto se treba boriti. Uoči rata pripadao je naprednom radničkom pokretu, bio je komunist po uvjerenju. Njegova je velika zasluga što su mnogi stanovnici Velikog i Malog Prokopa rano stupili u NOP i borbu. S Ljubanom Đarićem i drugim prvoborcima zdušno je osnivao organizacije NOP-a već 1941, skojevske a zatim partijske organizacije rano 1942. godine. U trenutku pogibije bio je jedan od partijskih aktivista i u određenom smislu obavještajni oficir Odreda. Išao je na zadatak da se sretne sa Slavkom Martinićem iz Dišnika, koji je tada radio na obavještajnim zadacima za MPO, i da s njim prikupi podatke o neprijatelju, zatim da ih dostavi Štabu odreda.

Ovo su samo dva izrazita primjera zločina koje je neprijatelj izvršio tih dana u Moslavini.

Već 18. studenog sve su se jedinice Odreda našle u svojim rejoni ma rasporeda u istočnom dijelu Moslavine. Ne gubeći vrijeme, bataljoni su izvršavali zadatke. Neprijateljska operacija čišćenja je prošla, kao da je nije ni bilo, bitno se ništa nije izmjenilo. Redali su se napadi na slabije objekte, patrole i grupe neprijatelja. Od značajnijih akcija, koje je potkraj studenog izvršio Odred, treba istaći uspješne napade na žandare u Ivanskoj i Novoj Rači, kotar Bjelovar.

IVANSKA

Oveće selo, Ivanska, nalazi se na komunikaciji Bjelovar — Garešnica — Banova Jaruga. Za bivše Jugoslavije tu je bila općina, centar grupe sela južno od velike okuke rijeke Česme. Ustaše su po dolasku na vlast organizirale svoj općinski centar i u Ivanskoj. Bila je to tipična seoska općina, s upravom, poštom i obaveznom žandarmerijsko-oružničkom stanicom, kako su je zvali.

Ostvarujući svoj operativni plan, ŠMPO odluči da likvidira općinski centar u Ivanskoj i Novoj Rači. Noću 27. studenog 1942. izvršen je istovremeni napad na ova dva manja neprijateljska uporišta.

Drugi bataljon MPO-a nakon dužeg marša iz rejona Veliki Prokop — Popovac stigao je u predio Ivanske do 22 sata, prešavši 20 km. Radi osiguranja djelovanja dijelova za napad, glavne snage bataljona presjekle su komunikaciju Bjelovar — Garešnica sjeverno i južno od Ivanske. Za napad na žandarsku stanicu i općinsku zgradu određena je jedna

četa, od čega glavnina na žandare. Imajući dosta iskustva sa žandari-ma, Štab bataljona posvetio je pažnju pripremi napada i izboru čete. Pošto je zgrada žand. stanice opkoljena, otvorena je vatrica na objekt.

Bilo je 23,30 sati, noć je, žandari spavaju, samo je dežurni budan. Nisu očekivali partizane, pa su kao vojska u mirno doba složili odijela, puške i sve ostalo »po propisu«. Dežurni oružnik S. D. bio je više pospan nego budan. Čak ni u zgradi nisu imali stražara. I baš tada, kada pred zgradom nema stražara, dežurni oružnik drijema. Skoro će vrijeme smjene pa će i on na spavanje. U tom trenutku oko zgrade su partizani. Čekaju ono poznato »Č«, koje tada teoretski nije bilo dovoljno prisutno, to jest moment početka napada. Sat na tornju crkve počne otkucavati 23,30 sati. Istog trenutka prolomi se snažna jeka od vatre partizanskih pušaka i puškomitrailjeza, pršte stakla na prozorima zgrade, dežurni oružnik skoči, priđe prozoru, opali dva metka jedan za drugim, ali ga nešto ujede, ranjen je i pada na pod. Žandari — su iznenadjeni, bunovni, ne znaju što će. »Partizani«, više ranjeni oružnik, »ranjen sam pomažite.« Odjednom utihnu pucnjava oko zgrade, nastala tišina, a zatim iz više grla odjeknu poziv: »Predajte se«, »Opkoljeni ste«, »Ovdje narodna vojska«, »Ako se predate, neće vam se ništa dogoditi.« Komandir oružnika narednik N. brzo razmišlja: najbolje se predati. To saopći ostalima. »Ako se budemo borili, svi ćemo izginuti.« »Tako je«, potvrde neki oružnici, ali većina šuti. Paljba ponovo otpočne, zatim naglo prestane. Opet pozivi na predaju. »Zapali lampu«, naredi narednik, »predajemo se.« Partizani odmah upadaju u zgradu i počne razoružavanje. Zaplijenjeno je 10 vojničkih pušaka, dva pištolja, 10 kompleta uniformi i više od 2000 metaka, dva pisača stroja, čebad i ostalo. Jedinica za uništenje općinske arhive, telefona i telefonske centrale izvršila je zadatka. Čitava akcija trajala je dva sata, uključujući neposredne pripreme za napad. Oružnici su pušteni, općinska arhiva je spaljena, pokidane su tvrđave.

Prvi bataljon je desetak kilometara istočnije likvidirao općinski centar u Novoj Rači, zarobivši 5 žandara i 3 financa, bez otpora, pa neprijatelj nije imao ni mrtvih ni ranjenih. Zaplijenjeno je 8 pušaka, više od 2000 metara i druge opreme.

Odred se vratio u rejon s. Veliki i Mali Prokop, Trnovitički Popovac, Gornja Garešnica i Dišnik, da bi poslije nekoliko dana njegovi bataljoni krenuli u nove akcije i borbe.

NAPAD NA BEREK

Berek se nalazi na pravcu Bjelovar — Garešnica i južnije od Ivanske 2 km. To je također bio općinski centar čija se teritorija protezala više prema jugozapadu, sve do Šimljanika i Podgarića. Budući da je dio toga prostora već bio slobodna partizanska teritorija, to su se u Bereku prikupile grupe ustaša iz Gornje Garešnice, Oštrog Zida, Šimljanika, Šimljanice, Šimljane i drugih sela. Bila je to jača ustaška posada s oružnicima.

Nakon likvidacije neprijateljske posade u Ivanskoj, Štab odreda odlučio je da napadne i Berek te na taj način protjeri neprijatelja sa šireg područja sjevernog dijela Moslavine.

Odluka o napadu na općinski centar Berek bila je dobra i aktuelna, ali pripreme i izvođenje napada nisu bili na potrebnoj visini. Iz prikupljenih podataka znalo se da neprijatelj ima oko 50 ustaša i 10 žandara, s općinskim aparatom ukupno oko 70 naoružanih vojnika i starješina. Ustaše su jednim dijelom pripadale ustaškoj pripremnoj bojni, ali većina je bila ekstremna, pa je posada imala karakter stalne neprijateljske posade. Važno je istaći da su pojedinci iz navedenih sela, zatim još iz Ruškovca, Nove Ploščice i drugih zapravo bili poznati pljačkaši i ubojice. Oni bi danju upadali u sela oko Berekova, pljačkali, hapsili i ubijali seljake. Bili su tu i poznati zločinci, ustaške starještine Miškulini, Jocek, Vlajnić i drugi, koji su već do tada bili ogrežli u krvi naroda, pa je trebalo očekivati žestok otpor. Prema nekim podacima, došlo je do izdaje. Zna se da su neki neprijateljski nastrojeni pojedinci dostavili podatke o pripremi napada partizana na Berek. Bilo je i nepotpunosti u prikupljanju podataka. Neprijatelj se solidno pripremio i dočekao partizane vatrom pješadijskog naoružanja. Nije bilo iznenadenja, toga posebno važnog faktora u borbi.

Raspored neprijatelja bio je jednostavan: u centru sela zaposjeo je općinsku zgradu, oružničku stanicu i ustaški tabor. To su bila dva najjača građevinska objekta, od kojih jedan na kat, što je omogućavalo dobar pogled i dobru organizaciju vatrene sistema. Zahvaljujući tome, uređenje svih tih objekata za obranu omogućavalo je organizaciju unakrsne i višekatne vatre, što je pored žilavog otpora bilo odlučujuće. Neprijatelj je oružničku zgradu u kojoj se nalazila jedinica propisno utvrdio. Zidovi su bili od tvrdog materijala, pa puščana i mitraljeska vatra nije imala nikakvog učinka.

Pod rukovodstvom ŠMPO-a jedinice I i II bataljona krenule su 2. prosinca 1942. na marš za mraka, svaka iz svog rejona razmještaja. Srednja udaljenost od Berekova iznosila je oko 15 km, dok je za neke čete bila i znatno veća, od 20 do 25 km. Za napad je određen II partizanski bataljon bez jedne čete i I četa I bataljona. Dakle, čitav jedan bataljon. Ostale snage imale su zadatku da osiguravaju napad i spriječe eventualnu intervenciju s pravaca Bjelovara i Garešnice. Dio snaga kontrolirao je pravac Čazma i Stara Ploščica.

Napad je otpočeo oko 00,10 sati 2. prosinca uz jaku vatu iz pušaka i puškomitraljeza. Neprijatelj je odmah odgovorio žestokom vatrom ne dopuštajući iznenadenje i prilaz objektima. Jedan vod I čete I bataljona uspio je na prepad upasti u zgradu općine, zarobiti 7 ustaša i zapaliti objekt. Međutim, ustaše i oružnici zabarikadirali su se u najvećoj zgradi i pružali žestok otpor. Budući da je teren svuda okolo bio ravnan i otkriven, glavne snage II bataljona nisu mogle prići objektu da bocama sa zapaljivom smjesom i bombama pokušaju prodrijeti u zgradu. Tako je došlo do višesatne žestoke borbe, ali bez uspjeha. Nastojanja komande bataljona i Štaba odreda da se slomi otpor nisu urodila plodom. Ranjeni su Ivan Dončević i Ilija Tatomir, komandir i komesar II čete, te Nikola Pilipović-Nina iz Velikog Prokopa, kasnije još četiri druga. Poginuo je borac Pero Glavaš iz Oštrog Zida. Noć se bližila kraju, bilo je rajenih, te komandant Odreda sa Štabom odluči da se napad prekine a jedinice povuku u rejon Velikog Prokopa.

Postignut je samo djelomičan uspjeh uz prilično velike gubitke. Neprijatelj nije savladan. Brojni odnos snaga bio je povoljan za MPO, borbenost je bila na visini, upornost da se pobijedi također, ali uspjeh je izostao. Zašto?

Procjena situacije nije bila dobra. Bio je to sasvim drugačiji neprijatelj od onoga u Ivanskoj i Novoj Rači. Pripreme nisu bile potpune, detalji plana napada nisu dobro razrađeni. Neprijatelj je otkrio naše namjere. Velik broj ustaša već je bio toliko ogrezao u zločinima da je njihova upornost u borbi bila logična, kako iz ideološko-političkih razloga, tako i zbog straha da će biti strijeljani ako padnu u ruke partizana. Među njima bilo je i ustaša emigranata, rukovodeći kadar općine te dobro organizirana oružnička jedinica.

Ipak, napada na neprijateljsko uporište Berek imao je pozitivan učinak bez obzira što te noći neprijateljska posada nije bila likvidirana. Bojeći se novog napada partizana i mogućnosti da padnu u ruke narodne vojske, ustaše i žandari napustili su Berek već sutradan 3. XII 1942. oko 18 sati. Berek više nikada nije bio uporište. Upadi su bili povremeni, u okviru većih neprijateljskih operacija čišćenja. Puštanje na slobodu 7 zarobljenih domaćih ustaša, za koje se provjerilo da nisu počinili zločine, bio je važan politički potez. Time je i u Bereku, kao općinskom centru, počeo ozbiljniji raspad ustaške vlasti i organizacije. Mnogi pripadnici ustaške pripremne bojne počeli su se distancirati od ustaškog pokreta, pasivizirati, a kasnije prelaziti na stranu NOP-a.

Neke akcije krajem 1942. godine

U toku prosinca Odred je razvio živu i uspješnu aktivnost na čitavom području Moslavine. Evo važnijih akcija:

2. XII 1942. izvršen je napad na ustaše i žandare u Bereku. Zarobljeno 7 ustaša, zaplijenjeno 10 pušaka, oko 1000 metaka, dva pisača stroja, kancelarijski materijal i 20.000 kuna gotovog novca. Uništena je općinska zgrada, poštanski uređaji i drugo. Neprijatelj je pobegao u Nartu i Bjelovar. Odred je imao 7 ranjenih i 1 mrtvog druga. Neprijatelj nije imao mrtvih.

Istog dana naveče III četa II bataljona MPO-a uništila je ž. stanicu Pavlovac — Dražica, porušila skretnice, vodocrp, ptt uređaje, zapalila zgradu i skladište.

7. XII na pruzi Zagreb — Beograd, između ž. stanica Popovača — Voloder, dignut je u zrak teretni vlak. Tom prilikom uništena je lokomotiva i 15 vagona. Saobraćaj je prekinut.

8. XII 1942. u selo Potok, 4 km jugozapadno od Popovače, došlo je 20 partizana i iz blagajne kreditne zadruge odnjelo 90.000 kuna, a od noćne straže 4 vojničke puške sa 150 metaka i 4 lovačke puške sa 10 metaka.

14 — 15. XII 1942.

Partizani su razoružali žandarmerijsku stanicu Križ, a da žandari nisu opalili ni jedan metak. Zapovjednik stanice, koji je bio u svom stanu, nije do jutra ništa znao. Ni satnija kod pilane, udaljena 2 km od stanice, nije bila obaviještena. Opljačkana pošta. Cijela stvar vrlo mistična i sumnjiva. Svi žandari i zapovjednici pritvoreni.

14—18. XII 1942.

Jedinice Drugog bataljona Moslavačkog NOP odreda izvršile su nekoliko uspješnih akcija u okolini Čazme.

U tom razdoblju je 1. četa I bataljona Moslavačkog NOP odreda izvršila akciju na žandarmerijsku stanicu u Gušću, a jedna četa II bataljona na žandarmerijsku stanicu u selu Ljubljanci. U te dvije akcije partizani su zarobili 2 puškomitrailjeza, oko 30 karabina i dosta municije.

19. XII 1942.

Dijelovi Moslavačkog NOP odreda napali su stražu od 10 domobrana, koji su na Česmi čuvali željeznički most, koji je bio još u popravku, kao i drveni most u neposrednoj blizini. Mostovi su bili udaljeni 4 km od Velikog Grđevca. Domobrani su otvorili vatru.

Zarobljeno je svih 10 domobrana i srušen je drveni most, koji je tek prije par dana bio popravljen. Partizani su domobrane razoružali, svukli i pustili.

24. XII 1942.

Izvršen je napad na željezničku stražu na pruzi između Banove Jaruge i Kutine. Borba je trajala 15 minuta. Zarobljeno je 11 domobrana s puškama i svom ratnom spremom.*)

Zbog specifičnosti evo kratkog opisa dviju akcija MPO-a u prosincu 1942."

UPAD U KUTINU

18/19. XII 1942.

Upad u neprijateljsko uporište Kutinu izvršen je »vanplanski« na inicijativu komandira III čete I bataljona Mate Božića. Prema kazivanju Božića i sada pokojnog Dušana Komlenca-Kadrije, akcija se odvijala na sljedeći način:

Na inicijativu KK KPH Kutina i na osnovu prikupljenih podataka, ŠMPO raspolažao je podacima da se u zatvoru u Kutini nalazi zarobljeni partizan M. S. koji se slabo držao pred ustaškom policijom pa ga je trebalo izvući da ne bi i dalje provaljivao organizaciju NOP-a (kasnije strijeljan) Prema tome, valjalo je izvršiti specijalan zadatak. U tu svrhu formirana je posebna jedinica od I voda I čete i I voda III čete I bataljona. Za rukovodioca je određen Mato Božić zato što je rodom iz Kutine i poznavao je teren i ljude. Pošto se I četa nalazila u Velikoj Bršljanici, to je njegov I vod s komandirom Dušanom Komlencem došao

*) Izvještaj zapovjedništva Prve oružničke pukovnije od 15. XII 1942. Tom V, knj. 10, dok. 134, dok. 11/1-28 i 11/1-17 K 16. Originali u Vojnoistorijskom institutu u Beogradu

Izvještaj Župske redarstvene oblasti u Bjelovaru od 23. XII 1942. Toni V, knj. 10, dok. 152 i 161; izjava Pavla Mrvoša i Milana Vuksanovića.

Izvještaj Župske redarstvene oblasti u Bjelovaru od 23. XII 1942. Tom V, knj. 10, dok. 152.

u Mali Prokop, gdje je formirana specijalna jedinica. L' Štabu bataljo na našli su se komandiri I čete Tomo Matašić i III čete Mato Božić s komandirima vodova. Komandant i komesar bataljona, Cer i Maga, objasnili su komandirima zadatak. Trebalo je upasti u Kutinu i izvršiti zaista delikatan zadatak, izvući iz zatvora zarobljenog partizana, a to i pored dogovora s komandirom straže kod zatvora nije bio lak zadatak. Borcima je objašnjeno da idu na važan zadatak. Izvršene su sve organizacione i tehničke pripreme. Oko podne 18. XII 1942. jedinica kreće pravcem Mali Prokop — Mala Bršljanica — Čaire — Srpsko Selište, kamo je stigla kasno popodne, prevalivši oko 15 km. U tom selu je organiziran odmor, večera i izvršena organizacija marša za drugu etapu puta od Srpskog Selišta do Kutine. Komandir I čete Tomo Matašić ostao je u Selištu jer se razbolio. Nikome od saradnika NOP-a nije rečeno ništa, osim Miši Puljariću i Pavlu Mrvošu.

Padom mraka jedinica je produžila put pravcem Srpsko Selište — Kleti, te — Lipa — Kutina, zapadna grupa kuća. Sjeverno od ceste za Zagrebo, na oko 150 m, čekala je veza iz Kutine. Prema dogovoru, kod zatvora je trebao da ostane samo ključar-nadstražar.

Međutim, došlo je do promjene bitne za cilj akcije. M. S. je izišao iz zatvora i navodno pomoću nadstražara pušten. Međutim, partizani su ga sreli i zadržali. Mato Božić je odlučio da dio jedinice ostane u tom rejonu sa M. S., rekavši komandiru desetine da dobro pazi da mu ne pobegne. Mato je znao da M. S. mora biti živ sproveden u Štab bataljona, odnosno odreda, pa je radi toga naredio mjere sigurnosti. Budući da je taj zadatak, radi kojeg je specijalna jedinica Odreda došla u Kutinu, otpao, odlučeno je na prijedlog žand. narednika Vjekoslava Matoga (koji je bio vrlo dobar saradnik i spremao se da prijeđe u partizane, što je uskoro i učinio) da se napadne domobremska straža u blizini centra Kutine koja je imala zadatak da s jugozapada osigurava zapovjedništvo i ustanove.

Pošto je ostavio Đuru Gostovića, komandira I voda III čete, Mato Božić je sa I vodom I čete pod komandom komandira voda Dušana Komlenca prešao cestu Zagreb — Kutina i stigao u rejon želj. stanice Kutina, neposredno u blizini prijelaza u Kutinsko Selo. Tu je uspostavio vezu s predsjednikom MNO-a Štefančićem (kojeg je neprijatelj uhvatio i strijeljao). Naime, Božić je s jednom patrolom otišao Štefančićevoj kući koja se nalazila 1 km južnije od pruge. Štefančić je dao podatke Božiću o zatvoru u Kutini i ispričao što je sve M. S. odao ustaškoj policiji. Tom prilikom dobio je detaljne podatke o domobremskoj straži koja se nalazila u privatnoj kući nedaleko od doma u kojem je tada bio smješten ustaški zatvor.

Tada je u Kutini stalno boravilo zapovjedništvo I gorskog zdruga »Ante Pavelić« na čelu sa zapovjednikom tada još potpukovnikom Stjepanom Peričićem koji će uskoro postati pukovnik a na kraju rata i general. Osim vanjskog pojasa osiguranja u vidu predstražarskih odjeljaja, izviđačkih patrola i patrola, neprijatelj je na pravcu centar Kutine — Kutinsko Selo i južnije isturio jedno odjeljenje domobrana kao dio unutrašnjeg osiguranja u Kutini. Ova straža bila je smještena preko puta od fiskulturnog doma, 150 — 200 m od centra mesta. Dio te straže s puškomitrailjezom ostao je u kući broj 56 sa stražarom ispred kuće, a

dio je odlazio u patrolu prema želj. stanici i Kutiiskom Selu (danas Radićeva ulica). Saznavši sve to, Božić se s vodnikom Komlencom odluči da napadne tu stražu i zarobi je.

Upad u Kutinu 18/19. 12.1942. godine

Noć je bila prohladna, pao je mraz, polusvijetla na mahove, vidljivost dovoljna za pokret partizana. Stigavši s vodom blizu pruge u jedan voćnjak, Božić reče Komlencu. »Ti ostani ovdje i malo sačekaj vodiča, ja ću ti ga poslati iz one kuće« i pokaza kuću ispred sebe u Kutinskom Selu ispod pruge, »a kad on dođe, ti sačekaj do 23 sata pa kreni prema kući gdje se nalazi domobrana straža. Pazi dobro da ne bude buke, napadni u pogodnom trenutku, zarobi domobrane i dodi ovamo na zborni mjesto, onda ćemo se zajedno izvući iz Kutine. Vodi računa o puškomitrailjezu koji je tamo, baš nam je potreban.« Božić s nekoliko boraca i Štefančićem ode preko pruge u Kutinsko Selo da zarobi domobransku patrolu uz pomoć članova MNOO-a. Zarobio je 5 domobrana sa 5 vojničkih pušaka. Domobrani su bili iz sastava straže. Dogodilo se da je zapovjednik straže, podnarednik, obišao patrolu i nakon toga se vraćao u stražaru u kući broj 56 s namjerom da obide stražu i zatim ode na odmor. Međutim, za to je vrijeme Komlenac s većim dijelom voda već razoružao stražara, zarobio puškomitrailjez i pomoćnika koji su spavalii u jednoj sobi. Zapovjednik straže, ne sluteći ništa, isao je bezbrižno putem, skrenuo ulijevo i ušao u dvorište gdje je bila straža. Komlenac ga sačeka u sjeni kuće. »Ruke uvis.« Zapovjednik straže kreće korak naprijed i reče: »Šta se zajebavaš, ja sam zapovjednik.« Komlenac će oštrijim glasom: »Ruke uvis, ovdje partizani.« Podnarednik stane kao ukopan. Otkud sad partizani, pomisli, kad su tu bili moji vojnici. Uto priskoče dva partizana i razoružaju ga. »Ovuda«, naredi Komlenac i povede 4 zarobljenika (stražara, mitraljesca, pomoćnika i zapovjednika straže, podnarednika) prema zbornom mjestu u voćnjaku,

gdje ih je već čekao Božić s ostalim dijelom voda i sa 5 zarobljenih domobrana. Malo kasnije, nakon što su svukli i pustili zarobljene domobrane, vod partizana prešavši cestu Kutina — Popovača, krene prema sjeveru natrag u sastav bataljona.

Na prvi se pogled čini da je sve išlo glatko i lako. Gotovo bezazleeno. Ali nije tako. Specijalna jedinica upala je u Kutinu, tada jako neprijateljsko uporište, što je samo po sebi predstavljalo uspjeh. Stjecajem okolnosti M. S. je izišao iz zatvora, pa je otpao zadatak radi koga se išlo u Kutinu. No, partizanski komandiri Mato Božić i Dušan Komlenac ispoljili su samoinicijativu, upali u centar uporišta, zarobili 9 domobrana s podnarednikom na čelu, bez opaljenog metka. Bila je to smjela i dobro izvedena akcija, sočan zalogaj za partizane, a nemio događaj za zapovjednika I gorskog zdruga potpukovnika Peričića.

NAPAD NA POLUOKLOPNI VLAK KOD GRACENICE

Nakon dužih priprema, koje je izvršio ŠMPO i KK Kutina, donijeta je odluka da se na želj. stanicu Donja Gračenica napadne transportni vlak, zaplijeni tovar, uništi stanica i prekine saobraćaj na toj za neprijatelja glavnoj pruzi. Glavni organizator veza i priprema za napad bio je sekretar KK KPH Kutina Ivan Frgec-Pilot, koji je već ranije uspostavio vezu sa željezničarima, ustanovio vozni red i tih dana bio organizator čitave akcije na terenu. Predviđalo se da će biti potrebno 50-ak zaprežnih kola da prevezu plijen.

Na osnovu prikupljenih podataka i procjene situacije, ŠMPO donosi odluku da zadatak izvrši I bataljon, koji je inače bio orijentiran da djeluje na toj komunikaciji.

20. XII 1942, prema odluci ŠMPO-a i Štaba I bataljona, bataljon je krenuo oko 11 sati iz Malog Prokopa pravcem: Mali Prokop — Mala Bršljanica — Čaire — Srpsko Selište. Već je ranije poslano konačarsko odjeljenje u Srpsko Selište s Dušanom Komlencem na čelu (koji je rodom iz tog sela) da pripremi smještaj i prehranu bataljona i da organizira prikupljanje zaprežnih vozila. Bataljon je stigao u Srpsko Selište poslije podne, razmjestio se i pripremao za akciju. Kao za inat, toga popodneva, a osobito uveče, padala je jaka kiša. Više desetina zaprežnih vozila kretalo se iz Srpskog Selišta i Mikleuške prema Gračenici. Čete bataljona prišle su komunikaciji na predviđeno odstojanje. Međutim, nije se moglo okrenuti u napad jer sekretara KK Pilota nije još bilo, a on je bio organizator akcije. Moralo se čekati. Oko 21 sata stigao je Pilot i izvjestio da je došlo do promjene i vlak nije krenuo toga dana, već se očekuje sutradan, 21. XII, u isto vrijeme.

Tako je bataljon sa čitavom masom kola krenuo natrag i razmjestio se u Mikleuški s glavninom, a sa I četom u Srpskom Selištu. Bila je to mučna situacija, borci pokisli, umorni i gladni vraćaju se neobavljenom poslu. Cer, komandant bataljona, inače staložen i odmjeran, umirujuće je djelovao na komande, a ove na jedinice. »Nemojte se sekirati, sutra naveče zapržit ćemo im čorbu«, govorio je, No, kako to biva u ratu, naređenja se izvršavaju bez puno gundjanja, tako mora biti i gotovo.

Solidan odmor, dobra ishrana i politički rad popravili su raspoloženje boraca i bataljon je opet bio spreman da izvrši zadatak.

Štab bataljona uspostavio je vezu s Pilotom. Sve je precizirano. Kiša je prestala, ali je zahladilo i zemlja se smrznula. Pokret jedinica bio je olakšan.

Kad je pao mrak, jedinice bataljona kreću na kraći marš od 100 minuta i stižu u rejon prikupljanja 200 — 300 m sjeverno od ceste Kutina — Popovača. Komanda bataljona radila je na neposrednoj organizaciji napada. Na jedan kilometar odstojanja iza batljona kretala se duga kolona zaprežnih vozila predviđena za evakuaciju plijena.

Plan napada na transportni vlak: Prva četa prikuplja se u rejonu želj. stanice Gračenica i napada vlak kada ga prometnik zaustavi (bilo je dogovoren da prometnik vanplanski zaustavi vlak) i da ga partizani napadnu. Druga četa imala je zadatku da presječe cestu i prugu zapadno od Gračenice, ispred Krivaja, sa zadatkom da spriječi prođor neprijateljskih snaga intervencije iz pravca Popovače. Treća četa pod komandom Mate Božića imala je zadatku da presječe komunikaciju i izbjeg prema pruzi 1 km istočno od želj. stanice Gračenica, spriječi prođor neprijatelja iz pravca Kutine i ne dopusti mu da ometa napad na transportni vlak.

Oko 19,30 sati sve su jedinice stigle u rejone prikupljanja na jedan do jedan i pol kilometar od mjesta zasjeda, a I četa I bataljona na 300 — 400 m od želj. stanice Gračenica. Na rubu šume Lug, kod južne grupe kuća u Ciglenici, nalazilo se komandno mjesto I bataljona. Tu je i operativni oficir ŠMPO-a Ilija Strika. Štab provodi posljednje pripreme. Komandant bataljona Cer, komesar Maga, zamjenik kom; sara Smolčić i operativni oficir, ujedno zamjenik komandanta bataljona, Nikola Božić-Jug, vode živ razgovor o tome kako da djeluje četa u napadu. Tu je i Pilot, sekretar KK KPH Kutina. »Sve je dogovoren s prometnikom«, rekao je on, »prometnik će zaustaviti vlak, a vi ga napadnite. Vlak će naići oko 21 sat«, zaključi Pilot. »Da se rasporedimo«, reče Cer, ti Maga idu sa II četom, ti Vlado sa III.« »Ja ću na prugu«, upade Jug, »ja idem na želj. stanicu s Dušanom« (Dušan Vučković, komandir I čete). »Dobro«, složi se Cer, »ja ću biti sa štabom kod kuće Pitner sa Strikom i ostalim da organiziramo dolazak kola kad zaustavimo vlak.«

Svaki krene sa svojom jedinicom, koje su već bile ispred njih na 100 — 200 m očekujući naredenja.

Noć je hladna i polumračna, mirno je, samo lavež pasa remeti tišinu. Seljaci su u svojim kućama, večeraju, a mnogi su već legli na počinak. Tu i tamo svijetli lampič u dvorištu, to seljak kontrolira je li stoka u štalama rasula sijeno. Nikola Božić-Jug žurnim koracima odmiče, jedva ga sustiže Ilija Strika-Svib. »Laganije, kamo žuriš, ima još dosta vremena«, reče Strika Jugu kad ga sustiže. »Požuri da stignemo do čete, eno je«, pokaže ispred sebe. Krupan partizan diže se iza živice i pode im u susret. Bio je to Dušan Vučković, komandir I čete koja napada. »Gdje ste do sad, bogamu, vrijeme je da idemo«, reče u pola glasa Vučković Jugu i Striki. »Dušane, kreni odmah s četom stanicu i dodji kod stanične zgrade«, reče Jug. »Razumijem«, odvrati komandir čete Vučković, okreće se i ubrzavši korak ode prema četi koja krene u strellačkom stroju prema pruzi. Lijevo I vod, desno II, a III pozadi. Jug se okreće Striki i reče: »Da se pozdravimo, imam osjećaj da se noćas

živ neću vratiti iz akcije, ako, ne mari.« »Ajde, bogati, Nikola, nema to veze«, reče Strika i htjede mu još nešto reći, ali Jug trčeći ode na prugu. Upravo u tom trenutku jasno se čulo da dolazi vlak.

Za koju minutu bit će 21 sat. Na želj. stanicu su otpovnik vlakova, Dušan Vučković i Nikola Božić-Jug. Lijeko od zgrade I vod čete s komandirom Dušanom Komlencem zaposjedao je položaj za napad. Borci su još u pokretu. Desno uz prugu II vod, komandir Brezić Božo-Iso. III vod je upravo završio razvoj preko čistine između pruge i ceste.

Vlak ulazi u stanicu i prometnik ga zaustavlja. »Hoće li stati?«, upita Vučković. »Hoće«, odgovori željezničar, »kad mu dajem znakove mora stati.« Lokomotiva izranja iz mraka, postaje sve veća, uđe u stanicu puštajući velike mlazeve pare. Gleda Jug golemu lokomotivu, zatim brzo okrene glavu ulijevo i ima što vidjeti. Nije to transportni civilni vlak, nego vojni transport sa dva oklopna vagona, u kompoziciji ima tenkova i artiljerijskog oružja. Što da radi? Okolo je čistina, sve ravno kao na dlanu. Dok organizira povlačenje, izginut će četa. Odluči u trenu: napasti vlak. Vikne: »Pali, juriš partizani!« Zapraštaju partizanske puške i puškomitrailjezi. Jug uskoči u službena kola, otvori vatru na Nijemca, obori ga i jurne prema oklopnom vagonu. S njim su Ivo (borac s Goila) i Iso. Sretne se s Nijemcem na platformi oklopnog vagona, nema kad pucati, trže nož i udari ga u grudi, a fašist padne kraj pruge.

Oko želj. stanice Gračenica pakao, uraganska vatra iz poluoklopnog vlaka, rakete osvjetljavaju polja iza stanice, čuju se jauci ranjenih partizana, vlak polako kreće. Vidi Jug da neće uspjeti, okreće se, mora sići. I taman kad se odlučio da iskoči iz vlaka, osjeti žestoke ujede u grudima. Padne pokraj pruge bez snage u tijelu. Krv teče, gubi svijest. Tako pogine junačkom smrću poznati moslavacki komandir i borac. Mnogo je puta gledao smrti u oči, ali, eto, padne u napadu na oklopni nješmački vlak u svojoj Moslavini.

Te večeri poginulo je još 5 partizana, među njima komandir I čete Dušan Vučković i zamjenik komandira Stevo Mujađin. Ranjenih je 6. Među njima i komandir I voda I čete Dušan Komlenac, a teško je ranjen borac Stevo Masleša iz Velikog Prokopa. I neprijatelj je imao gubitaka.

Bili su to teški gubici za I bataljon, osobito za I četu. Tako nešto nije se do tada dogodilo u Moslavackom odredu. To je gore nego na Bereku, Ali rat je rat. Na mjesto poginulih stupaju novi borci i rukovodnici. Borba za slobodu je velika stvar, valja i ginuti za nju.

Zašto je došlo do takvog neuspjeha? Napad je organiziran na transportni vlak bez pratnje koji se ne zaustavlja na želj. stanicu Donja Gračenica. Sve je bilo dogovorenog, ali zaustavljen je »krivi« vlak, i to njemački vojni transport koji je imao dva oklopna vagona, nekoliko oklopnih automobila i tenkova u sastavu kompozicije te artiljerijska oružja. Vatra partizanske čete nije predstavljala opasnost za neprijatelja koji je bio zaštićen oklopom. Međutim, vatra iz oklopnih vagona i jedinice koja je pratila transport uhvatila je na brisanom prostoru čitavu četu. Veliki gubici realna su posljedica događaja. Neprijatelj nije imao velikih gubitaka osim onih koje je nanio Jug s grupom koja je upala u poluoklopni vlak.

NIKOLA BOŽIĆ-JUG opera.
ti'ni oficir I-og bataljona MPÖ
listopad—prosinac 1942. Na-
rodni heroj

Da li je netko izdao akciju? To nije otkriveno, ali nije isključeno da se upravo to dogodilo. Postavlja se pitanje zašto je zaustavljen poluoklopni vlak, a ne teretni? Poznato je da su Nijemci na većim želj. stanicama u Kutini, Popovači, Banovoj Jaruzi i drugim imali svoje di- spečere, vojne starješine. Kada je nailazio njemački vojni transport, željezničari NDH morali su ga puštati mimo vozognog reda, onako kako bi Nijemci naredivali. Moguće je da je i ovaj vlak upao izvan vozognog reda, vanplanski. Budući da je zaustavljen izvan plana, komandant vojnog transporta reagirao je prema situaciji i nanio ozbiljne gubitke partizanima. Bila je to pogrešna upotreba partizanske čete, jedan od većih neuspjeha jedinica MPO 1942. godine, s velikim i teškim gubicima od 6% za bataljon, ili 20% za četu.

Te noći bataljon se vraćao neobavljenha posla.

Prilikom planiranja takve akcije bilo je nužno izvršiti detaljnije pripreme. Nije bilo varijanti djelovanja, npr. što će se učiniti ako to ne bude transportni vlak? Kako izvući četu iz vatre oklopнog vlaka? Odgađanje napada i inače je problematično. Neprijatelj je imao mogućnost da osujeti napad i umjesto nezaštićenog transporta ubaci poluoklopni vojni transport. Neki podaci govore u prilog takve ocjene.

Neprijateljski izvještaji iz tog vremena govore o ovom događaju i žale se na djelovanje partizana na komunikacijama. U ovoj akciji loko-

motiva je bila oštećena partizanskom vatrom pa je nakon 200 m od stanice Gračenica morala stati. To Štabu I bataljona Moslavačkog odreda nije bilo poznato. Njemački komandant je naredio da se pošalje lokomotiva iz Popovače s pratinjom. Tek je onda vlak krenuo do želj. stanice Popovača, gdje je osposobljen, zatim je nastavio za Zagreb.

Zbog situacije, tijelo Nikole Božića-Juga nije moglo biti izvučeno, ostalo je kod želj. stanice Donja Gračenica, nešto sjevernije, i sutradan 22. XII 1942. Tek 23. XII jedna žena saradnik NOP-a (Ana, kasnije ubijena u jasenovačkom logoru), kada je dobila odobrenje od ustaških vlasti prevezla je mrtvo tijelo Juga do Ciglenice. Odатле je organiziran prijevoz u Veliki Prokop, gdje je Jug i sahranjen.

Na povratku u Prokop, vozeći u više kola mrtve i ranjene partizane, bataljon je prošao kroz sela Mikleušku, Srpsko Selište, Paursku i Kraišku Kutinicu te Mali Prokop. Kolona je bila smrknuta ali odlučna da osveti svoje pale drugove. Narod se zaustavlja i raspituje što se dogodilo. Žao im je njihovih boraca. Vijuga kolona I bataljona, čas se penje, čas se spušta preko kosa na južnim padinama Moslavačke gore i u Veliki Prokop stiže 22. XII 1942, gdje su pod rukovodstvom Štaba odreda sahranjeni poginuli drugovi. Zatim svaka jedinica ode u rejon svoga rasporeda, u Veliku i Malu Bršljanicu i Mali Prokop.

ODLAZAK GLAVNIH SNAGA MPO U SLAVONIJU

MPO je u toku 1942. narastao u solidnu vojnu snagu. Ojačao je snažno tako da je od 50 boraca na početku godine sada imao oko 500 iskusnih partizana svrstanih u dva partizanska bataljona i ostale jedinice. Moslavački je odred početkom godine bio jačine partizanske čete, bez štabova, prištapskih dijelova i pozadine. Međutim, na kraju 1942. Odred je imao štab: komandant Marijan Cvetković, zamjenik komandanta Vjekoslav Janjić-Capo, komesar Franc Knebl, zamjenik Ivan Turčinović-Suri; ostali članovi su isti, osim što je Ilija Strika bio operativni oficir umjesto Nikole Božića-Juga, koji je ostao u I bataljonu do pogibije. Dakle, Štab odreda bio je kompletan, imao je sve rukovodioce osnovnih funkcija, što mu je omogućavalo normalan rad.

Prištapske jedinice sada su nešto brojnije nego početkom listopada. Osim štapske straže, zaštitnog voda, Odred ima vod za vezu, bolnički vod, diverzantski vod te pozadinsku četu koja ima intendantski vod, od koga su formirane sve intendantske radionice, uključujući radionicu za preradu kože. Drugi dio intendantske čete činio je poseban specijalni vod TZ bunkeraša. Vod je podizao tajna skladišta i tajna skloništa za ranjenike; rukovodilac je Duka Ogulinac.

Partizanski bataljoni izrasli su u solidne borbene jedinice s izgrađenim štabovima bataljona i komandama četa. Svaki bataljon imao je, kao i prilikom formiranja, po tri partizanske čete. Pri Štabu bataljona postojale su male zaštitne jedinice jačine odjeljenja do odjeljenja i pol, koje su se brinule o materijalnom osiguranju, opskrbi i fizičkom osiguranju jedinica i komandi. Sastav štabova bio je isti kao i u početku listopada. Brojno stanje bataljona znatno je poraslo, kretalo se od 200 — 230 boraca. Naoružanje je dobro, svi borci imaju vojničke puške. Svaka četa imala je 3 do 4 puškomitrailjeza, što je prema jednom puš-

komitraljezu, koji je Odred imao 27. 1 1942, bila golema razlika. Municije i bombi bilo je u prosjeku dovoljno za takve formacije koje imaju malo automatskog oružja. Težeg naoružanja nije bilo.

Pored naoružanja koje se nalazilo u Odredu, članovi KP, članovi KK SKOJ-a i mnogi aktivisti na terenu imali su stotinjak komada oružja, pretežno pištolja.

Intenzitet borbenih djelovanja stalno se povećavao, tako da je u drugoj polovini godine, osobito u periodu listopad — prosinac, bio zadowoljavajući. Bez obzira na to što nije imao mnogo većih, krupnijih, spektakularnijih akcija, npr. višednevnih borbi u okruženju, obrana, izrazito dugih i teških marševa, MPO je svojom aktivnošću, svrshodnim manevrom i masom manjih akcija jačao i nanosio neprijatelju o-sjetne gubitke, zaplijenivši 500 komada raznog oružja.

Na početku 1942. Moslavački odred živio je ilegalno u selima kod naših saradnika ili zakonspiriran u bivacima dan-dva u centralnom dijelu Moslavačke gore. Sredinom godine javno se kreće selima Moslavine, bori se i stvara prve oaze slobodne teritorije, da bi od rujna imao široku slobodnu teritoriju. Na početku 1942. neprijatelj čvrsto drži teritoriju Moslavine u svojim rukama, svuda ima vlast, organizira ustaške jedinice u kotarskim i općinskim centrima te većim selima, ali nema krupnijih jedinica osim u većim garnizonima kao što su Bjelovar i Sisak. U drugoj polovini godine, međutim, zbog djelovanja MPO-a i saradnje snaga u goilskoj operaciji (grupa bataljona), neprijatelj je bio prisiljen vezati za Moslavinu kompletan I gorski zdrug, često i glavne snage I gorske divizije, stvarati jake garnizone u većem broju mjesta jačine čete do bataljona. Morao je napustiti veći dio općinskih centara i zadržati uglavnom kotarske centre i još poneko uporište duž glavne komunikacije, kao što su Ivanić-Grad, Križ, Popovača, Banova Jaruga itd. Ustaška vlast je razbijena na većoj polovini teritorije i u jednoj trećini sela, osobito u kotarima Garešnica, Čazma i Kutina. Primjer iz kotara Garešnice: neprijatelj je držao vlast u svega 16 sela, ili na 1/3. Jedna trećina sela na kotaru bila je poluoslobodena teritorija na kojoj je neprijatelj povremeno održavao vlast i djelomično utjecao na situaciju. Trećina sela na kotaru bila su potpuno slobodna teritorija s organima narodne vlasti. Ako uzmemmo da smo već tada u svakom naseljenom mjestu imali organizacije NOP-a, ili grupe saradnika, možemo zaključiti da je neprijatelj na području Moslavine pretrpio veoma teške gubitke, a NOP je postigao krupne uspjehe u razvoju.

Iz sheme obostranog rasporeda snaga (vidi shemu br. 6.) potkraj 1942. može se vidjeti slobodna teritorija i razmještaj jedinica MPO, organa narodne vlasti i drugo.

I baš tada dolazi do odluke CK KPH i GŠH da se grupiraju jače snage u Slavoniji radi formiranja I partizanske divizije između Drave i Save.

Provodeći u život odluke CK KPJ, Vrhovnog štaba i druge Tita o jačanju NOB-a u sjevernoj Hrvatskoj, CK i GŠH dali su direktive za formiranje divizije u međurječju već znatno ranije, ali je realizacija uslijedila potkraj prosinca 1942. Postoje mišljenja da je MPO i Kalnički odred trebalo ostaviti u njihovim rejonima djelovanja u Moslavini i na Kalniku te od njih formirati partizanske brigade već u proljeće 1943,

jer da su ovi odredi, odlaskom njihovih bataljona u sastav divizije, nagle oslabili i usporili razvoj NOB-a, posebno krupnijih jedinica, brigada pa i divizija. Ima tu istine, gledano uže na Moslavini i Kalnik, ali sigurno je bilo pravilnije grupirati bataljone iz Moslavine, Bilogore i bataljone iz partizanskih odreda Slavonije te formirati 30. XII 1942. diviziju sastava 12., 16. i 17. brigade, zatim sredinom svibnja 1943. 6. slavonski korpus i samo 8. mjeseci nakon toga 10. zagrebački korpus. Uostalom, na ovom primjeru jasno se vidi primjena koncepcije NOB-a, razvoj organizacija, NOV i POJ. Neposredan utjecaj na grupiranje jakih partizanskih snaga u Slavoniji imao je Vlado Popović, vršilac dužnosti sekretara CK KPH.

Radi sprovođenja ove odluke u život, otpočeo je radom ŠMPO u duhu direktiva Štaba II operativne zone i rukovodstva KP. Najprije su održani sastanci Štaba odreda sa štabovima bataljona, pa komandi četa, partijskih, skojevskih i drugih organizacija u cilju izbora ljudstva i reorganizacije. Odabранo je 305 boraca i rukovodilaca Odreda s najboljim oružjem, među kojima je bilo mnogo članova KP, osobito SKOJ-a, i od toga ljudstva formiran je bataljon koji ćeći u sastav 16. omladinske brigade »Joža Vlahović« (brigada je dobila taj naziv nešto kasnije). Bio je to zaista omladinski bataljon. S batajonom su otišli mnogi ru-

kovodioci na čelu s Marijanom Cvetkovićem i Francom Kneblom. Marijan je postavljen za komesara 16. brigade.

Noću 25/26. XII 1942. bataljon je preko s. Tomašice krenuo u rejon s. Bijela, s. Borki, Zaile, gdje je dobro došao jer je neprijatelj jakim snagama pokušao razbiti naše snage i spriječiti formiranje divizije, ali nije uspio.

Preformiranje Odreda

Budući da je glavnina snaga MPO-a otišla u sastav 16. omladinske brigade u Slavoniju, od ostalih dijelova formiran je jedan oslabljeni bataljon od 150 boraca i starješina. Nije bilo u pitanju samo brojno stanje ljudstva u bataljonu, već posebno količina kvaliteta oružja. Naime, MPO-u je ostalo svega stotinjak vojničkih pušaka tipa »mauzer-zbrojovka«, a ostalo su bile »manliherke«, francuske, talijanske i druge, nešto civilnih pušaka i svega tri puškomitrailjeva.

Od članova Štaba odreda veći je dio otišao u Slavoniju s komandantom i komesarom, pa je formiran novi štab u sastavu: komandant Vjekoslav Janić-Capo, zamjenik komandanta Ilija Strika-Svib, komesar Slavko Kezele-Slavni, zamjenik komesara Vlado Smolčić (kasnije Ivan Perković-Crni), operativni oficir Matija Crnečki-Cer, obavještajni oficir

SLAVKO KEZELE-SLAVNI,
politkomesar MPO-a prosinac
1942. — lipanj 1943. godine

Radovan Vukelić-Raco, načelnik Milan Crnobori, intendant Tomo Dozet.

Od prištapskih jedinica Odred i dalje ima štapsku stražu, odnosno zaštitni vod, vod za vezu jačine odjeljenja, sanitetski vod koji razvija bolnicu Odreda, intendantski vod, nešto smanjen, i poseban pozadinski vod bunkeraša te diverzantski vod. Prištapske jedinice brojno su manje nego ranije, ali pozadina je ostala gotovo ista.

Prema tome, Odred je nakon reorganizacije imao jedan nešto slabiji partizanski bataljon, diverzantski odred jačine voda i osnovne prištapske jedinice, ukupno oko 250 boraca i rukovodilaca.

Uloga i zadaci MPO-a u razvoju NOB-a

Osim osnovnog zadatka da borbenim djelovanjima nanosi što veće gubitke, razvija i jača nove jedinice, MPO je imao važnog udjela u stvaranju uvjeta za dalji i snažniji razvoj NOB-a u Moslavini.

Zbog situacije u ovom dijelu zemlje, posebno u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, naši PO morali su u 1941. i u prvoj polovini 1942. izvršavati višestruke i specifične zadatke. Jedna od specifičnosti bila je i to da je Odred bitno utjecao na stvaranje prvih organizacija NOP-a, prije svega organizacija KPJ, SKOJ-a, prvih akcionalih odbora, odnosno NOO-a, zatim organizacija SMG-e, USAOJ-a (naziv koji je kasnije dobila omladinska organizacija), AFŽ-a i uopće Narodnog fronta u cijelini, pod rukovodstvom okružnog i kotarskog komiteta KP. U toku 1942. postignuti su zaista veliki rezultati. Kada nije bilo vojnih aktivnosti, radilo se na organizaciono-političkom i propagandnom planu. Nije se mirovalo ni dana, dijelovi Odreda bili su na širem prostoru, bilo kao vod, odjeljenje, grupa, čak i pojedinci, radeći na organiziranju NOP-a. Npr., ako je glavnina MPO-a bila u rejonu Velikog Prokopa, onda su po dijelovima i grupama partizani bili u Trnovitičkom Popovcu, Dišniku, Bršljanicima, Velikoj i Maloj, Rogoži, Stupovači, Kutinici, Podgariću Ploščici, i u drugim selima, ili u predjelu Andigole, Vrtlinske, Grabovnice na kotaru Čazma.

Evo samo nekoliko osnovnih podataka o ulozi i zadacima MPO-a i razvijanju NOB-a u Moslavini 1942. godine.

Pod neposrednim rukovodstvom organizatora ustanka, partijskih rukovodilaca i članova KK, izvršena je konsolidacija organizacija KP, stvorene su mnoge nove organizacije, očišćene su postojeće od oportunistika i onih koji su postali pasivni, kao i od pojedinaca koji su izdali pokret. Formirani su svi kotarski komiteti KPH i OK Čazma, tako da Partija organizira i rukovodi čitavim pokretom. NOP je stalno u usponu, osigurana je čistoća partizanskih redova i pravilna primjena linije KPJ.

Najveći uspjeh postignut je u organiziranju omladine, formirane su brojne skojevske organizacije na svim kotarima, kotarski komiteti SKOJ-a i Okružni komitet Čazma. Prema nepotpunim podacima, na kraju 1942. bilo je oko 300 članova SKOJ-a, od toga velik broj na kotaru Garešnica. Još masovnije su bile organizacije Saveza mlade generacije, odnosno USAOJ-a i USAOJ-a (prva konferencija USAOJ-a održana 28. VI 1943. u Otočcu), koje su okupljale više od 1500 omladinaca i omla-

dinki organiziranih u NOP-u. Taj je broj još i veći ako se uzme da je u velikom broju sela omladina listom bila za NOB-u. U selima gdje su bile razmještene naše jedinice, dijelovi Odreda, štabovi ili rukovodstva Partije i SKOJ-a, više od 80% omladine bilo je aktivno. Najveći dio posla u opskrbi, smještaju i osiguranju partizanskih jedinica obavljala je omladina.

Prilikom organiziranja prvih odbora, mjesnih narodnooslobodilačkih odbora i drugih organizacija u 1942., članovi Štaba odreda, štabova bataljona, komandi četa, politički komesari i delegati dali su veliki lični doprinos radu Partije. Zato je i razumljivo da na području Moslavine imamo organe narodne vlasti u velikom broju sela, da oni stvarno drže vlast i da je aparat ustaške NDH razbijen.

Da zaključimo: velik je doprinos Moslavačkog odreda, njegovih štabova, komandi i članova na stvaranju organizacija NOP-a u Moslavini. Stvorena je slobodna teritorija na užem području (središnji dio Moslavine uspješno su branile jedinice Odreda i omogućavale brži razvoj NOB-a u cjelini). Djelovanje jedinica Odreda na širokom prostoru Moslavine i dalje je snažno utjecalo na opredjeljenje naroda za NOP, osobito omladine. Svaki dolazak, boravak i svaka borba jedinica Odreda u selima Moslavine urođila bi odlaskom u partizane novih boraca. 1942. godina, kada se uzima u obzir uloga i doprinos MPO-a razvoju NOB-a, ima prijeloman značaj, dok će 1943. biti karakteristična po tome što se učvrstila i dalje razvila narodna vlast, a NOP je obuhvatio široke narodne mase.

Likvidacijom ustaških špijuna i agenata, organizatora ustaškog pokreta te prvih pokušaja stvaranja četničke organizacije, jedinice MPO-a pod rukovodstvom KPH bitno su utjecale na razbijanje okupatorske vlasti.

Još nešto o rukovođenju NOB-om

Potkraj 1942. godine NOP je potpuno organiziran i u ovom dijelu Hrvatske. CK KPH i GŠH, donose odluke u duhu direktiva CK KPJ, VŠ i Tita, ocjenjuju situaciju i snažno utječu na tok i razvoj NOB-a u cjelini.

Sredinom 1942. izvršeno je razgraničenje između štabova III i II operativne zone, što je posebno važno kada se radilo o Moslavačkom odredu. Naime, Štab III operativne zone dugo je utjecao i na djelovanje MPO-a, čak i u vrijeme kada to čini i Štab II operativne zone. Nužno je imati u vidu činjenicu da ni Štab II operativne zone nije stalno imao pun utjecaj na razvoj NOP-a u Moslavini, posebno kada se radilo o rukovođenju i komandiranju. Pored kadrovskih problema, slabosti u organizaciji rada i slično, bilo je i drugih faktora koji su otežavali efikasniji rad Štaba II operativne zone:

— Štab II op. zone dugo je imao sjedište u Zagrebu, pa nije mogao neposrednije utjecati na djelovanje MPO-a i drugih u zoni djelovanja,

— 3 do 4 mjeseca postoje dva štaba II operat. zone, što dovodi do dualizma utjecaja u čitavoj zoni,

— II operativna zona veoma je velika teritorijalno jer je obuhvaćala međurjeće Drave i Save kod linije Pitomača — r. Ilava, na istoku do r. Sutle na zapadu — Međimurje — Žumberak — Vukomerički gorice — Turopolje, razumije se i Zagreb. Kraće rečeno, to je čitava sjeverozapadna Hrvatska. Ako se još istakne da je Zagreb sa širom okolicom bio centar tzv. NDH, važan strategijski objekt, da su u ovoj zoni bile grupirane jake neprijateljske snage, onda je bilo veoma teško uspešno rukovoditi jedinicama II operativne zone.

Bio je to veoma složen, opsežan i težak zadatak. Znamo da je okupator posvećivao posebnu pažnju baš ovom prostoru, težeći spriječiti bar ovdje razvoj NOB-a. Međutim, CK KPH i GŠH direktivno su i neposredno utjecali preko svojih članova na razvoj NOB-a u međurjeću Drava — Sava i posebno u II operativnoj zoni, što je mnogo pojednostavnilo složenost rukovođenja NOP-om.

VOJNOPOLITIČKO SAVJETOVANJE U ZVEĆEVU (25 — 27. XII 1942)

Potkraj prosinca, točnije od 25 — 27. XII 1942. godine održano je vojnopolitičko savjetovanje u Zvečevu, za sjevernu Hrvatsku. To je prvo savjetovanje takvog karaktera, opseg i značenja u sjevernoj Hrvatskoj organizirano od početka NOB-a. Održano je na slobodnoj teritoriji Slavonije uz učešće najvećeg broja sekretara KK KPH, KK SKOJ-a te sekretara OK Partije i SKOJ-a, članova CK KPH, Glavnog štaba Hrvatske, Štaba II i III operativne zone, partizanskih odreda i brigada. Savjetovanjem je rukovodio Vladimir Popović, delegat Vrhovnog štaba, član CK KPJ i vršilac dužnosti sekretara CK KPH (Andrija Hebrang nalazio se u logoru Stara Gradiška).

U toku tri dana izvršena je analiza rada i ocjena situacije u svijetu, na jugoslavenskom ratištu, u Hrvatskoj i posebno u sjevernoj Hrvatskoj. Date su konkretne i precizne ocjene razvoja NOB-a u međurjeću Drava — Sava, istaknuti su uspjesi, ukazano je na greške, propuste i slabosti, preuzeti su zadaci u narednoj 1943. godini.

Radi osobitog značenja savjetovanja za dalji razvoj NOB-a u ovom dijelu zemlje, a time i u Moslavini, istaknut ćemo važnije komponente sadržaja njegova rada i zaključke.

1. Svi vodeći članovi rukovodstva KP i SKOJ-a, kao i borbenih jedinica, od PO do brigada i divizije (koja se upravo tih dana formirala i u neposrednoj blizini vodila borbu u širem rejону Metla — Veliki Javornik) upoznati su s tokom NOB-a u Jugoslaviji, Hrvatskoj i njenom sjevernom dijelu, kao i s uvjetima borbe u pojedinim regijama, kao što su Slavonija, Hrvatsko zagorje, Međimurje, Žumberak, Moslavina i Bilogora.

2. Postalo je mnogo jasnije kako dalje razvijati NOP i ostvarivati ciljeve NOB-a i socijalističke revolucije. Dati su jasni stavovi kako razbiti negativan utjecaj HSS-a, na čelu s Mačekom, na široke narodne mase i kako osigurati njihovo uključivanje u NOP. Posebno je ukazano na značenje intenzivnijeg stvaranja organa narodne vlasti, obuhvaćanja omladine, jačanja organizacija SKOJ-a i Narodnooslobodilačkog fronta **u cijelini**.

z.azuzet je stav da treba odlučno formirati i borbeno izgrađivati krupnije operativne jedinice, od brigada, do divizije i korpusa, uz istovremeno snažno jačanje postojećih i stvaranje novih partizanskih odreda na čitavoj prostoriji sjeverne Hrvatske. Organizirati solidno rukovođenje i komandiranje te saradnju od partizanskih odreda do GŠH.

4. Odlučeno je da treba NOB-u dati planski i organizirani karakter u cjelini i u pojedinim dijelovima teritorije, u svim osnovnim komponentama, vodeći računa o specifičnoj situaciji u pojedinim regijama, pa i u Moslavini.

5. Pored grupiranja jakih partizanskih snaga i formiranja divizije u međurječju, što je značilo novu kvalitetu u razvoju NOB-a u sjevernoj Hrvatskoj, izvršene su mnoge veoma korisne organizacijsko kadrovskе promjene, npr.:

- formiran je oblasni komitet KPH za Slavoniju i oblasni komitet SKOJ-a za Slavoniju,

- izvršena je reorganizacija okruga, formiran je novi okružni komitet KP i SKOJ-a, popunjena su upražnjena mjesta u KK,

- data su uputstva za rad, organiziranje veze i koordinaciju rada s povjereništvom CK KPH za sjevernu Hrvatsku.

Savjetovanje je bilo izuzetno značajno za Moslavinu i MPO. Prisustvovali su mu brojni rukovodioци iz Moslavine, okruga Čazme, u čiji je sastav ušao i kotar Garešnica (do tada je bio u sastavu okruga Bjelovar). Pored većine članova biroa OK KPH Čazma — Moslavina i članova OK SKOJ-a, na savjetovanju su bili sekretari KK KPH i SKOJ-a kotara Garešnica, Čazma, Sisak i Kutina, te članovi štaba MPO-a.

Ocjene i stavovi date na savjetovanju u Zvečevu dali su širinu pogleda, obezbjedivali jedinstvenije kriterije i u mnogom doprinijeli općoj ofanzivnosti rada rukovodstava na terenu i u jedinicama. Svaki učesnik savjetovanja vraćao se pun poleta za daljnji rad sa još većom vjerom u pobjedu i znanjem šta i kako raditi. Za rukovođenje i dalji razvoj NOB-e na području Moslavine ovo je savjetovanje imalo zaista veliki značaj.

Odluka da OK KPH-a i OK SKOJ-a za Moslavinu (Čazmanski okrug) odmah prijedu na slobodnu teritoriju u selo Veliki Prokop kao i KK KPH i SKOJ-a Garešnica imala je poseban značaj za brži razvoj i veću aktivnost rada organizacija KP i njenih rukovodstava a time i rada Partije u cjelini. Na taj način omogućen je neposredan kontakt između OK KPH-a i štaba MPO što se pokazalo veoma pozitivno.

Organizaciji i uspješnom toku savjetovanja poseban je doprinos dao Vlado Popović. Budući da je tada bio vršilac dužnosti sekretara CK KPH, to je praktički značilo da je CK KPH neposredno pripremao savjetovanje. Formiranje I partizanske (IV slavonske) divizije između Drave i Save, samo nakon dva i po mjeseca pošto su formirane I, II, III, IV, V, VI i VII divizija NOV, govori o širini i snazi NOP-a. Savjetovanje je neposredno pozitivno utjecalo na jačanje i borbena djelovanja MPO-a, osobito u 1943. godini, kada će on postići nove velike uspjehe i kada će se održati mnoga važna savjetovanja u Moslavini, što će još više ubrzati razvoj NOP-a.